

Meer dan een baan alleen

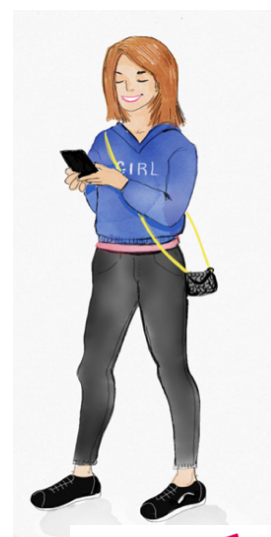
Erkenning, solidariteit en toekomstperspectief
voor kwetsbare jongeren

Onderzoeksrapport

Maritza Gerritsen, Msc

prof. dr. Evelien Tonkens
prof. dr. Margo Trappenburg
dr. Lisbeth Verharen

Voorwoord

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking en openheid van de jongeren, jongerenconsulenten, beleidsmedewerkers en professionals die mij een kijkje in de keuken van hun leven en werk hebben gegeven. De inspanningen van de jongerenconsulenten om jongeren ervan te overtuigen mee te doen met het interview waardeer ik zeer. Dankzij al deze mensen voelde ik me welkom om zonder terughoudendheid dit onderzoek te doen. Inmiddels voel ik me verbonden met de gemeente Sittard-Geleen en haar medewerkers en versta ik de taal die deze gemeente - zowel in het Nederlands als Limburgs - spreekt.

In het bijzonder wil ik drie mensen bedanken. Gwen Penders, beleidsmedewerker Regionaal Bureau Leerplicht, RMC & Jongerenloket. Zonder jouw kwaliteiten in het scheppen van randvoorwaarden, het benaderen van professionals en het zorgen voor de uitvoerbaarheid van dit onderzoek was er weinig van terechtgekomen. Daphne Kagelmaker die, samen met Gwen, stond voor het belang van dit onderzoek binnen de gemeente en me telkens weer voorzag van actuele informatie. Tot slot jongerenconsulent Daphne Holweg, die ik steeds mocht lastigvallen met mijn vragen over samenwerkingspartners en de werkwijze van het Jongerenloket en die mij spontaan een gesprek van haar liet bijwonen om feeling te krijgen met de werkelijkheid die zich achter de dossiers afspeelt.

*Maritza Gerritsen
Februari 2020*

Dit rapport is tot stand gekomen in opdracht van de gemeente Sittard-Geleen.

Auteur/onderzoeker: Maritza Gerritsen, MSc.

Vragen met betrekking tot het onderzoek: Maritza.gerritsen@han.nl of 06-16249880.

Vragen aan de gemeente Sittard-Geleen: Gwen.penders@sittard-geleen.nl of 06-52733008.

Illustraties: Jolanda @hung.

Niets uit deze uitgave mag gebruikt worden zonder correcte bronvermelding. © 2020

Inhoudsopgave

VOORWOORD	2
1. AANLEIDING EN CONTEXT	5
1.1 De gemeente Sittard-Geleen.....	6
2. HET ONDERZOEK IN ÉÉN OOGOPSLAG	7
3. HET JONGERENLOKET ALS FRONTOFFICE VOOR JONGEREN	9
4. KWETSBARE JONGEREN EN HUN SCHOOL-NAAR-WERKTRANSITIE	12
5. KWETSBARE JONGEREN ALS BURGER IN EEN MERITOCRATIE	13
6. DOEL- EN VRAAGSTELLING	14
7. METHODE VAN ONDERZOEK	15
7.1 Dossieronderzoek en analyse van de zelfredzaamheidsmatrices.....	15
7.2 Interviews met jongeren.....	16
7.3 Focusgroepen met professionals.....	17
8. RESULTATEN	21
8.1 Welke problemen komen veel voor bij kwetsbare jongeren?.....	21
8.2 Welke typen zijn te onderscheiden onder kwetsbare jongeren?	23
8.3 Het Topje van de ijsberg	25
8.4 De Autoriteitsmijder	28
8.5 De Nieuwkomer.....	30
8.6 De Kindmoeder.....	34
8.7 De Gesteunde.....	36
8.8 De Zelfstandige	40
8.9 Resultaten uit de zelfredzaamheidsmatrices	41
8.10 Samenvatting van de resultaten met betrekking tot de typen jongeren	43
8.11 Met wie werkt het Jongerenloket samen?	43
8.12 Hoe wordt de ondersteuning door het Jongerenloket ervaren?.....	44
8.13 Wat zijn de ervaringen met andere afdelingen van de gemeente?.....	45
8.14 Wat zou de gemeente nog meer kunnen doen voor kwetsbare jongeren?.....	46
8.15 Wat vinden professionals optimale ondersteuning aan deze jongeren?	46
8.16 Ideale ondersteuning versus de huidige werkelijkheid.....	49
9. CONCLUSIES	51
9.1 Kwetsbare jongeren in een meritocratie.....	52
9.2 De aanpak van de jongerenconsulent per type jongere.....	54
9.3 Voorbeeldnetwerk, werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht.....	56
9.4 Werkzame factoren van het Jongerenloket	58
9.5 Andere afdelingen van de gemeente.....	58
9.6 Professionals en optimale ondersteuning	59
10. AANBEVELINGEN AAN DE GEMEENTE SITTARD-GELEEN	61
10.1 Aanbevelingen met betrekking tot kwetsbare jongeren in een meritocratie.....	61
10.2 Aanbevelingen voor het Jongerenloket en de verschillende typen jongeren.....	61
10.3 Aanbevelingen met betrekking tot ideale ondersteuning.....	62
10.4 Aanbevelingen met betrekking tot overige afdelingen van de gemeente.....	66
11. AANBEVELINGEN VOOR NADER ONDERZOEK EN SLOTWOORD	67
11.1 Slotwoord.....	67

BRONNENLIJST	70
BIJLAGE 1. ZELFREDZAAMHEIDSMATRIX ZOALS GEBRUIKT IN SITTARD-GELEEN	72
BIJLAGE 2. INTERVIEWVRAGEN INDIVIDUELE INTERVIEWS.....	74
BIJLAGE 3. INFORMATIEBRIEF EN TOESTEMMINGSFORMULIER INTERVIEWS MET DE JONGEREN.....	75
BIJLAGE 4. INFORMATIEBRIEF FOCUSGROEPINTERVIEWS	76
BIJLAGE 5. TOESTEMMINGSFORMULIER FOCUSGROEPINTERVIEWS	77
BIJLAGE 6. SAMENWERKINGSPARTNERS IN SCHEMA	78
BIJLAGE 7. SAMENWERKINGSPARTNERS VAN DE JONGERENCONSULENTEN	79

1. Aanleiding en context

Wat als je niet meer weet welke richting je op moet? Als je het niet redt om zelfstandig de stap van school naar werk te maken? Als je geen diploma's hebt die je helpen het in de huidige - meritocratische - samenleving te redden? Bij wie kun je dan terecht?

Het aantal jongeren dat niet zonder ondersteuning van de gemeente zelfstandig wordt groeit. Verklaringen hiervoor zijn wellicht de transities in het sociaal domein en/of de waarde die we als samenleving hechten aan diploma's en prestaties. Mogelijk zijn jongeren van deze tijd ook minder redzaam ten opzichte van vroeger.

De gemeente Sittard-Geleen ondersteunt deze jongeren onder andere met behulp van de consulenten van het Jongerenloket. Samen met de jongeren zoeken zij naar een stabiele toekomst, (arbeids)participatie en mogelijkheden om hun dromen en wensen werkelijkheid te laten worden.

In deze gemeente begonnen we in januari 2019 een groot onderzoek naar wat kwetsbare jongeren typeert en hoe de ondersteuning die zij krijgen zo optimaal mogelijk vormgegeven kan worden. Sittard-Geleen is een gemeente die zich onderscheidt van andere gemeenten door een laagdrempelig Jongerenloket, maar die, net als veel andere gemeenten, stoeit met wat jongeren die aankloppen voor hulp nodig hebben, en hoe dit binnen de huidige regelgeving kan worden vormgegeven.

In dit rapport beschrijven we verschillende typen jongeren die hulp nodig hebben bij (arbeids)participatie, wonen en inkomen. We laten zien dat een indeling op sociale kenmerken meer inzicht geeft in de ondersteuningsvraag en de sociaal-maatschappelijke processen die daarop van invloed zijn, dan de traditionele – biomedische - indeling. Ook geven we antwoord op de vraag wat jongeren zelf vinden dat zij nodig hebben en hoe zij de huidige ondersteuning ervaren. Professionals hebben daarbij aangevuld wat volgens hen optimale ondersteuning is van kwetsbare jongeren. Kortom, voor u ligt het eindrapport van het onderzoek:

Meer dan een baan alleen Erkenning, solidariteit en toekomstperspectief voor kwetsbare jongeren

Het onderzoek is uitgevoerd op initiatief van beleidsmakers van de gemeente. De Universiteit voor Humanistiek Utrecht (UvH) is bekend in Sittard-Geleen vanwege eerder onderzoek. De vraag van de gemeente paste in het onderzoek van een promovenda van de UvH/HAN University of Applied Sciences en zo ontstond een gelegenheidsconstructie waarin - in samenwerking met promotoren en co-promotor - een onderzoek is uitgevoerd dat de problematiek van kwetsbare jongeren in Sittard-Geleen breed adresseert.

Dit rapport is bedoeld om de gemeente verder te helpen met wat zij veelal al passend en laagdrempelig doet; het ondersteunen van kwetsbare jongeren op weg naar (zo groot mogelijke) zelfstandigheid.

1.1 De gemeente Sittard-Geleen

Zoals veel gemeentes in Nederland puzzelt Sittard-Geleen met de aanpak van de ondersteuning aan kwetsbare jongeren. Jongeren die het niet zelfstandig redden om een plek in de samenleving te vinden, een inkomen te verdienen en gezond en prettig te leven met de mensen om hen heen. De kwestie 'kwetsbare jongeren' is actueel bij veel gemeenten en wordt alleen maar pregnanter door de vergrijzing van de samenleving; we hebben deze jongeren hard nodig om onze economie draaiende te houden. Kwetsbare jongeren hebben echter vaak al vanaf hun kindertijd problemen, komen uit gezinnen die niet altijd in staat zijn de jongere adequaat te steunen en ervaren in hun onderwijsloopbaan meer mislukkingen dan successen. Hierdoor zal de gemeente een rol moeten spelen in de ondersteuning richting zelfstandigheid en (arbeids)participatie.

Sinds 2015 zijn gemeentes in grote mate verantwoordelijk voor de ondersteuning van deze groep jongeren. Tot 18 jaar is de Jeugdwet van toepassing en boven de 18 jaar komen jongeren in beeld bij de Participatiewet en/of de Wmo. De visie op het sociaal domein van Sittard-Geleen is gebaseerd op 'doen wat nodig is' en 'wie echt zorg nodig heeft krijgt die ook' (Sittard-Geleen.nl, z.d.). Deze benadering is onderdeel van de Fundamentele Aanpak Sociaal Domein van de gemeente. De werkwijze van de gemeente is met name gericht op het in balans krijgen van het leven van de burger. De theorie van positieve gezondheid zoals beschreven door Machteld Huber biedt hierbij de basis voor de klantbenadering, waarmee de gemeente kiest voor een benadering die afstapt van het medisch model en die zich richt op welzijn en welbevinden van burgers met een hulpvraag (FASD, z.d.).

In 2017 ontving 2,4 procent van de inwoners een voorziening, tegenover landelijk 1,7 procent (Sittard-Geleen in cijfers, z.d.). Het aantal indicaties voor de Jeugdwet is in Sittard-Geleen hoger dan het landelijk gemiddelde. Een op de acht kinderen in Sittard-Geleen heeft een indicatie, ten opzichte van een op de elf landelijk. Dit heeft onder andere tot gevolg dat er weliswaar beleid is geformuleerd om te investeren in welzijnswerk en preventieve maatregelen - en daarmee in het welzijn en welbevinden van burgers -, maar dat hier gezien de tekorten op het gemeentelijk budget geen financiële ruimte voor is (persoonlijke communicatie, 9 januari 2020).

Over Sittard-Geleen

De gemeente Sittard-Geleen is in 2001 ontstaan door een bestuurlijke samenvoeging van de steden Sittard, Geleen en Born. De gemeente heeft bijna 93 duizend inwoners. Met twaalf plaatsen en zeven buurtschappen, grenst Sittard aan België en Duitsland. Inwoners van Sittard-Geleen leven met de historie van de mijnbouw, die in de 20e eeuw kenmerkend was voor de ontwikkeling van de streek. De uit de mijnbouw voortkomende bedrijven zijn nog altijd grote spelers op de arbeidsmarkt in de regio (Sittard-Geleen.nl, z.d).

2. Het onderzoek in één oogopslag

Gemeente
Sittard-Geleen
Born

Het onderzoek in een oogopslag

Meer dan een baan alleen

Erkenning, solidariteit en toekomstperspectief voor kwetsbare jongeren

Aanleiding
Toename van jonge hulpvragers (16-27) met psychische kwetsbaarheid die bij de gemeente ondersteuning vragen bij (arbeids)participatie, wonen & zelfstandigheid.

Context
Jongeren (16 - 27 jaar) met een ondersteuningsvraag in de gemeente Sittard-Geleen (93.000 inwoners) kunnen terecht bij het gemeentelijk Jongerenloket, dat laagdrempelige ondersteuning biedt. Zeven jongerenconsulenten ondersteunen jaarlijks ongeveer 850 jongeren door middel van casusregie en concrete en informatieve interventies. Ze werken nauw samen met interne afdelingen als Werk en Inkomen, scholen en het voorliggend veld.

Theoretisch kader
De Nederlandse samenleving bevat veel kenmerken van een meritocratie. In een meritocratie staat persoonlijke verdienste centraal in het verdelen van posities op de maatschappelijke ladder. Een prestatie verrichten, zoals het behalen van diploma's, is een voorbeeld van persoonlijke verdienste. Een meritocratie kenmerkt zich in positieve zin door gelijke kansen voor iedereen. Een keerzijde ervan is echter, dat als iemand kansen niet benut of kan benutten, de samenleving weinig solidariteit toont. Daarmee heeft de meritocratie gevolgen voor de waardering van mensen die 'buiten de boot vallen'. Dit bedreigt de inclusie van burgers die niet zelfstandig in staat zijn de maatschappelijke ladder te beklimmen.

Hoofdvraag
Hoe kan de gemeente Sittard-Geleen jonge mensen (16-27 jaar) met een ondersteuningsvraag op het gebied van (arbeids)participatie optimaal ondersteunen, passend bij hun achtergronden en problematieken, de betekenis die zij zelf aan (arbeids)participatie geven en de mogelijkheden die samenwerking met andere instanties biedt, rekening houdend met landelijke wet- en regelgeving en lokaal beleid?

Deelvragen

1. Welke patronen zijn te herkennen in de situatie van de jongeren die (mogelijk) verklaren dat er een toename is van jongeren die ondersteuning zoeken bij het participeren in de huidige, meritocratisch georiënteerde maatschappij?
2. Wat zijn de wensen, verwachtingen, dromen van de jongeren ten aanzien van (arbeids)participatie en welke betekenis geven zij zelf aan (betaald) werk?
3. Met welke organisaties hebben deze jonge mensen te maken (gehad) op hun weg naar zelfstandigheid en hoe hebben zij bijgedragen aan het verbeteren van hun leefsituatie?
4. Wat hebben professionals van de gemeente nodig volgens de jongeren en de professionals zelf om optimale ondersteuning te kunnen bieden?

Methode

- Kwalitatieve analyse van 387 Jongerenloketdossiers en 13 Wmo-dossiers
- Narratief interview met 10 jongeren
- Focusgroepinterviews met 18 professionals van de gemeente, hulpverlening en scholen

Resultaten

Op basis van de dossieranalyse en interviews zijn 6 typen hulpvragers onderscheiden. Deze jongeren verschillen qua persoonlijke problematiek, sociale steun en maatschappelijke invloed op hun situatie. Sommige problemen komen bij meerdere typen jongeren voor.

Het topje van ijsberg (32%)
Het lijkt eerst alsof werken haalbaar is. Gaandeweg blijkt de problematiek groot (gedrag, schulden, verslaving) waardoor intensieve begeleiding nodig is. Er is geen voorbeeldnetwerk.

De Autoriteitsmijder (12,4%)
Afkomstig uit een gezin met een lage SES. Ouders en jongere voelen zich snel benadeeld. Wars van autoriteit en controle.

De Nieuwkomer (8,8%)
Vluchteling of niet-Westerse nieuwe Nederlander. Heeft geen startkwalificatie. Moeite met aarden in Nederland.

De Kindmoeder (2,3%)
Jonge moeder, zeer moeilijk lerend of een LVB. Op veel levensgebieden kwetsbaar. Ouders zijn liefdevol, maar niet effectief betrokken.

De Gesteunde (18,9%)
Jongere met een LVB en/of gedragsproblemen. Stabiele gezinssituatie en voorbeeldnetwerk aanwezig.

De Zelfstandige (16,5%)
Jongere met op meerdere fronten compensatiemogelijkheden. Tijdelijk concrete ondersteuning nodig.

Dit vinden professionals nodig

- Een vast contactpersoon voor iedere jongere
- Optimale samenwerking tussen professionals
- Ondersteuning aangepast op (on)mogelijkheden en leeftijd van de jongere
- Wat de jongere wil centraal stellen
- Inbreng van informeel netwerk, rolmodellen en ervaringsdeskundigen
- Meer preventief werken
- Betrokkenheid van bedrijven
- Warme overdracht school -> gemeente
- Leeftijdgerichte aanpak van schulden
- Andere procedure inkomensvoorziening
- Cliëntgebonden financiering

“We hebben het over zorgmijders, maar eigenlijk geeft een jongere die niets lijkt te willen een opdracht aan óns: we moeten zorgáánsluiters worden!” (deelnemer focusgroep)

*“Ik hoop op een baan die ik zo leuk vind dat ik er wil blijven slapen.”
(man, 20 jaar)*

Deze problemen komen het meest voor

- Gebrekkige werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht (> 80%)
- Schulden (> 80%)
- Moeite met formulieren invullen en/of afspraken nakomen (> 80%)
- Ontbreken van een voorbeeldnetwerk (> 50%)
- Gezondheidsklachten (> 50%)

Jongeren zijn blij met het Jongerenloket

Jongeren zijn blij met praktische de ondersteuning van de jongerenconsulenten. Ze voelen zich gezien en daadwerkelijk geholpen. Ze voelen zich gerespecteerd (ongeacht de keuzes die ze maken). Dit geeft vertrouwen.

Wat er over andere afdelingen wordt gezegd

De ervaringen met het Participatiehuis zijn vergelijkbaar met die van het Jongerenloket. Jongeren zijn vooral blij met de doelgerichtheid hiervan. Over team Inkomen, zijn de jongeren én de focusgroepeelnemers minder tevreden. De houding van de consulenten wordt als afstandelijk ervaren en ze snappen niet waarom er zulke uitgebreide procedures nodig zijn.

Conclusies

- Een meritocratie lijkt voor jongeren met een ondersteuningsvraag geen samenleving van gelijke kansen, maar een waarin ze moeten strijden om hun hoofd boven water te houden.
- Zowel de jongerenconsulent als een voorbeeldnetwerk en/of een informeel rolmodel kan dienen als 'kompas' en de jongere helpen koers te bepalen.
- Ieder type jongere vraagt een eigen aanpak en andere prioriteiten in de ondersteuning. Los daarvan wordt een aanpak van schulden gemist die past bij deze leeftijdscategorie en wordt de aanvraag inkomensvoorziening zowel door jongeren als door professionals als onnodig lang en bureaucratisch gezien.
- Een voorbeeldnetwerk beïnvloedt het leren van werknemersvaardigheden en -veerkracht in positieve zin
- Er is een groep jongeren die door tussen wal en schip dreigt te vallen. Zij hebben een (te) grote ondersteuningsbehoefte in vergelijking met wat de gemeente kan bieden, maar komen niet in aanmerking voor Wajong.
- Optimale ondersteuning zou moeten bestaan uit eerder signaleren, minder verschillende professionals en een integrale aanpak.

Hoe kan het nog beter?

- Start een werktrainingsvoorziening waar vanuit een integrale aanpak aan werknemersvaardigheden en -veerkracht wordt gewerkt.
- Erken de inspanning van jongeren in die voorziening in de vorm van loon in plaats van een uitkering.
- Betrek vaker een informeel rolmodel of ervaringsdeskundige.
- Zorg voor terugkeer van preventie en collectieve voorzieningen.
- Ontwikkel een andere aanpak van schulden en een eenvoudiger aanvraag inkomensvoorziening
- Maak meer gebruik van de kennis van de jongerenconsulenten.
- Ondersteun de gezondheid/gezondheidsvaardigheden van jongeren.

Meer informatie: maritza.gerritsen@han.nl (onderzoeker) of gwen.penders@sittard-geleen.nl (gemeente)

3. Het Jongerenloket als *frontoffice* voor jongeren

De situatie van kwetsbare jongeren in de gemeente Sittard-Geleen staat niet los van de genoemde veranderingen in wet- en regelgeving. De verscherping van de toegang tot de Wajong en de stop op nieuwe instroom in de sociale werkvoorziening zorgen ervoor dat meer mensen met een ondersteuningsvraag het moeten redden op de reguliere arbeidsmarkt. Deze - deels door bezuinigingen ingegeven – verandering zegt veel over de maatschappelijke visie op ondersteuning van kwetsbare burgers. In die visie is het leidend principe dat burgers het eerst met ondersteuning van hun naasten moeten redden en zo min mogelijk met inzet van professionals (van Houten & Winsemius, 2013). De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid publiceerde het rapport Weten is nog geen Doen (WRR, 2017), onder andere over de eisen die de Participatiewet aan burgers stelt. Eisen die verder gaan dan alleen intelligentie en goed kunnen lezen en schrijven. In dit rapport wordt gesteld dat burgers om het te kunnen redden in de participatiemaatschappij niet alleen cognitief vermogen nodig hebben, maar ook het vermogen om te dóén. Hiermee wordt bedoeld dat de maatschappij van burgers een grote mate van praktische vaardigheid vraagt om zich staande te houden. Doenvermogen wordt beïnvloed door niet-cognitieve persoonskenmerken als temperament, zelfcontrole en overtuiging. Maar ook door situationele invloeden als acute stress en cognitieve vermoeidheid (WRR, 2017). De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid pleit op basis van dit rapport voor een realistische inschatting van het denk- én doenvermogen van burgers.

Een van die realistische inschattingen is door de gemeente Sittard-Geleen gemaakt bij het oprichten van het Jongerenloket, specifiek voor jongeren tussen de 16 en 27 jaar oud. Bij het ontwikkelen van de werkwijze is namelijk rekening gehouden met het feit dat niet alle burgers een even grote kans op zelfredzaamheid hebben. Ook wordt door het Jongerenloket rekening gehouden met het feit dat de samenleving voor kwetsbare burgers vaak niet goed te begrijpen is en dat verkeerde keuzes van een jongere niet per se voortkomen uit onwil, maar ook kunnen duiden op onvermogen of overbelasting. Ook moeilijk veranderbare persoonskenmerken kunnen de zelfredzaamheid beïnvloeden (WRR, 2017). Deze realistische inschatting wordt echter nog niet bij andere afdelingen binnen de gemeente gemaakt (persoonlijke communicatie, 9 januari 2020). Het Jongerenloket van de gemeente Sittard-Geleen is ingericht als *frontoffice* voor alle jongeren in de leeftijd van 16 en 27¹ jaar die vragen hebben over (arbeids)participatie, inkomen, wonen en zelfstandigheid. Het loket wordt gefinancierd vanuit het Participatiebudget van de gemeente en door het Europees Sociaal Fonds. Momenteel zijn er zeven jongerenconsulenten actief voor de ongeveer 850 jongeren die zich jaarlijks melden bij het loket. Daarnaast probeert de gemeente in contact te komen met 1200 jongeren (18-23 jaar) zonder inkomen en/of opleiding die niet uit eigen beweging het Jongerenloket benaderen.

In schooljaar 2018-2019 werden er ruim zeshonderd preventieve acties uitgezet door de jongerenconsulenten om meldingen te voorkomen. Een stijging van 232 procent ten opzichte van het schooljaar ervoor. Door naast de reguliere jongerenlokettaken steeds meer preventief te werken, worden kwetsbare jongeren eerder gesignaleerd. Door een kleine en/of kortdurende actie worden grotere problemen voorkomen. Een preventieve actie is dan voldoende om de jongere weer op weg te helpen en zwaardere en/of langdurige ondersteuning te voorkomen (concept collegevoorstel jaarverslag 2018-2019, 2020).

Iedere consulent werkt laagdrempelig en heeft een eigen aandachtsgebied (zoals jongeren van het praktijkonderwijs of nieuwkomers). Er wordt naar gestreefd om een jongere van start tot eind door dezelfde jongerenconsulent te laten ondersteunen. De jongerenconsulenten vormen hiermee de verbinding tussen de gemeente als instituut en de leefwereld van de jongere.

---

¹ De 16-17-jarigen komen in veel mindere mate voor in de dossiers omdat zij nog onder de Jeugdwet en Leerplichtwet 1969 vallen.

De ondersteuning van de jongerenconsulent richt zich op kwetsbare jongeren, zoals jongeren die:

- voortijdig schoolverlaten/geen startkwalificatie² hebben,
- psychische problematiek, verslaving en/of licht verstandelijke beperking hebben,
- niet zonder ondersteuning economisch zelfstandig kunnen worden en/of blijven,
- leven van een minimuminkomen, met (groeiende) schuldenproblematiek,
- een lage SES³ hebben.

Kenmerkend voor de laagdrempeligheid van het jongerenloket zijn enerzijds de inloopsprekuren in het Geleense stadskantoor en anderzijds de actieve benadering van jongeren bij signalen van kwetsbaarheid. Laagdrempeligheid zit hem echter niet alleen in feitelijke toegang tot ondersteuning, maar ook in de wijze waarop de jongerenconsulenten hun werk inrichten. Hun werkwijze komt sterk overeen met de presentiebenadering zoals beschreven door Andries Baart. In deze benadering staat het onvoorwaardelijk aanwezig zijn (present zijn) centraal. De jongere wordt zonder voorbehoud met al zijn⁴ krachten en kwetsbaarheden door de jongerenconsulent geaccepteerd. Herkenbaar in de werkwijze van de consulenten is het begrip 'finalisatie'. Finaliseren betekent dat de consulent verder kijkt dan de diagnose die een jongere heeft, voorbij werkwijzen en protocollen en zichzelf de vraag stelt waar het nu uiteindelijk om gaat (Leest & Baart, 2015). Dit betekent dat de consulenten met veel inzet jongeren proberen te bereiken, om daarna met nog meer geduld het contact behouden, om zo het uiteindelijke doel te bereiken; een betere leefsituatie voor de jongere. De ondersteuning is praktisch van aard – denk aan het samen opstellen van een cv of sollicitatiebrief – waardoor jongeren snel resultaat zien.

Ook als jongeren minder gemotiveerd zijn, afspraken niet (kunnen) nakomen en zich niet aan regels (kunnen) houden, blijft de jongerenconsulent bereid tot ondersteuning en er wordt nauw contact met scholen en hulpverlening onderhouden. Hierdoor wordt ondersteuning opgestart wanneer een jongere zonder startkwalificatie de school gaat verlaten. Daarnaast maken de jongerenconsulenten voor hun dossiervorming gebruik van hetzelfde systeem als de leerplicht-ambtenaren, waardoor snel duidelijk is als er eerder problemen waren met naar school gaan.

Zacka (2017) beschrijft hoe sociaal beleid en regelgeving handen en voeten krijgen door het handelen van *street level bureaucrats*. In het Nederlands hebben we het over frontlijnwerkers; de uitvoerders van wet en regelgeving, zoals de jongerenconsulenten. Als frontlijnwerker bevindt de jongerenconsulent zich als een spin in het web tussen zorgaanbieders, indicatiestellers, afdelingen van de gemeente en de jongere (soms met zijn of haar ouders). De consulent inventariseert op verschillende levensgebieden of er sprake is van kwetsbaarheid. Hierbij wordt een zelfredzaamheidsmatrix (ZRM) ingevuld (zie [bijlage 2](#)). De consulent voert zelf interventies uit, maar houdt ook de regie en schakelt aanvullende expertise in als de situatie daar om vraagt. Als casusregisseur wordt de jongerenconsulent geconfronteerd met beperkingen aan de mogelijkheden vanuit de gemeente en kunnen tegengestelde belangen ontstaan. Door de abstracte grenzen aan de mogelijkheden van de gemeente te 'vertalen' naar begrijpelijke taal is de jongerenconsulent de schakel tussen de gemeente en de jongere.

Enkele activiteiten van de jongerenconsulenten zijn:

- doorsturen van vacatures, feedback geven op sollicitatiebrief/CV,
- warme overdracht naar Participatiehuis en jobcoaches van team Werk,
- contact leggen met het 'voorliggend veld' (eerstelijns hulpverlening),
- ondersteuning aanvraag van een inkomensvoorziening,

---

² Een startkwalificatie houdt in dat minimaal HAVO of MBO-niveau 2 is afgerond.

³ Sociaal Economische Status

⁴ Waar in deze tekst 'hij' staat kan in niet gespecificeerde situaties ook 'zij' worden gelezen.

- melding/verwijzing naar bijvoorbeeld maatwerkers, voordeurteam, Veilig Thuis,
- gesprek met jongere, ouders en school bij problemen op school of dreigende uitval,
- intakegesprek voor plaatsing bij Kamers met Kansen⁵.

De jongerenconsulent focust op wat de jongere wél doet en complimenteert waar mogelijk. Dit doet de consulent op een manier die past bij de leeftijd van de jongere, hoewel dit voor een gemeente nog ongebruikelijk kan zijn. Door bijvoorbeeld het gebruik van What's App sluiten zij aan bij de leefwereld van de jongeren. Het taalgebruik van de jongerenconsulent past bij de leeftijd en het denkniveau van de jongere, maar is ook professioneel, stimulerend en waardierend.

De jongerenconsulent stelt de behoefte en de mogelijkheden van de jongere centraal in de ondersteuning. Telkens zullen deze frontlijnwerkers, zich moeten afvragen in welke leefwereld, op welke manier en hoe ze interveniëren. De jongerenconsulenten kunnen zelfs als het beleid perfect uitvoeringsgericht is ontworpen, niet om lastige afwegingen heen. Dit wordt 'situatieve logica' genoemd. Hiermee worden de interactieprocessen aangeduid die daadwerkelijk in de uitvoering optreden. Uitvoering kent een eigen dynamiek en het is belangrijk die te erkennen (Hartman & Tops, 2005). De dagelijkse beslissingen die jongerenconsulenten moeten nemen zijn niet altijd in lijn met de beleidsregels van de gemeente. Deze morele en normatieve afwegingen zijn ook niet op voorhand in beleid te vangen, omdat het direct contact met burgers nu eenmaal anders verloopt dan de bedenkers van wet- en regelgeving kunnen voorspellen (Zacka, 2017). Jongerenconsulenten hebben steeds de plicht om onpartijdig te zijn en fair te handelen, maar tegelijkertijd responsief te zijn naar het appel dat de jongere doet: Ga ik op huisbezoek als een jongere meerdere malen niet komt opdagen? Herinner ik een jongere de dag van tevoren eraan dat hij moet bellen voor de aanvraagformulieren van de uitkering?

Door de laagdrempelige inrichting van het Jongerenloket, is de discretionaire ruimte van de jongerenconsulenten relatief groot, maar zeker niet oneindig. Door beperkingen in wetgeving, beleid en privacyregels moeten ze regelmatig toezien dat het niet goed gaat met een jongere, zonder dat ze kunnen ingrijpen. Hun opdracht is complex doordat zij efficiënt moeten omgaan met de beperkte middelen die tot hun beschikking worden gesteld, zonder aan flexibiliteit of responsiviteit in te boeten. Hierdoor is hun werk een constante onderhandeling tussen verschillende normatieve wenselijkheden (Zacka, 2017).

Om een goede afweging te kunnen maken tussen de spanningsvelden die de consulenten ervaren is het contact met *peers* van groot belang. Dit kunnen zowel collega-jongerenconsulenten zijn als andere frontlijnwerkers waarmee zij samenwerken. Het samen interpreteren en afstemmen van wat kan of wenselijk is, zorgt voor gedeelde waarden en vormt de morele opvattingen van de frontlijnwerkers (Zacka, 2017). Maar ook het delen van frustraties en emoties die het werken met de jongeren oproept, helpt om steeds weer rechtvaardig te handelen (Zacka, 2017).

Uiteraard is de ondersteuning niet in alle gevallen succesvol. Zoals iedere gemeente heeft ook Sittard-Geleen te maken met zogenaamde 'spookjongeren', die niet in beeld zijn van gemeente, school of werk. Volgens de NOS gaat het in Nederland om zo'n 50 duizend jongeren die onder de radar verdwijnen⁶. Ook komt voor dat de problemen van de jongere zo groot zijn dat ze iedere mogelijkheid tot ondersteuning overspoelen, waardoor niet effectief aan participatie kan worden gewerkt. In veel gevallen lukt het de jongerenconsulenten dan (dikwijls als enige) om het lijntje met de jongere te behouden. Hiermee bieden zij een *lifeline* die de jongere kan aangrijpen zonder dat hij veroordeeld wordt.

⁵ Kamers met Kansen biedt jongeren begeleid kamer-wonen. De problematiek van de jongere mag niet meer dan een uur per week aan begeleiding vragen, er mag geen sprake zijn van verslaving en er moet een gezonde financiële basis zijn.

⁶ <https://nos.nl/op3/artikel/2295129-duizenden-spookjongeren-onvindbaar-voor-de-overheid.html>

4. Kwetsbare jongeren en hun school-naar-werktransitie

In veel - economisch welvarende - landen, hebben jongeren met een ondersteuningsvraag moeite om de stap van school naar werk te maken. Ten tijde van het schrijven van dit rapport was volop in het nieuws dat jongeren met een arbeidshandicap nog steeds moeizaam aan werk komen. De Participatiewet, die tot doel heeft meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen, heeft hier nog geen verbetering in gebracht.

Het gaat bij kwetsbare jongeren lang niet altijd om een fysieke of verstandelijke beperking. Een combinatie van bijvoorbeeld schulden, een lage SES en/of een nieuwkomer zijn, kan er net zo goed voor zorgen dat een jongere geen plek op de arbeidsmarkt vindt. In het geval van kwetsbare jongeren is er - ongeacht de reden voor de kwetsbaarheid - geen sprake van een stap, maar van een fase van school naar werk die meerdere jaren duurt (Gerritsen, Tonkens, Verharen, & Trappenburg, 2019, under review). Een fase die zowel voorspoed als terugslag zal kennen (Reiter & Schlimbach, 2015) en die start zodra de eerste ideeën over toekomstig werk ontstaan. Deze fase is pas voltooid als de jongere een duurzame arbeidsplek heeft gevonden die past bij zijn kwaliteiten en aandachtsgebieden (Baric, Hemmingsson, Hellberg & Kjellberg, 2017). Gerritsen et. al (2019) onderzochten op basis van achttien internationale artikelen wat helpt en belemmert bij deze school-naar-werktransitie.

Behulpzame factoren:

- Tijd geven om uit te vinden wat een jongere nodig heeft om een volgende stap naar arbeid te maken. Stages en vakantiewerk leert jongeren om zich als werknemer op te stellen (Baric et al., 2017) en zich te verhouden tot werkgevers (Fasching, 2014).
- Het is van belang de jongere centraal te stellen en op maat te ondersteunen zonder te lang 'zijn hand vast te houden' (Persch et al., 2015). Ondersteuning die helpt met drempels weg te nemen (Lindsay, Hartman, & Fellin, 2016) en de jongere in contact brengt met potentiële werkgevers (Magill-Evans, Galambos, Darrah, & Nickerson, 2008) is daarbij van grote waarde. Eigen regie kunnen voeren over wat er met ze gebeurt (Hogansen, Powers, Geenen, Gil-Kashiwabara, & Powers, 2008) helpt de jongere met het opkomen voor zichzelf (Fullarton & Duquette, 2015).
- Jongeren ervaren ouders en andere informele ondersteuners als enorm belangrijk voor hun proces naar arbeid en zelfstandigheid (Carroll & Dockrell, 2010; Wong, 2017).
- Als ouders voor hun kinderen opkomen (Fullarton & Duquette, 2015), niet overbeschermen (Hogansen et al., 2008) en een voorbeeld zijn door hoe ze zelf doelen hebben gesteld in hun leven (Fullarton & Duquette, 2015), stimuleert dit jongeren om dat zelf ook te doen.

Belemmerende factoren voor de school-naar-werktransitie zijn:

- Gebrek aan informatie waar de jongere terecht kan voor ondersteuning bij de school-naar-werktransitie en onbekendheid met organisaties die kunnen ondersteunen (Lundahl, Lindblad, Lovén, Mårald, & Svedberg, 2015; Vickerman & Blundell, 2010).
- Door niet-aansluitende wet- en regelgeving en niet goed aansluitende hulpverleners ervaren met name hoger opgeleide jongeren problemen (Baric et al., 2017; Büscher-touwen, Groot, & Hal, 2018; Lundahl et al., 2015; Vickerman & Blundell, 2010).
- Praktische barrières (ontoegankelijkheid of te drukke ruimtes) kunnen jongeren beperken (Lindsay, McPherson, & Maxwell, 2017; Magill-Evans et al., 2008).
- Stigmatisering wordt door jongeren genoemd als belemmering om aan het werk te komen. Geen kennis hebben van de situatie van de jongere en angst dat de jongere vaker ziek is, weerhoudt werkgevers van het aannemen van jongeren met een ondersteuningsvraag. Jongeren ervaren daarbij negatieve sociale reacties en moeite om er bij te horen op de werkplek (Bücher-touwen et al., 2018; Hogansen et al., 2008; Lindsay et al., 2016; Magill-Evans et al., 2008).

5. Kwetsbare jongeren als burger in een meritocratie

Aan de start van dit onderzoek is gekeken naar wat kan meespelen in de situatie van jongeren die niet zelfstandig hun school-naar-werktransitie kunnen maken. Van oudsher worden mensen met een ondersteuningsvraag gezien vanuit het medisch model. Oorzaken van problemen werden gekoppeld aan medische diagnoses en de behandeling hiervan bestond veelal uit medicatie of therapie die zich alleen richtte op het individu. Hierdoor is lange tijd gekeken naar de oorzaak van problemen op individueel niveau in plaats van naar welke sociale en maatschappelijke processen deze problemen beïnvloeden en/of in stand houden. Door een probleem of ondersteuningsvraag louter individueel te bekijken, worden invloeden vanuit onze maatschappij gemist die meespelen in de mogelijkheid om te participeren. De wijze waarop een samenleving kijkt naar de waarde van mensen en naar de ondersteuning van hen die het niet zelfstandig redden, beïnvloedt namelijk de leefomgeving waarin burgers zich staande moeten houden. Kennis hierover kan gemeenten helpen de situatie van kwetsbare burgers te verbeteren vanuit maatregelen die voor een grote groep bijdragen aan welbevinden.

Een van de mogelijke invloeden op het welzijn en welbevinden van kwetsbare burgers is de meritocratische inrichting van onze samenleving. De effecten van een meritocratie op kwetsbare jongeren hebben daarom als theoretisch kijkkader van dit onderzoek gefungeerd. Hierdoor bekijken we de jongere niet alleen als individu, maar ook vanuit de maatschappij waarin zij leven.

Dat de Nederlandse samenleving (grotendeels) een meritocratie is, blijkt onder meer uit dat persoonlijke verdiensten centraal staan in het bereiken van aanzien. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het feit dat het behalen van een hoog opleidingsniveau maatschappelijke waardering oplevert. Dit heeft rechtstreeks effect op het krijgen van een goedbetaalde baan. 'Merite' als in verdienste of meerwaarde, is bepalend in het verdelen van posities op de maatschappelijke ladder (Vrooman, Gijsberts, & Boelhouwer, 2014).

Een meritocratie kenmerkt zich in positieve zin door gelijke kansen voor iedereen. Sociale status, gender, etniciteit et cetera zouden in een meritocratie niet meer meespelen bij het kunnen bereiken van een hogere positie op de maatschappelijke ladder. Iedereen krijgt dezelfde kansen en hoeft deze 'alleen maar' te benutten. De keerzijde van een meritocratie is echter, dat als iemand de verkregen kansen niet benut of kan benutten, de samenleving weinig solidariteit toont. Het niet kunnen beklimmen van de maatschappelijke ladder wordt gezien als eigen schuld. De focus op persoonlijke verdienste heeft hiermee gevolgen voor hoe mensen die 'buiten de boot vallen', worden gewaardeerd. Door een meritocratie ontstaat een scheiding tussen de *wINNERS* en *losERS* van de maatschappij, waarbij de *losERS* verweten wordt dat zij hun kansen niet hebben benut (Swierstra & Tonkens, 2008). Dit bedreigt de inclusie van burgers die niet zelfstandig in staat zijn de maatschappelijke ladder te beklimmen.

De jongeren in dit onderzoek hebben veelal geen startkwalificatie en zijn op meerdere gebieden kwetsbaar. Door de nadruk die een meritocratie op persoonlijke verdienste legt, is het voor hen nog moeilijker om een plek in de samenleving te vinden waarin zij zich gewaardeerd voelen. De invloed van een meritocratie op het psychologisch vermogen als zelfvertrouwen en veerkracht is zichtbaar geworden in onder andere de onderzoeken van Sebrechts (2018) en Elshout (2019). Sebrechts (2018) onderzocht de situatie van mannen in een transitionele beschermde werkvoorziening en kwam onder andere tot de conclusie dat deze mannen een gebrek aan erkenning ervaren. Veel van hen durfden niet open te spreken over hun werksituatie tegenover de buitenwereld, omdat ze zichzelf als minder zien. Elshout, Tonkens en Swierstra adresseerden de vraag in hoeverre als *loser* leven in een meritocratische samenleving leidt tot verlies van zelfrespect (Beer & van Pinxteren, 2016). In haar proefschrift Roep om respect, werkt Elshout deze vraag nader uit door onderzoek bij mannen die langdurig werkloos zijn (Elshout, 2016). Haar bevinding dat deze groep mannen wel degelijk verlies van zelfrespect ervaart in combinatie met Sebrechts onderzoek naar erkenning, brengt de vraag naar boven of ook bij de jongeren in dit onderzoek - die mogelijk de nieuwe burgers op de laagste treden van de maatschappelijke ladder zijn - zelfrespect en ervaren erkenning onder druk komen te staan.

6. Doel- en vraagstelling

Voor dit onderzoek stellen we de volgende doelen:

- Jongerenconsulenten, en andere medewerkers van het cluster Sociale Zaken, hebben na afronding van dit onderzoek meer inzicht in achtergronden en problemen van jonge mensen (16-27 jaar) die voor ondersteuning bij de gemeente Sittard-Geleen aankloppen.
- Jongeren met een ondersteuningsvraag worden door de gemeente en professionele partners zo adequaat mogelijk ondersteund op hun weg naar zelfstandigheid op het gebied van werk, financiën, wonen en maatschappelijke participatie.

Hoofdvraag

Hoe kan de gemeente Sittard-Geleen jonge mensen (18-27 jaar) met een ondersteuningsvraag op het gebied van (arbeids)participatie optimaal ondersteunen, passend bij de achtergronden en problematieken van deze jongeren, de betekenis die jongeren zelf aan (arbeids)participatie geven, en de mogelijkheden die samenwerking met andere instanties en de landelijke wet- en regelgeving plus lokale regelgeving biedt?

Deelvragen

1. Welke patronen zijn te herkennen in de situatie van de jongeren die (mogelijk) verklaren dat er een toename is van jongeren die ondersteuning zoeken bij het participeren in de huidige, meritocratisch georiënteerde maatschappij?
2. Wat zijn de wensen, verwachtingen en dromen van de jongeren ten aanzien van (arbeids)participatie en welke betekenis geven deze jonge mensen zelf aan werk?
3. Met welke organisaties hebben deze jonge mensen te maken (gehad) op hun weg naar zelfstandigheid en hoe hebben zij bijgedragen (of kunnen zij meer bijdragen) aan het verbeteren van hun situatie?
4. Wat hebben professionals van de gemeente volgens de jongeren en volgens de professionals zelf nodig om optimale ondersteuning te kunnen bieden?

7. Methode van onderzoek

Dit hoofdstuk is met name van meerwaarde voor de lezer met interesse in onderzoeksmethoden.

Dit onderzoek kenmerkt zich door een kwalitatief design. In dit geval is sprake van een *collective case study*. In een kwalitatieve *collective case study* wordt grondig gezocht naar diepgaande en holistische informatie over een onderzoekspopulatie (Kumar, 2019).

Het empirische gedeelte van het onderzoek berust op diverse dataverzamelingstechnieken:

- Een kwalitatieve analyse van informatie uit de dossiers van het Jongerenloket (n=387),
- Een analyse van de zelfredzaamheidsmatrices (ZRM's) uit bovenstaande dossiers (n=577),
- Een (beperkte) analyse van Wmo-dossiers (n=13) van jongeren die ook in de dossierstudie van het Jongerenloket waren vertegenwoordigd,
- Een narratief interview met tien jongeren uit de actuele caseload van de jongerenconsulenten,
- Twee focusgroepinterviews met in totaal achttien professionals.

7.1 Dossieronderzoek en analyse van de zelfredzaamheidsmatrices

Na het tekenen van een geheimhoudingsverklaring heeft de onderzoeker toegang gekregen tot de dossiers, onder voorwaarde dat de onderzoeker fysiek aanwezig was op een locatie van de gemeente. De data uit de dossiers is geanonimiseerd verwerkt in Atlas.ti (analysesoftware voor kwalitatief onderzoek). Een overzicht met bsn-nummer, geslacht en geboortedatum wordt verzegeld bewaard bij de gemeente. Daarnaast wordt er een *keyfile* bewaard op een beveiligde server van de UvH tot het onderzoek is afgerond.

Door middel van *close reading* zijn honderd dossiers tot in detail geanalyseerd. De eerste vijftien dossiers zijn open gecodeerd en op basis hiervan is een codeboom gemaakt. Er is bij die dossiers gekozen voor minimaal vijftig acties⁷ per dossier. Hierdoor ontstond een goed beeld van de situatie, de werkzaamheden van de jongerenconsulent en de samenwerkingspartners. De acties van de leerplichtambtenaren zijn meegenomen indien van meerwaarde. Van dertien jongeren is naast het dossier van het Jongerenloket ook het Wmo-dossier geanalyseerd. Deze dossiers gaven maar heel beperkt aanvullende informatie.

Tijdens het coderen van de dossiers zijn continu kenmerkende situaties opgeschreven. Dit zijn bijvoorbeeld situaties die inzicht geven in de verhouding tussen eigenschappen van de jongere en zijn hulpvraag. Maar ook veelvoorkomende gedragskenmerken en hoe de jongere omgaat met de jongerenconsulent is steeds genoteerd, evenals de invloed van familie of de omgeving in bredere zin. Na het coderen is een overzicht gemaakt van de meest voorkomende codes en de verbanden tussen verschillende codes. Door kenmerken uit de dossiers steeds te groeperen, werd duidelijk welke elementen uit het dossier van de jongeren met elkaar samenhangen en wat bij welk 'type' het meest naar voren komt. Door per type jongere de individuele situatie, omgevings- en maatschappelijke invloeden in kaart te brengen, is er een beeld ontstaan van actoren die de situatie van de jongere beïnvloeden. Op basis van de eerste honderd dossiers zijn acht typen beschreven. Na feedbackrondes met de (co-)promotoren en heranalyse zijn zes typen jongeren uiteindelijk onderscheidend gebleken. Vervolgens zijn nog driehonderd dossiers gelezen en ingedeeld in deze zes typen.

---

⁷ Een actie is een activiteit van de jongerenconsulent (gesprek, app-bericht, overleg et cetera). Het maximale acties dat is aangetroffen in de dossiers is 280.

Naast de acties in de dossiers zijn de ZRM's geanalyseerd die bij bijna⁸ elke intake door de jongerenconsulenten ingevuld worden. De ZRM die Sittard-Geleen gebruikt (bijlage 1) is een aangepaste versie ten opzichte van de oorspronkelijke ZRM. Er wordt door het Jongerenloket gebruikgemaakt van een versie met drie categorieën en ook niet alle levensgebieden zijn overgenomen van versie van Movisie, waar de ZRM is ontwikkeld.

Voor het onderzoek zijn de matrices in kaart gebracht die in de 387 dossiers waren opgenomen (n=577). Per hulpvraag (dus bij hervatting na formele afsluiting van een hulpvraag) wordt een nieuwe matrix ingevuld. Bij 69 jongeren zijn twee matrices ingevuld, bij 37 jongeren 3, bij veertien jongeren 4 en bij drie jongeren 5.

De jongerenconsulenten geven regelmatig een score aan tussen twee categorieën in. Er is in dat geval gekozen voor de laagste score (in zelfredzaamheid), omdat de problematiek uit die categorie de mate van zelfredzaamheid in ieder geval beïnvloedt.

In de analyse zijn de thema's Wmo en Jeugd niet meegenomen, omdat deze leefgebieden meestal niet zijn ingevuld of als niet van toepassing zijn aangegeven. Als er een vraagteken is ingevuld, is deze bij het berekenen van de gemiddelde scores buiten beschouwing gelaten. De ZRM's zijn eerst gekoppeld aan de typen jongeren. Bij het berekenen van gemiddelde scores per type is de eerste matrix in het dossier gebruikt, omdat de latere matrices qua tijdsinterval verschillend zijn. Ook is gekeken naar het verloop van de scores op de matrix als er meerdere ZRM's in het dossier waren opgenomen.

7.2 Interviews met jongeren

Er zijn tien jongeren geïnterviewd (zes mannen, vier vrouwen) die zijn benaderd via hun jongerenconsulent. Niet alle typen jongeren komen terug in de interviews. Dit heeft te maken met de bereidheid van de jongeren, de actuele caseload van de consulenten en de *no-shows*. Desondanks geven de interviews een realistisch beeld door de spreiding in leeftijd, geslacht en problematiek.

Er is gewerkt met een semigestructureerd narratief interview. De interviewvragen (zie bijlage 3) zijn gebaseerd op acht hoofdthema's (tabel 1) en bediscussieerd met beide promotoren en co-promotor. Daarna zijn ze bij een proefinterview getest.

Onderwerpen van het interview met de jongeren	
1	Je leven van nu. Waar woon je? Wat doe je?
2	Schooltijd: basisschool, middelbare, beroepsonderwijs
3	Talenten en ambities, op wie zou je willen lijken?
4	Wie is er trots op jou? Voor wie ben jij belangrijk?
5	Toekomst. Hoe ziet je leven eruit als alles is gelukt?
6	Werk: wat wil je en wat niet? Waar heb je hulp bij nodig?
7	Werk: is werk belangrijk voor je? Waarom wel/niet?
8	Ondersteuning: ervaringen met hulpverlening/gemeente

Tabel 1. onderwerpen van de narratieve interviews

Van de tien jongeren waren er drie aan het werk, een liep er stage en zes hadden er geen werk. Slechts een jongere verdiende genoeg om in zijn eigen levensonderhoud te voorzien. Hun opleidingsniveau varieerde van praktijkschool tot MBO-4. Twee hadden er een startkwalificatie. De woonsituatie van de jongeren was divers: zes woonden er bij een van beide ouders, een bij beide ouders, een zelfstandig, een met kinderen bij familie en een begeleid/beschermd.

Op de eerste interviewdag was maar een jongere van de vier aanwezig voor het individuele interview. Na een reflectie op wat er nodig is om jongeren op het juiste moment op het stadskantoor te krijgen, zijn de jongeren daarna steeds de dag voorafgaand aan het interview door hun eigen jongerenconsulent herinnerd via Whats App. Op de interviewdagen daarna, was

⁸ Soms is dit niet mogelijk vanwege bijvoorbeeld taalproblemen of een te kwetsbare situatie.

driekwart aanwezig. De jongeren zijn steeds zo veel mogelijk door de eigen consulent naar de spreekkamer gebracht waar het interview plaatsvond. Hierdoor kon de jongerenconsulent de onderzoeker voorstellen en dat maakte de drempel voor de jongere minder hoog.

De gesprekken zijn opgenomen en duurden tussen de 40 en 75 minuten.

Omdat de meeste jongeren pas vlak voor het interview bereid werden gevonden om mee te werken is gestart met een uitleg van de informatiebrief. Hierdoor kreeg de jongere informatie om te kunnen beslissen of hij mee wilde werken. Daarna is bewust stil gestaan bij het geven van toestemming voor het interview en werd getekend voor toestemming (bijlage 4)

Tijdens de interviews heeft de onderzoeker de jongeren zelf betekenis laten geven aan wat zij te vertellen hebben over hun leven. De interviews kregen hierdoor een narratief karakter. Een narratief interview onderscheidt zich van een regulier kwalitatief interview doordat het voorrang geeft aan het verhaal van de jongere, in plaats van aan veronderstellingen van de onderzoeker (Meesters, Basten, & Biene, 2010). Hierdoor is diepgaander begrip van de levens van de jongeren ontstaan. Door hun verhalen centraal te stellen ontstaat ruimte voor een geleefde werkelijkheid die verdergaand inzicht geeft in hun leven (Creswell, 2012).

De jongeren hebben een cadeaubon van de gemeente gekregen als dank. Door deze bon namens de gemeente te geven en niet namens de onderzoeker, wordt voorkomen dat een *incentive* reden is om tijdens het interview meer informatie te geven dan de respondent wil (Kumar, 2019). De interviews zijn geanonimiseerd, getranscribeerd en gecodeerd met behulp van de codes van de dossierstudie. Er zijn codes toegevoegd die de ervaringen en beleving van jongeren in kaart brachten. De interviews zijn horizontaal vergeleken en er zijn narratieven⁹ geselecteerd. Een betekenisvol narratief kenmerkt zich doordat het inzicht geeft in de beleving en een gedeelde mening of juist een contrast aanduidt dat specifieke gedragingen en kenmerken in beeld brengt (Gerritsen, van Hal, Meesters, van Bodegom, & Verharen, 2018).

7.3 Focusgroepen met professionals

Op 30 september 2019 zijn twee focusgroepinterviews gehouden met in totaal 18 professionals:

Focusgroep 1	Focusgroep 2
Stagecoördinator speciaal onderwijs (ZMOK ¹⁰)	Coördinator voortijdig schoolverlaters MBO
Medewerker arbeidskundige zorg GGZ	Medewerker vangnet GGD
Maatschappelijk werker GGZ	Begeleider woontrainingscentrum
Begeleider hulpverleningsinstantie GGZ	WMO-consulent
Loopbaanadviseur MBO	Casemanager inkomen
WMO-consulent	Jobcoach, Werk
Casemanager inkomen	Jongerenconsulent
Accountmanager jongeren, Werk	Maatwerker
Maatwerker	
Medewerker REA-college	

Tabel 2 overzicht van disciplines in de focusgroepinterviews

In dit onderzoek is een focusgroepinterview gebruikt met als doel te verhelderen wat professionals die betrokken zijn bij jongeren in de gemeente Sittard-Geleen de optimale wijze van ondersteuning vinden. In de focusgroepinterviews is de interactie tussen gesprekspartners gestimuleerd aan de hand van een representatieve casus.

De casussen voor de twee focusgroepinterviews zijn samengesteld op basis van de geanalyseerde dossiers, maar zij vertegenwoordigen niet een specifieke jongere. Dit is gedaan om te voorkomen dat er te veel herkenning bij een of meerdere deelnemers aan de focusgroep zou optreden. De casus (zie de volgende pagina) is in delen verteld, omdat in echte situaties een jongere ook niet meteen zijn hele verhaal vertelt. Hierdoor werd telkens een extra stukje duidelijk van de

⁹ Voor de leesbaarheid zijn de narratieven in dit rapport enigszins geredigeerd.

¹⁰ Onderwijs aan zeer moeilijk opvoedbare kinderen

problematiek en werd een levensecht beeld verkregen van hoe de professionals te werk gaan en hoe zij hun werkwijze zo nodig steeds weer aanpassen.

Bij de opzet van de focusgroepen is gebruikgemaakt van onderstaand stappenplan:

Stap	Uitwerking
Doelstelling	Inzicht krijgen in de ideale ondersteuning volgens professionals. En zicht krijgen op wat er hiervan al aanwezig is.
Randvoorwaarden	Alle deelnemers hebben een informatiebrief gekregen van tevoren. Er is een gespreksruimte geregeld, naambordjes, koffie en wat lekkers. Deelnemers hebben een toestemmingsverklaring getekend.
Kiezen van participanten	Samen met een van de beleidsmedewerkers van de gemeente is een lijst van mogelijke participanten gemaakt en zijn criteria voor de groepssamenstelling vastgesteld: een mix van disciplines, in ieder geval een deelnemer per professie en in elk interview een jongerenconsulent en een medewerker van de teams Inkomen en Werk.
Aantal interviews	Om alle disciplines deel te kunnen laten nemen zijn twee bijeenkomsten gehouden, ieder twee uur lang.
Ontwikkeling casus/uitproberen	Gebaseerd op de analyse van 400 dossiers zijn twee waarheidsgetrouwe casussen geschreven. Feedback hierop is verwerkt voor de interviews.
Gespreksleider	De onderzoeker. Een mede-onderzoeker was aanwezig als ondersteuning en om mee af te stemmen tijdens de interviews.
Apparatuur/bedankjes	Opnameapparatuur is getest en een cadeau is geregeld.
Groepen maken & informatie sturen	Het maken van de uiteindelijke groepssamenstelling, het sturen van informatie en opvolgen als er geen reactie kwam is door de beleidsmedewerker gedaan.
Creëren van een open sfeer	Dit is gedaan door aan de start ruimte te maken voor kennismaking, te zorgen voor een rustige ruimte en tijd te nemen voor een spontaan gesprek.
Verloop van het interview	De casus is geïntroduceerd en deelnemers hebben kort hun gedachten opgeschreven. Er is gezorgd dat iedereen aan het woord kwam.
Analyse van de data	Eerste indrukken zijn meteen uitgeschreven. De audiotapes zijn getranscribeerd en gecodeerd. De briefjes met ideeën van de deelnemers zijn geanalyseerd.

Tabel 3 opzet focusgroep, naar Van Assema, Mesters en Kok (1992)

De deelnemers werden gestimuleerd hun bestaande werkwijzen en ervaren belemmeringen los te laten en onbegrensd te bedenken wat optimale ondersteuning is voor deze specifieke jongere. Daarna is de vertaalslag gemaakt naar wat er in de huidige werkwijze al bestaat aan ideale ondersteuning en wat nog kan verbeteren. De mede-onderzoeker heeft het proces gemonitord en aantekeningen gemaakt. Tijdens de interviews hebben beide onderzoekers steeds afgestemd. De focusgroepinterviews zijn opgenomen en getranscribeerd. Tijdens het beluisteren van de opname was het lastig om alle stemmen te herkennen. Waar dit niet lukte, is het citaat zonder naam overgenomen. Vervolgens is de sfeer en non-verbale communicatie in globale zin in het transcript opgenomen. De transcripten zijn gecodeerd en thematisch gegroepeerd en hieruit zijn narratieven geselecteerd die de visie van de professionals als geheel vertegenwoordigen.

Hieronder worden de casussen beschreven die in de focusgroepinterviews zijn gebruikt.

Casus Anton, man, 19 jaar.

Start van de dienstverlening

Anton zat van kleins af aan op het speciaal onderwijs, uiteindelijk VSO-uitstroom Arbeid. Geen startkwalificatie. Tijdens de schoolloopbaan een aantal stades gelopen waarbij met veel begeleiding wel succesvol gewerkt kon worden aan het arbeidsperspectief.

Anton heeft in het verleden de diagnose ADHD gekregen. Ook was er het vermoeden van een gedragsstoornis. Is als kind wel onderzocht op intelligentie, scoorde toen een totaal IQ van 80. Moeilijk lerend. Woont nog thuis. Hij heeft goed contact met zijn ouders en broer die ook nog thuis woont.

Anton meldt zich bij het Jongerenloket met de vraag om een inkomensvoorziening. Heeft een paar bijbaantjes gehad bij supermarkten en in de horeca, maar is hier telkens ontslagen omdat hij niet voldoende inzet laat zien, te laat komt, te vaak ziek, et cetera. Er is geen sprake van delinquent gedrag, strafblad of verslaving (aldus Anton). Er is wel een achterstand bij de zorgverzekering (300 euro). Doel van Anton: een baan waar hij voldoende geld verdient.

Na twee maanden. Anton meldt zich weer bij het Jongerenloket, nu samen met zijn moeder. Het gaat thuis niet meer goed. Anton is erg koppig, brutaal en soms verbaal agressief. Anton heeft vorige week een stoel kapotgetrapt toen hij geen geld kreeg om te gaan stappen. Ouders kunnen hier niet voldoende in bijsturen. Zijn welwillend en liefdevol, maar gaandeweg wordt duidelijk dat zij Anton weinig kunnen bieden op het vlak van zelfstandigheid en volwassenheid. Anton heeft een uitkering aangevraagd, maar niet alle bijlagen op tijd ingeleverd. Ook komt hij afspraken met de jongerenconsulent niet goed na (denk aan cv sturen, reageren op vacaturemailing) Antons schulden zijn opgelopen naar 2500 euro.

Na vier maanden. Anton heeft inmiddels een vriendin Alyssiana. Zij is 27 jaar en heeft een kind van 7. Antons vriendin heeft een inkomensvoorziening vanuit de Wajong. Samen melden ze zich opnieuw, vanwege gebrek aan inkomen van Anton en de wens om te gaan samenwonen. Het is duidelijk dat Anton komt als hij zelf een vraag heeft, maar als de jongerenconsulent wat wil weten reageert hij nergens op.

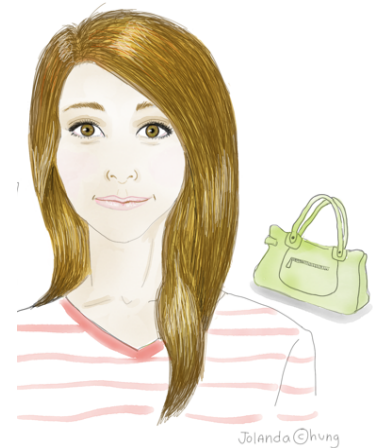
Anton heeft tijdelijk een baan gehad bij VDL Nedcar, met begeleiding van een jobcoach. Contract is niet verlengd, in verband met verdenking van diefstal. De jongerenconsulent vermoedt dat Anton veel blowt en daardoor meer schulden maakt. Zelf ontkent hij dit. Wel geeft hij toe dat hij schulden heeft bij een vriend waarmee hij online gokspelen speelt. De hoogte hiervan is niet bekend.

Casus Shelley, vrouw, 20 jaar.

Start van de dienstverlening.

Shelley heeft een complexe geschiedenis. Ouders zijn gescheiden toen ze 4 was, er was sprake van huiselijk geweld. Niet duidelijk is of Shelley hier alleen getuige van is geweest, of dat ze ook slachtoffer was van haar vaders agressie. Met vader is sindsdien geen contact. Vader heeft nooit alimentatie betaald. Shelley is tot haar 16e bij haar moeder blijven wonen. Spanningen tussen haar en de vriend van haar moeder zorgden er echter voor dat ze uit huis moest. Shelley beweert dat de vriend van haar moeder interesse in haar had, maar dat ontkende hij ten stelligste. Shelley is toen eerst bij haar oma en daarna bij haar toenmalige vriend ingetrokken en werd tien maanden later moeder van een zoon, Shane. Die is nu 3,5 jaar oud. De relatie tussen Shelley en haar vriend hield geen stand, ook hij was fysiek agressief. Hij betaalt soms wat alimentatie. Ze woont nu tijdelijk bij een vriendin.

Shelley heeft geen startkwalificatie. Ze heeft VMBO-kader afgemaakt en is ingeschreven geweest voor de opleiding op niveau 2 Gezondheidszorg, maar door de zwangerschap is ze gestopt. Daarna heeft ze het nog een keer geprobeerd, maar viel weer uit door de combinatie met het moederschap. Ook geeft ze aan slecht te slapen en rugklachten te hebben. Shelley meldt zich bij het Jongerenloket voor werk en huisvesting.

Na twee maanden. Een medewerker van een crisisopvang belt de jongerenconsulent op. Shelley kon niet bij haar vriendin blijven en ze is met haar zoon opgenomen in de crisisopvang. Ze heeft geen inkomen en er is een melding gedaan bij Veilig Thuis in verband met mogelijke verwaarlozing van Shane. De medewerker van de crisisopvang wil opnieuw een afspraak maken bij het Jongerenloket en komt dan met Shelley mee. Tijdens het gesprek blijkt het volgende: Er is een schuld bij DUO en hier en daar bij vrienden van in totaal 3000 euro. Op dit moment ziet Shelley het niet zitten om weer naar school te gaan en een startkwalificatie te behalen. Shane gaat net naar school en ze wil onder schooltijden werken. Shelley komt tijdens het gesprek stil over, soms lijkt het of ze denkt dat het niet over haar gaat. Afgesproken wordt dat ze breed gaat solliciteren, dat ze de vacaturemailing krijgt en haar cv stuurt. De jongerenconsulent moet haar meerdere malen helpen herinneren aan het sturen van haar cv. Ook solliciteert ze minder dan afgesproken.

---

8. Resultaten

In dit hoofdstuk gaan we in op veelvoorkomende problemen die we in de dossiers en de analyse van de interviews hebben gevonden. Elk type jongeren wordt beschreven door een representatieve casus en door kenmerken op persoonlijk, omgevings- en maatschappelijk niveau weer te geven (paragraaf 8.3 tot en met 8.8). Daarna beschrijven we hoe de gevonden patronen zich verhouden tot de informatie uit de zelfredzaamheidsmatrices. Tot slot gaan we in op hoe jongeren de hulp vanuit de gemeente ervaren en op wat volgens professionals ideale ondersteuning is.

8.1 Welke problemen komen veel voor bij kwetsbare jongeren?

De volgende problemen zijn in minimaal de helft van de dossiers gevonden:

- Gebrekkige werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht (>80 procent),
- Schulden (>80 procent),
- Moeite met afspraken nakomen (zoals met de jongerenconsulent of het op tijd invullen van formulieren) >80 procent),
- Ontbreken van voorbeeldnetwerk (>50 procent),
- Gezondheidsklachten (>50 procent).

Gebrekkige werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht

Ondanks dat de meeste jongeren op school stage hebben gelopen, blijken zij niet in staat te voldoen aan de eisen die een werkgever stelt. Zij missen werknemersvaardigheden.

Werknemersvaardigheden worden door oud-staatssecretaris Jetty Klijnsma beschreven als:

“Vaardigheden waarover iemand altijd moet beschikken om als werknemer in een arbeidsorganisatie te kunnen functioneren. Het gaat om vaardigheden die een arbeidsorganisatie van de werknemer vraagt, los van het type arbeid en los van het type organisatie.”

Dit gebrek aan vaardigheden uit zich onder andere in te laat komen, afwezigheid zonder opgave van reden en een laag werktempo.

De gevolgen zijn: afwijzingen bij sollicitaties, korte dienstverbanden of ontslag in de proeftijd.

Veel jongeren zijn niet in staat met werk om te gaan dat niet aan hun verwachtingen voldoet. Dit noemen we een gebrek aan werknemersveerkracht. Hiervoor hanteren we als definitie: alles wat ervoor zorgt dat je kunt meebewegen op wat er tijdens en rondom het werk gebeurt.

Werknemersveerkracht helpt je gebeurtenissen in een kader te plaatsen zonder af te haken of slechter te gaan presteren. Jongeren haken af omdat ze te weinig uren krijgen, ontevreden zijn over salaris of taken. Meestal zijn ze niet in staat om dit te bespreken of af te wachten of het beter wordt. Door dit gebrek aan werknemersveerkracht, wordt de stap van stage naar de arbeidsmarkt (te) groot.

Onderdeel van werknemersveerkracht is het kunnen inleven in het perspectief van een ander, bijvoorbeeld als een collega ziek is. Als een jongere dan moet overwerken, wordt zoiets als snel gezien als een bewuste benadeling, in plaats van collegialiteit naar de zieke collega. Werknemersveerkracht wordt verder nadelig beïnvloed door zelfoverschatting. Zonder realistisch beeld van wat mogelijk is, wordt het moeilijk om werksituaties vol te houden die niet voldoen aan het ideaalbeeld. De veerkracht om dit te accepteren ontbreekt. In een van de dossiers was sprake van een jongere met een Entree-opleiding die stewardess wil worden. Als dat niet zou lukken mocht chirurg ook. Haar uiteindelijke werk zal dan bijna altijd tegenvallen.

Schulden

Bijna alle jongeren komen met schulden binnen bij het Jongerenloket en bij het overgrote deel is of wordt deze schuldenlast problematisch. Dit betekent dat het inkomen van de jongere onvoldoende is om de schulden geheel binnen een redelijke termijn af te lossen. Schulden beginnen bijna altijd bij de zorgverzekering. Daarnaast komen schulden bij het Centraal Justitieel Incassobureau en huurschulden veel voor. Incidenteel gaat het om schulden bij familie of bij 'vrienden' (met name gokschulden). Ook is voor sommigen de overgang van de studielening naar uitkering een inkomensval, doordat zij bij DUO probleemloos konden lenen.

In de dossiers van de jongeren wordt niet gemeld dat er geen geld is om eten te kopen. Wel wordt de voedselbank of caritas (zoals Éngele van Zitterd-Gelaen) soms voorgesteld. Schulden ontstaan ook door het maken van onverstandige keuzes als de aanschaf van een te dure telefoon of scooter. Jongeren kunnen vrij gemakkelijk lenen en uit de dossiers blijkt dat ze vaak vinden dat ze recht hebben op luxegoederen. Schulden groeien meestal in de loop van de ondersteuning en stijgen sterker tijdens de behandeltermijn van een aanvraag voor een inkomensvoorziening. Als de jongere onder bewind staat wordt meestal niet afgelost, omdat hier geen financiële draagkracht voor is.

Moeite met formulieren invullen/afspraken nakomen

Veel jongeren hebben moeite met afspraken nakomen en/of formulieren (op tijd) inleveren. Het maken van een CV of het versturen van een sollicitatiebrief naar de jongerenconsulent (die deze dan bekijkt en verbetervoorstellen doet) gaat ook niet zonder herinneringen. Ook komt zeer frequent naar voren dat jongeren niet op hun afspraak met de gemeente komen of afzeggen om een kleine reden. Ook zijn jongeren regelmatig niet meer bereikbaar door afgesloten telefoons. Om een inkomensvoorziening aan te vragen, moet een jongere op een specifiek tijdstip bellen voor de aanvraagset. Dit lukt dikwijls niet, waardoor vertraging ontstaat. Die vertraging wordt groter bij het moeten aanleveren van bewijsstukken. Jongeren weten niet hoe ze een print van een bankafschrift moeten maken, of kunnen geen polis van een zorgverzekering vinden. De consulent Inkomen geeft na de deadline meestal een hersteltermijn, soms na bemiddeling door de jongerenconsulent, maar als het ook dan niet lukt wordt de inkomensaanvraag afgewezen.

Ontbreken van een voorbeeldnetwerk

De jongeren waarvan het dossier is geraadpleegd hadden in minder dan de helft van de gevallen een steunend netwerk dat ze kon begeleiden richting zelfstandigheid. Het ontbreekt de meeste jongeren aan een voorbeeldnetwerk. Zo'n netwerk (veelal ouders en broers/zussen) hoeft niet een voorbeeldig netwerk te zijn. Ook ouders met problemen kunnen een goed voorbeeld zijn voor een jongere. En ouders die zelf laagopgeleid zijn kunnen hun kinderen ook leren hoe ze

moeten omgaan met eisen van werkgevers. Een netwerk dat als voorbeeldnetwerk wordt aangemerkt, leert de jongere alles wat hoort bij volwassen worden en zelfstandig leven. Dit netwerk geeft richting en is betrouwbaar, als een kompas. Het zorgt voor de ontwikkeling van normen en waarden en helpt de jongere zich te handhaven in de huidige, complexe samenleving. Het voorbeeldnetwerk begeleidt de jongere ook bij tegenslag. Het ontbreken ervan kan ervoor zorgen dat jongeren niet leren wat er als volwassene van ze wordt verwacht. Hierdoor zijn ze minder opgewassen tegen de verwachtingen van de maatschappij.

Gezondheidsklachten

In de dossiers komt slechts incidenteel een lichamelijke beperking naar voren die bepalend is voor het werkvermogen. Wel komen regelmatig medische klachten voor die duidelijke invloed hebben op de mogelijkheden van de jongere zoals rugklachten, chronische stress of kiespijn. Fysiotherapie en tandarts zijn niet in de basisverzekering opgenomen en een aanvullende verzekering is te duur. Medicijnen die niet worden vergoed (zoals medicatie tegen hooikoorts en paracetamol) kunnen niet worden gekocht. Dit heeft gevolgen voor de gezondheid en het welbevinden van de jongere en daarmee voor de werkfitheid. Dit uit zich bijvoorbeeld in een beperking van de uren die gewerkt kunnen worden, de onmogelijkheid om staand werk te verrichten. Ook kunnen fysieke klachten effect hebben op de concentratie van de jongere, waardoor hij minder goed functioneert op de werkplek.

8.2 Welke typen zijn te onderscheiden onder kwetsbare jongeren?

Met de resultaten van de dossieranalyse en de interviews is het mogelijk om zes typen hulpvragende jongeren te onderscheiden op individueel-, omgevings- en maatschappelijk vlak. Deze indeling is bedoeld om in beeld te krijgen welke 'typen' jongere in Sittard-Geleen bij het Jongerenloket komen en welke factoren in hun situatie meespelen.

In totaal is 89,6 procent van de geanalyseerde dossiers ingedeeld in een van de typen. Waar dat niet kon was sprake van het uitblijven van contact of vragen die niet bij het Jongerenloket horen. Het is bij het lezen van de types belangrijk een type niet als één werkelijkheid te interpreteren. Jongeren zullen niet per se alle kenmerken van hun type vertonen of juist meer dan dat. Bij de indeling zijn de meest bepalende elementen van de situatie van de jongere leidend. Daardoor kan bijvoorbeeld een jongere die in de pubertijd pas in Nederland is komen wonen, behoren tot de Kindmoeder in plaats van de Nieuwkomer. Ook hier hechten we namelijk waarde aan een indeling die het geheel van de situatie van de jongere in ogenschouw neemt, en niet alleen wat er als eerste zichtbaar is. We beschrijven de typen in tabel 5 op de volgende pagina en werken ze meer gedetailleerd uit in [paragraaf 8.3 tot en met 8.8](#).

<p>Het topje van Ijsberg (n=124: ♂ 74 / ♀ 50)</p> 	<p>Steunarm netwerk</p>	<p>Steunarm vanuit de samenleving</p> <p>Een jongere waarbij in eerste instantie lijkt alsof (begeleid) werken goed mogelijk is. Gaandeweg blijkt echter dat er een grote last onder het spreekwoordelijke topje van de ijsberg ligt. Op de voorgrond staan gedragsproblemen. Deze jongere heeft een normaal denkniveau, maar vanaf jonge leeftijd problemen. Gaat vaak al op jonge leeftijd naar een woonvorm. Ouders overbelast of beperkt. Jongere is afhankelijk van professionals en het is moeilijk om een stabiele situatie te bereiken.</p>
<p>De Autoriteitsmijder (n=48: ♂ 13 / ♀ 35)</p> 	<p>Liefdevol, maar niet effectief steunend netwerk</p>	<p>Steunarm vanuit de samenleving</p> <p>Een jongere uit een gezin met een lage SES. Woonwagenveld of achterstandswijk. Goed, hecht contact in de eigen woonomgeving, maar ook snel betrokken bij ruzies. Ouders en jongere mijden de reguliere samenleving. Stigmatisering en zelfstigma. Wars van autoriteit en sociale controle. Vaak een kleine vriendengroep maar dat wordt niet als probleem gezien, omdat er veel contacten in de sociale omgeving zijn.</p>
<p>De Nieuwkomer (n=34: ♂ 23 / ♀ 11)</p> 	<p>Steunarm netwerk</p>	<p>Wisselend steunrijk vanuit de samenleving</p> <p>Dit kan zowel een vluchteling zijn als een niet-Westerse nieuwe Nederlander die in de puberteit naar Nederland is gekomen. Vaak moet deze jongere veel zelf uitzoeken en oplossen. Ook heeft deze jongere moeite met aarden in de Nederlandse samenleving. Het leren kennen van de normen en waarden is een aandachtspunt. Werk is het uitgangspunt en geeft status. Opleiding wordt minder belangrijk gevonden.</p>
<p>De Kindmoeder (♀ n= 9)</p> 	<p>Liefdevol, maar niet effectief steunend netwerk</p>	<p>Steunrijk vanuit de samenleving</p> <p>Een jongere die zeer moeilijk leert of licht verstandelijk beperkt is. Ouders zijn liefdevol betrokken, maar zelf meestal verstandelijk niet sterk. Deze jongere wordt in haar tienerjaren zwanger en wil goed voor haar kindje zorgen. Materieel komt het kindje niets te kort, ook bij gebrek aan inkomen. Ouders betalen vaak deels de kosten, maar kiezen dan voor luxegoederen als merkkleding. De pedagogische mogelijkheden zijn beperkt en de Kindmoeder kan niet goed omgaan met haar moederrol. Vaak kiest ze voor zichzelf in plaats van haar kind.</p>
<p>De Gesteunde (n=73: ♂ 52 / ♀ 21)</p> 	<p>Voorbeeldnetwerk</p>	<p>Steunrijk vanuit de samenleving</p> <p>Kan zowel een jongere zijn met LVB als een jongere met gedragsproblematiek. Deze jongere kenmerkt zich door een stabiele gezinssituatie en een voorbeeldnetwerk. Hierdoor wordt de jongere effectief gesteund richting zelfstandigheid en worden grote escalaties voorkomen. Ouders kunnen overbeschermend zijn en overbelast raken. Incidenteel komen lichamelijk beperkte jongeren bij het Jongerenloket. Zij zijn meestal in te delen bij dit type.</p>
<p>De Zelfstandige (n=64: ♂ 28 / ♀ 36)</p> 	<p>Voorbeeldnetwerk</p>	<p>Steunrijk vanuit de samenleving</p> <p>Een jongere die op een of meerdere fronten compensatiemogelijkheden heeft. Qua opleidingsniveau en/of in de vorm van een sterk voorbeeldnetwerk en/of grote vriendenkring. Deze jongeren hebben ambities en willen veel bereiken in hun leven. Ze hebben tijdelijk ondersteuning nodig, gebruiken de hulp van het Jongerenloket effectief en kunnen daarna zelf verder.</p>

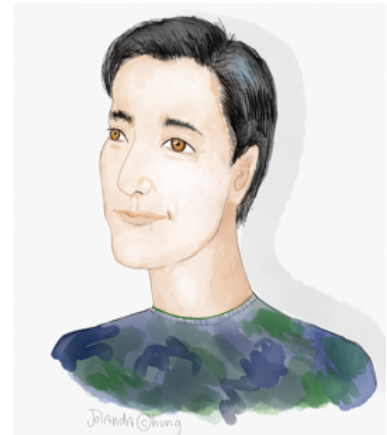
Tabel 5. Typen jongeren die hulp vragen in Sittard-Geleen

8.3 Het Topje van de ijsberg

Johnny

Johnny (20) meldt zich samen met zijn woonbegeleider bij het Jongerenloket voor ondersteuning naar werk. Hij vertelt het volgende: Hij woont sinds drie jaar niet meer bij zijn alleenstaande moeder. Na de middelbare school is Johnny begonnen op het ROC. Eerst op niveau 2 Autotechniek. Zijn stage liep mis, doordat hij schoonmaakspullen had meegenomen zonder dit te vragen. Hij wilde de auto van een vriend wassen. Johnny is gestopt met de opleiding en startte bij de richting Logistiek. Helaas was hij niet zo gemotiveerd en recent is hij gestopt. Hij heeft geen studiefinanciering meer.

Johnny komt over als een goed verzorgde jongeman. De woonbegeleider helpt hem bij het antwoord geven op vragen over eerdere hulpverlening. In het eerste gesprek wordt duidelijk dat Johnny al jong in de problemen kwam door zijn gedrag en impulsiviteit. Zijn moeder is alleen op afstand betrokken. Zij heeft zelf een complex leven. Zijn vader zit een gevangenisstraf uit. Op zijn 16e werd de thuissituatie onhoudbaar doordat Johnny agressief werd tegen zijn moeder. Hij is toen uithuisgeplaatst. Op zijn 18e ging hij wonen bij Levanto en wordt geprobeerd om stap voor stap begeleid zelfstandig te gaan wonen.

De jongerenconsulent spreekt af dat Johnny een cv maakt en vijf vacatures zoekt met werkzaamheden die hem aanspreken en ze maken een afspraak voor over een week. Ook krijgt hij een link voor Competensys. Op deze afspraak verschijnt Johnny niet. Hij reageert niet op appjes. De jongerenconsulent zoekt contact met de woonbegeleider en hoort dat Johnny problemen heeft gehad met een medebewoner. Hij is op dit moment niet welkom op de woning en verblijft bij een vriend. Zijn telefoon is afgesloten.

Na een week neemt Johnny weer contact op. Hij wil weer werk zoeken en mag, bij uitzondering, terugkomen bij Levanto. Via de accountmanager Jongeren wordt een baan gevonden bij Nedcar. De eerste signalen zijn positief. Johnny is prettig aanwezig op het werk en volgt opdrachten op. Na drie weken komt hij weer bij de jongerenconsulent. Hij is ontslagen omdat hij stoned was op het werk.

Zijn verslaving heeft hij in het eerste gesprek ontkend. Ook blijken de schulden hoger. Niet alleen bij CZ, maar ook bij het CJIB is een grote achterstand ontstaan. Verder heeft Johnny een scooter op afbetaling gekocht. Hij heeft loonstrookjes vervalst om de afbetalingsregeling te krijgen en daar is de brommerwinkel achter gekomen. Er is aangifte gedaan van valsheid in geschrifte en Johnny is verhoord op het politiebureau.

Het topje van de ijsberg: Steunarm netwerk en steunarm vanuit de samenleving	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Beschermd of begeleid op kamers, rond 17, 18-jarige leeftijd of als kind in woongroep. Thuissituatie niet houdbaar door gedrag jongere en overbelasting ouders (die veelal ook problemen hebben). Jongere wordt intensief ondersteund door professionals zolang regels worden geaccepteerd door de jongere. Ouders kunnen geen voorbeeldnetwerk vormen door eigen problemen of overbelasting.
Opleiding	Geen startkwalificatie. VMBO tot MBO niveau 2. Geen opleiding afgemaakt. Vaak afstromer ¹¹ .
Financiën	Geen inkomen, of zeer beperkt uit een bijbaantje of zakgeld vanuit woonvorm. Problemen met het krijgen van een inkomensvoorziening

¹¹ Begonnen op een hoger opleidingsniveau en daarna steeds een stapje lager, waardoor hij uiteindelijk laag eindigt.

	door het niet nakomen afspraken of doordat jongere geen adres heeft. Schulden aanwezig bij eerste melding bij Jongerenloket en deze lopen snel op. Zorg en begeleiding gefinancierd vanuit de Wmo. Wajong afgewezen omdat er mogelijk nog groei mogelijk is.
Motivatie met betrekking tot werk	Toont weinig initiatief. Contracten vaak kort met een positieve start en daarna snel een neerwaartse spiraal. Makkelijke conclusie is dat het om niet willen gaat, maar veelal is het niet kunnen. Bewust van de noodzaak om geld te hebben, maar koppelt dit niet aan verplichtingen.
Werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht	Beperkt aanwezig. Jongere is fysiek prima in staat om te werken. Te laat komen, valse ziekmelding, onbeleefdheid zijn valkuilen. Stap naar langdurig werk is groot. Snel ontevreden over werkzaamheden. Als jongere niet wordt ontslagen is het risico groot dat hij zelf zijn werk opzegt.
Gedrag	Komt in eerste instantie gemotiveerd over in contact, maar begeleiding beschrijft jongere als moeizaam leerbaar, snel gefrustreerd, onrustig. Is snel overprikkeld en overvraagd. Verbale en fysieke agressie (vernielingen) in de woonomgeving komen voor. Weinig inzicht in de eigen problematiek en hoe deze te beïnvloeden.
Houding ten opzichte van medewerker JLK	Jongere komt met hulpverlener naar Jongerenloket. Met ondersteuning van de woonbegeleiding worden afspraken nagekomen. Formulieren invullen is moeilijk (jongere moet bijv. zelf kopieën maken). Als de situatie verslechtert (dakloosheid) is jongere niet meer te bereiken. Dienstverlening wordt dan - vaker dan bij andere typen - afgesloten omdat er geen contact meer te krijgen is met jongere.
Omgevingsniveau	
Informele steun	Ouders niet constructief betrokken bij de ondersteuning van jongere (mede door eigen problematiek of overbelasting). Bij vrouwen vaak een of twee vriendinnen waarmee al langer contact is. Bij mannen online contacten of sportschool, maar ook veel wisselingen.
Hulpverleners	Woonbegeleiding, GGZ, beschermingsbewindvoering.
Omgevingsinvloeden	Gevoelig voor financiële verleidingen en beïnvloedbaar door maatschappelijke druk en/of leeftijdsgenoten (ook online contacten). Als ouders betrokken zijn geeft dat enige basis in het leven van de jongere, maar vaak kunnen zij weinig structureel bijdragen.
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Jongere tussen wal en schip waar het gaat om het creëren van een stabiele basis. Als jongere zich niet 'gedraagt' worden de gevolgen hiervan gezien als 'eigen schuld'. Jongere is soms bij politie in beeld als jeugddelinquent of vanwege overlastgevend gedrag.
De Ijsberg in een meritocratie	Jongere die moeilijk kansen kan grijpen omdat het ontbreekt aan doorzettingsvermogen en jongere gehinderd wordt door gedragsproblematiek. Hierdoor lijkt het snel dat een jongere niet wil of lui is. Vanuit de optiek van de meritocratie is dit zijn eigen schuld en zal er niet veel solidariteit zijn. Door een negatieve benadering van het gedrag van de jongere (die vaak al op school begint), wordt jongere niet gewaardeerd om zijn positieve eigenschappen en gezien als <i>loser</i> .

Tabel 6. Het topje van de ijsberg in kenmerken.

Het Topje van de ijsberg in de interviews

Jongeren van dit type kennen van jongs af aan problemen. Hun gezin van herkomst is meestal instabiel en problematisch en ze zijn gewend dat ze minder kunnen of hebben dan leeftijdsgenoten:

“Ik heb daar een jaar gewoond. Uhm, ze zag me een keer, ja gewoon, moest eens een keertje naar school in de winter en ik had geen schoenen en geen jas, dus ik liep daar op mijn sokken en een trui, in de sneeuw. Ja toen heeft ze me mee naar binnen genomen en toen zag ik daar een van mijn vriendjes van school op de bank zitten. (...). Ja toen hebben ze me ja, jassen gegeven, schoenen, eten. Ook voeding en echt gewoon liefde (...), je krijgt het als kind mee als je ouders in de schulden zitten. Zo veel papierwerk, heb gewoon meegekregen. (...) Het is niet voor niets dat ik ben zoals ik ben vandaag de dag. Komt ook echt door de financiële zoi, ik heb volgende week een intake bij kredietbank voor mijn schulden, 50 000 euro, dus dat is best veel voor mijn leeftijd vind ik zelf.” (man, 25 jaar)

Dit type jongeren beseft dat ze het minder goed heeft dan mensen om hen heen. Soms kan een familielid of vriend een rolmodel zijn. Het verschil met anderen valt dan extra op.

“Mijn zussen, die hebben eigenlijk gewoon huisje boompje beestje. (...) zij krijgen het wel goed geregeld, mijn oudste zus gaat zelfs heel erg veel op vakantie (...). Ja, hun hebben het gewoon goed getroffen. Relatie is perfect (...) Hoeven zich ook niet heel erg zorgen te maken over de toekomst.” (man, 25 jaar)

“Ik ben nog nooit echt op vakantie geweest. Vorig jaar heb ik rond februari een bewindvoerder gekregen, toentertijd heb ik dat besproken dat er ook vakantiegeld en dat soort dingen is en dan (...) hoor je van er zijn schuldeisers die het willen hebben. Terwijl mensen in de sanering wel vakantiegeld krijgen. Dus dat zijn dingen die ik niet begrijp. Omdat ik er niet in zit krijg ik mijn vakantiegeld niet. En dan heb ik zoiets van ja shit. Maak belofte geen schuld.” (man, 20 jaar)

Heftige ervaringen in het verleden hebben veel invloed, zoals deze jongere beschrijft:

“Iemand vroeg laatst, hoe ga je er mee om. Een paar weken terug was het twintig jaar geleden dat mijn vader overleden is. Ja, toen ging mijn pap dood, zes jaar geleden ging P. dood, kanker, 25 jaar. Drie jaar geleden ging S. dood, opeens, pas 23, Flappie is nog doodgegaan, zo een hele lijst van misschien wel 20 mensen die ik ben verloren aan...dood. Wat moet ervan overblijven als ik dadelijk tachtig ben, niks!” (man, 25 jaar)

Verbale agressie komt bij deze groep jongeren vaker voor, net als woede-uitbarstingen:

“Ik heb de inboedel vier maanden geleden in elkaar geslagen, gewoon (...). Ik heb PTSS, depressie, gewoon al die mishandeling ook van vroeger meegemaakt zeg maar, (...) dat is wat deze winter gewoon keihard heeft teruggehaakt op mijn mentale kant, dat is gewoon lastig (...).” (man, 25 jaar)

Voor de jongere is duidelijk hoe het komt dat zijn leefsituatie niet optimaal is. Wat opvalt is dat ze geen eigen aandeel hierin zien, bijvoorbeeld bij het ontstaan van schulden:

“Het is gewoon een lang verhaal, begon met verkeersboetes vroeger toen ik nog klein was, je zit op een kutschool om het zo maar eventjes te zeggen dan wordt je licht van je fiets afgetrokken, als je daarna na school bijvoorbeeld nog eventjes gaat rondhangen buiten en je gaat dan naar huis en je komt politie tegen, eventjes 90 euro, 150 euro, aangezien je je legitimatie niet bij je had. Zo lopen de kosten op. En dan zat ik op het vmbo en toen werd ik 18 (...). Ik had studiefinanciering gehad als ik op het mbo zat, maar daar zat ik niet, wel zorgverzekering betalen, kon niet. (...) Toen was er al een stapel.” (man, 25 jaar)

De schooltijd wordt wisselend ervaren. Soms zijn er mensen die de jongere ‘zien’ in zijn kwetsbaarheid, maar veelal levert school vanaf de pubertijd nare ervaringen op:

“We hebben niet altijd op de eerste plaats gestaan bij mijn moeder. (...) Ja ik heb vroeger echt veel mee gemaakt ook heel veel alcohol in mijn gezin zeg maar en dat was echt vroeger, ja mijn moeder zat in de schuldsanering en toen waren er wel hier en daar wat problemen zeg maar. Dat werd op school wel gemerkt en school heeft het toen echt heel erg goed aangepakt, bijvoorbeeld elk pauze is (naam leerkracht) met mij gaan lunchen of zo. Heb ook kleren gekregen en dat soort dingen allemaal. Dus op zich, heb wel goede herinneringen aan school, echt wel hele goede mensen.” (man, 25 jaar)

“Veiligheid, soms was het echt uit de hand gelopen, vooral op de middelbare waar ik op zat. Had ik een gebroken vinger van gehad volgens mij, daar ben ik niet mee naar dokter geweest, maar was echt zo dik, helemaal dubbelgeklapt. Dat was in het kleedlokaal van de gymzaal, en tien man tegen mij en ...toen was ik helemaal uitgeflipt en was ik op de vuist gegaan tot de leraren binnengestormd kwamen en was het van hup (...) ga maar omkleden dan kan je verder gymmen. Ja dan denk ik van ja Hallo!” (man, 20 jaar)

Het ontbreken van een startkwalificatie en het ervaren van veel problemen in de schooltijd weerhoudt deze jongeren er niet altijd van om te dromen van een betere situatie:

“Dat ik er met plezier heen ga... en er bij wijze van wil blijven slapen! Uhm, als ik echt moet kiezen wat ik wil, toch wel een eigen kroeg beginnen. Dan moet ik terug naar school (...) dat ik weer, dat mensen mij gaan slaan of dat ik moet vechten of dat ik belachelijk word gemaakt. (...) ik heb ook vaak gehad dat de leraren mij de schuld gaven en dat ik dacht van ja prima, ik moet met diegene geen discussie hebben want komt toch niets uit (...) Ik ben strenger geworden op mijzelf en ook naar anderen. Dat ik het een nieuwe kans geef. Maar ik ben wel iemand...ik laat niet meer over mij heen gaan.” (man, 20 jaar)

Jongeren van dit type vinden werk vooral belangrijk omdat ze dan geld verdienen. Als eerdere ervaringen negatief zijn verlopen kan dit type juist meer eisen gaan stellen aan werk, in plaats van voor meer opties openstaan:

“Op het moment dat ik, ik kan wel gaan voor iets met een mooi inkomen, geld binnenhalen, ik hoef maar bij eerste bedrijf te solliciteren waarvan ik weet jullie betalen goed. (...) Maar waar het om gaat is, ik heb er niets aan, het gaat toch naar mijn schulden, dus waarom zou ik dat risico nemen op nog een burn-out. (...) En nu heb ik echt zoiets, dat is het niet waard, ik ga mijn ruggengraat niet verkopen voor kleingeld. (...) Dat heb ik wel geleerd. Mijn lichaam is een tempel, die ga ik niet verkopen.” (man, 23 jaar)

8.4 De Autoriteitsmijder

Mona

Mona (18) meldt zich samen met Mike (26) voor een inkomensaanvraag zodat ze kunnen gaan samenwonen. Beiden wonen nog bij hun ouders, maar komt er een woonwagen vrij. Mike heeft een Wajonguitkering omdat hij op zijn 17^e bij een ongeluk een arm is kwijtgeraakt. Hij sleutelt nu vooral aan oude auto's. Mona heeft praktijkonderwijs gevolgd en daarna niet gewerkt. Haar ouders vinden dat ze niet voor een 'hongerloontje' andermans rotzooi moet op gaan opruimen. De jongerenconsulent vertelt dat een uitkering afgewezen zal worden vanwege de kostendelers-norm. En dat iedereen die kán werken, dit moet doen. Met tegenzin accepteert Mona dat ze moet solliciteren, maar blijft ook bij dat ze 'niet tussen dooie mensen aan de lopende band gaat'.

Mona start als keukenhulp in een bedrijfskantine. Na een paar dagen heet ze haar baan opgezegd, want ze moest alleen maar afwassen en poetsen. De jongerenconsulent probeert haar duidelijk te maken dat iedereen onderaan begint en dat ze na een tijdje andere taken krijgt als ze laat zien dat ze dit kan. Mona wimpelt haar adviezen af en zegt te starten bij de snackbar van haar oom. Ze reageert daarna niet meer op verzoeken tot contact.

Een halfjaar later meldt Mona zich weer. Het is uit met Mike. Ze wil graag in de woonwagen wonen die nu vrijgekomen is. De jongerenconsulent verwijst haar voor een aanvraag inkomensvoorziening, onder voorwaarde dat ze begeleiding bij het vinden van werk accepteert. Mona weigert een afschrift van haar bankrekening in te leveren en de sociale recherche die langskomt wordt door vader hardhandig geweerd. Het vermoeden bestaat dat ze zwart werkt en de aanvraag wordt afgewezen. Mona en vader komen de dag na de afwijzing bij de jongerenconsulent. Ze eisen een uitkering. De jongerenconsulent geeft aan dat ze zich dan aan de afspraken moet houden en dat ze een brief heeft gehad met de reden van afwijzing. Vader beent kwaad weg en moppert 'dat ze ook altijd de lul zijn'. Mona giebelt wat en loopt hem achterna.

De Autoriteitsmijder: Liefdevol, niet constructief netwerk en steunarm vanuit de samenleving	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Bij ouders, in kamp/achterstandswijk. Ruzies, met agressie van jongere, ouders, omgeving. Afkerig van hulp uit de 'reguliere' maatschappij.
Opleiding	Geen startkwalificatie. Bekend bij leerplicht. Wel kansen gehad op opleiding, maar legt mislukkingen buiten zichzelf.
Financiën	Geen eigen inkomen. Soms partner met inkomensvoorziening ¹² . Ouders met uitkering. Verdenking van zwart werk, soms ook delinquentie. Schulden bij zorgverzekering, CJIB, telefonie.
Motivatie m.b.t. werk	Laag. Hoog eisenpakket. Jongere wil geld om mooie dingen te kopen, maar zou uitkering verkiezen boven werk. Sociale omgeving werkt niet mee richting werk, omdat dit niet als belangrijk wordt gezien.
Werkn. vaardigheden/veerkracht	Jongere is niet gewend aan autoriteit buiten de eigen familiekring. Weet zich niet te verhouden tot leidinggevende/collega's/klanten. Lijkt geen plezier uit werk te halen en komt snel chagrijnig over tijdens het werken.
Gedrag	Moeite met volwassen gedrag laten zien, beïnvloedbaar. Zegt ja, doet nee.
Houding ten opzichte van medewerker JLK	Jongere is dwingend naar jongerenconsulent. Vooral ook gevoed door ouders/omgeving die zo hun 'recht' willen halen. Weinig respect voor consulent. Komt zonder afspraak binnenlopen, verwacht dan meteen hulp.
Omgevingsniveau	
Informele steun	Netwerk bestaat vooral uit ouders/familie/buurt. Veelal grote rol voor ooms, tantes, opa, oma. Soms woont jongere bij familie. Er zijn wel ruzies over het gedrag van jongere, maar naar de buitenwereld toe staan ouders onvoorwaardelijk achter de jongere.
Hulpverleners	Hulpverlening komt moeilijk achter de voordeur. Soms Veiligheidshuis betrokken als er een vermoeden is van mishandeling of misbruik.
Omgevingsinvloeden	Leeft lange tijd in achterstandssituatie. Intensief contact met familie ¹³ in dezelfde situatie. Weerstand tegen hulpverlening en 'moeten veranderen.'
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Jongere komt uit een systeem waar de maatschappij over oordeelt; wordt als asociaal gezien. Stigmatisering, maar ook zelfstigma.
De Autoriteitsmijder in een meritocratie	Door het afweren van bevoegd gezag en de angst voor controle is dit type niet op zoek naar respect vanuit de samenleving. Respect van eigen kring is belangrijker. Er wordt vaak weinig belang gehecht aan participatie.

Tabel 7. De Autoriteitsmijder in kenmerken.

De Autoriteitsmijder in de interviews

Bij dit type valt in de interviews op dat de jongere vindt dat er sprake is van benadeling. De jongere voelt zich dan slachtoffer van de omstandigheden:

“Uhm, ik ben wel een keer nog naar een speciale basisschool geweest. Maar het bleek daar, dat ze een vergissing hadden gemaakt en dat ik daar gewoon te slim voor was en toen hebben ze mij weer teruggedaan. Dus het was heen en weer. Ik wou ook altijd heel graag de zorg in, iets met kinderen of gehandicapten doen, en uhm, toen zeiden ze dat het op die school kon (...) Toen naar het praktijkonderwijs (...) en toen ik daar aankwam was die klas verhuisd. En toen moest ik eigenlijk omswitchen, maar dat ging niet want dan miste ik twee maanden school. Daardoor ben ik gewoon ergens gezet ben geworden. Waardoor ik niet echt mijn dingen heb kunnen doen wat ik wou worden.”
(vrouw, 26 jaar)

¹² Meestal wat oudere partner met Wajong-inkomensvoorziening van voor de verscherping in toegang Wajong.

¹³ Dit kunnen ouders zijn, maar ook tantes/oom/buurtgenoten in dezelfde wijk/woonwagenkamp.

De Autoriteitsmijder is onderdeel van een hechte woongemeenschap en staat altijd achter de familie. Bijvoorbeeld deze vrouw die haar vader heeft gesteund tijdens een depressie:

“Gewoon een klotetijd was het! Want ja hij huilde veel en hij wou niet gaan werken. En... uh ja, hij praatte eigenlijk nooit. En ik heb gezegd: ‘Je moet met me praten. Want zo heb ik het geleerd: praten dat lucht op. En toen... toen ben ik eigenlijk zijn rots geweest. Ik was zijn uitlaatklep waardoor wij alles vertelden tegen elkaar. Want hij was toen gestopt met antidepressiva (...) En uuh, hij is er bovenop. Maar ik heb wel tegen hem gezegd: ‘Als mama weer weggaat ga ik je er niet uithalen!’” (vrouw, 20 jaar)
Het belang van werk wordt niet van huis uit meegegeven. Werkgevers genieten weinig respect bij deze jongeren. Als dit type jongere wordt ontslagen is dat altijd de schuld van de ander:

“Hun geven me nooit een reden waarom ik weg moet. Omdat gewoon uh... Bij bijvoorbeeld (naam winkel) was ik niet klantvriendelijk. Maar ik wéét gewoon dat hun zich eraan geërgerd hebben dat ik met Sint Joep met zweet op mijn kop gestaan heb omdat ik koorts had, toen ben ik eerder naar huis gegaan en hebben ze tot acht door moeten werken. Maar ik denk maar iedere keer dat eerlijke mensen altijd worden gestraft. Want ik denk dan, de mensen die onzin allemaal praten of niet eerlijk zijn, die krijgen alles voor elkaar! En ik denk dat dat gewoon het punt is geweest waardoor hun hebben gezegd, het is klaar. Iedere keer krijg ik een domme reden (...) Dat ze dan gewoon éerlijk zijn.” (vrouw, 20 jaar)
Qua ondersteuning bij het ontwikkelen van talenten hebben deze jongeren niet veel te verwachten van hun omgeving. Alles wat niet in het referentiekader van de familie valt, wordt afgekeurd:

“Nou, uhm, in het gezin zeg maar van mij, ik bedoel, ik ben de slimste van de familie. Uh, ja, voor hun was het gewoon heel erg moeilijk om mij te helpen, zeg maar. Omdat ze zelf niet, uh, ja, dat niveau hadden. Zij hebben ook nooit gewerkt of zo. (...) Ik zou graag Manga-illustrator willen zijn. Uh, het is níét in Nederland bekend, vooral in Japan. Maar mijn ouders hebben gezegd dat ik niet goed ben. Uh, ik ben veel vooruitgegaan, dat wel. (...) Ik teken zeg maar al vanaf dat ik kon lopen. En er komen advertenties dat ze mensen zoeken. En ik denk ... toch maar niet. Ik wil wel reageren maar...” (vrouw, 26 jaar)

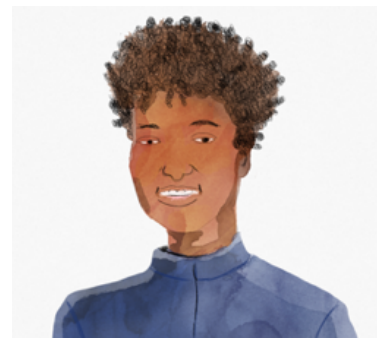
Dat maakt dat een jongere die in deze omgeving opgroeit hard moet werken om zich hieraan te onttorstelen, mocht hij dat al willen, omdat alles wat onbekend is wordt veroordeeld:

“Op een gegeven moment ben ik een opleiding gaan doen: logistiek medewerker. Maar eerlijk gezegd ik ben daar weggepest geworden, omdat ik het enige meisje was (...). School deed er niks mee. Als niemand mij gelooft, dan: hoié! (...) Want ze begonnen me ook uit te maken voor lesbisch. Ik denk omdat ik een jongensopleiding wilde doen. Maar ik bèn niet lesbisch! (...) Ik ben het meest gehecht aan mijn beste vriendin. We kennen elkaar al 25 jaar! Uhm, en in de tussentijd zijn wij ook altijd gepest geweest dat wij lesbisch waren. Ook door mijn ouders zelfs. (...) En daarom vinden wij het ongemakkelijk als wij samen uit eten gaan. Ja, raar wordt er gekeken (...) Mijn familie is ook... erg snel oordelen, zonder dat ze zich verdiepen. Ik bedoel, ik ben niet al te vrouwelijk, en ik doe ook wel jongenskleren aan (...) We zijn zelf van katholieke afkomst, dus we zijn ook best gelovig. Mijn moeder heeft mij wel, vroeger altijd gezegd: als je lesbisch bent, ga je naar hel. En ik ben daar heel erg gelovig in (lacht). Dus... (vrouw, 26 jaar)

8.5 De Nieuwkomer

Amanu en Myriam

Amanu (20 jaar) komt uit Eritrea. Hij is drie jaar geleden geleden als alleenstaande minderjarig vluchteling in Nederland gekomen. Na een periode in het AZC woont hij sinds kort in Sittard. Via vluchtelingenwerk is hij bij het Jongerenloket gekomen. Amanu wil graag werken en vertelt dat hij in Eritrea ook al werkte. In Nederland heeft hij de EOS¹⁴ gedaan en daarna nog MBO Entree afgerond. Hij heeft geen startkwalificatie, maar wil graag aan de slag. In zijn thuisland werkte hij ten slotte al vanaf zijn 12^e.

¹⁴ Eerste opvang statushouders in het onderwijs.

De jongerenconsulent spreekt met Amanu af dat hij probeert een cv te maken en zet hem op de vacaturemailing. Amanu doet enorm zijn best op het cv, maar komt er niet goed uit. De jongerenconsulent geeft nog veel tips hoe het beter kan. Hij lijkt ze te begrijpen, maar bij een nieuwe versie blijkt dat hij veel niet heeft opgepakt. De jongerenconsulent kiest er daarom voor om, samen met Amanu, tijdens een gesprek het cv in orde te maken en meteen op de computer in te voeren.

Amanu is blij met deze hulp en gaandeweg komt hij met meer vragen bij zijn consulent. Hij wil bijvoorbeeld graag gaan sporten, maar weet niet hoe hij een abonnement bij het fitnesscentrum moet afsluiten. Met wat uitleg van de jongerenconsulent lukt hem dit zelfstandig. Het Participatiehuis wordt ingeschakeld en zorgt ervoor dat Amanu kan komen kennismaken bij een productiebedrijf. Na een proefmaand krijgt hij een halfjaar contract als magazijnhulp. Af en toe heeft de jongerenconsulent nog contact met Amanu. Er zijn schulden ontstaan en de consulent helpt met bellen naar de schuldeisers. Ook brengt de consulent Amanu in contact met een jobcoach als blijkt dat hij veel te laat is. Hij had niet begrepen hoe de werktijden zijn en durfde dit niet aan te geven. De jobcoach heeft toen geholpen met leren vragen stellen. Het gaat nu goed en Amanu weet dat hij altijd weer terug mag komen als er iets zou veranderen op het gebied van werk of inkomen.

Myriam (25) is op haar 16^e van Marokko naar Nederland gekomen. Haar vader werkte hier al langere tijd en met haar moeder had ze vaak ruzie.

In Nederland was het erg wennen voor Myriam. Ondanks dat ze de taal leerde, kostte het haar moeite te aarden. Toen ze met MBO-2 bezig was, werd ze voorgesteld aan een Marokkaanse collega van vader en een halfjaar later zijn ze getrouwd. Ze kreeg een zoon en stopte met haar opleiding. Een jaar later liep de relatie stuk.

Hoewel haar vader hier boos over was stelde hij haar weer voor aan een collega. Hij was aardig voor haar, maar na een tijdje mocht ze het huis niet meer uit en werd mishandeld. Nadat ze bevallen was van een dochter is Myriam gevlucht en woont met haar twee kinderen bij een nicht. De jongerenconsulent start met het in kaart brengen van de situatie. Duidelijk is dat er op veel fronten verbetering noodzakelijk is. Myriam heeft geen inkomen en wil met haar kinderen zelfstandig kunnen wonen. Tijdens haar tweede huwelijk heeft ze haar man haar laten tekenen voor een persoonlijke lening, maar hij heeft hier nooit wat van afbetaald. Nu heeft ze 10 duizend euro schuld en weet niet hoe ze dit af kan betalen. Ook bij het CJIB staat een fikse boete open vanwege onverzekerde autorijden.

Gaandeweg komt de jongerenconsulent erachter dat de overgang van Marokko naar Nederland nog steeds een rol speelt. Myriam weet niet goed of ze zich hier wel thuis voelt, maar wil wel in Nederland blijven voor haar kinderen. Als ze het ergens niet mee eens is, zegt ze dat niet. Later blijkt dan dat ze opdrachten van de consulent niet heeft opgevolgd. Ook beperken lichamelijke klachten haar mogelijkheden. Telkens als Myriam lang moet staan valt ze flauw. Ze geeft ook aan een te lage bloedsuiker te hebben, maar is hiervoor niet bij een arts geweest. Dit heeft geleid tot ontslag in de proefperiode. De consulent vraagt zich af of er werkelijk sprake is van een fysieke aandoening die door een arts bekeken moet worden of dat er psychosomatische klachten spelen waar andersoortige begeleiding voor nodig is.

De Nieuwkomer: Steunarm netwerk en wisselend steunrijk vanuit de samenleving	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Soms wonend bij familie, vaak alleenstaand of met jonge kinderen. Taal is een struikelblok. Jongere moet veel alleen uitvinden. In positieve casussen is jongere goed te begeleiden naar werk. Verhoogde kans op psychosomatische klachten.
Opleiding	In land van herkomst geen startkwalificatie behaald. Taalles/EOS gevolgd.
Financiën	Meestal geen schulden, evt. openstaande boetes. Inkomensvoorziening is een overbrugging naar werk, behalve als problematiek te groot is.
Motivatie m.b.t. werk	Gemotiveerd. Werk is gerelateerd aan status in de maatschappij en aan zelfstandigheid. Wil hard werken. Cultuurverschillen geven soms aanleiding tot conflicten op het werk.

Werknemers-vaardigheden en werknemers-veerkracht	Afhankelijk van wat jongere deed in het land van herkomst meer of minder ontwikkeld. Respect voor gezag, met name van mannen. Durft fouten niet toe te geven en komt daardoor in de problemen. Wennen aan op tijd komen, afbellen als je ziek bent et cetera. Kan problemen in de werkrelatie ontkennen uit schaamte.
Gedrag	Vriendelijk. Moeilijk te zien wat er in jongere omgaat en wat jongere begrijpt. Jongere komt niet makkelijk met zijn problemen. Psychische last wordt vaker dan bij anderen als lichamelijke klacht geuit.
Houding ten opzichte van medewerker JLK	Jongere is blij met de ondersteuning. Is (soms te) beleefd. Jongere geeft niet aan als hij iets niet snapt. Gezichtsuitdrukking is vaak ondoorgrondelijk, waardoor het kan lijken of jongere de situatie niet serieus neemt.
Omgevingsniveau	
Informele steun	Nauwelijks, bij vluchtelingen soms enige contacten uit het AZC. Geen steunend rolmodel. Jongere vindt moeizaam aansluiting bij leeftijdsgenoten, behalve als zij uit de oorspronkelijke cultuur komen.
Hulpverleners	Voogdij NIDOS tot bereiken 18-jarige leeftijd als jongeren alleen in Nederland is. Daarna soms verlengde jeugdzorg.
Omgevings-invloeden	Jongere heeft onvoldoende zicht op de Nederlandse samenleving. Omgeving die stimuleert en ondersteunt is van grote waarde. Als jongere in de puberteit naar Nederland is gekomen, dan is het moeilijk aarden en is de kans groot dat vrouwen jong trouwen en kinderen krijgen. Mannen zoeken naar contact bij groepen 'hangjongeren'.
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Afhankelijk van maatschappelijke teneur zal jongere meer of minder kansen krijgen in de maatschappij. Goede start wordt gegund, zolang jongere zich verhoudt tot Nederlandse normen en waarden.
De Nieuwkomer in een meritocratie	De Nieuwkomer loopt in een meritocratie tegen dezelfde oordelen aan als andere jongeren met een laag opleidingsniveau. Het verschil is dat alleenstaande minderjarige vluchtelingen door hun (oorlogs)verleden enige solidariteit krijgen.

Tabel 8. De Nieuwkomer in kenmerken.

De Nieuwkomer in de interviews

De Nieuwkomer geeft in de interviews verschillende problemen aan, maar het vinden van werk is altijd het uitgangspunt voor de jongere. Scholing wordt minder belangrijk gevonden:

“Als ik niet ga werken, wat ga ik? Uh, wat moet ik thuis doen dan? Ik ben jong hè, gezond. Ja. Ja. Ik heb altijd gewerkt vroeger hè. (...) Ik ben opgegroeid bij mijn moeder. Ik en mijn broertje. En... ja, ja... we moest gewoon voor onze – wij zijn opgegroeid bij onze oom en mijn moeder is ook getrouwd bij andere man, is moeilijk hè? En daar hebben wij niks geen inkomen. Moet je gewoon voor jezelf opkomen. En toen moesten wij in jonge tijd gaan werken. En mijn werk is nu goed toch? Uh, gewoon bij mijn huis. Dichtbij. Gewoon zeven minuutjes fietsen, dat is mooi hè?” (man, 23 jaar, vluchteling)

“Het is voor mij belangrijk om te werken (...) Om eerlijk te zijn voel ik me echt minder op dit moment, nu ik afhankelijk ben van de staat. Ja het klinkt zo ondankbaar en grof, maar het is gewoon zo. In mijn ogen dan. Ik wil gewoon dat mijn kinderen opgroeien en zien van mijn moeder wérkt voor d'r centjes. En ze ook zélf leren eerlijk hun centjes te verdienen, dus niet de handjes uitsteken (...). Ik wil dat mijn kinderen gewoon zelfstandige mannen worden (...) en niks van iemand nodig hebben. En het liefst niet dezelfde fouten gaan maken. Ik heb er zélf voor gekozen om kinderen te maken, dan is het ook mijn verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat mijn kinderen niks te kort komen (...). Over een tijdje ben ik zelf aan het werk, dus niet afhankelijk van de staat om mijn vaste lasten en de zorg voor mijn kinderen te dragen. En mijn vaste lasten worden gewoon netjes betaald. Het liefst zou ik een potje overhouden om leuke dingen met de kinderen te doen. Zodat zij niets te kort komen.” (vrouw, 26 jaar, migrant)

Hoewel het vaak lukt een stabiele situatie te bereiken, komt ook bij dit type jongere voor dat problemen zich opstapelen en de jongere geen richting meer kan geven aan zijn toekomst. Hierdoor is het vinden van werk (tijdelijk) geen prioriteit:

“Ik heb zoiets van: ik kán zelf werken en dat heb ik ook geprobeerd, tot het moment waarop ik echt met gezondheidsklachten naar huis werd gestuurd. (...) Het gaat niet echt bepaald lekker, om dan maar eerlijk te zijn. Ik heb al heel lang zelfstandig gewoond en ben op zoek naar een eigen woonruimte, maar die is er gewoon niet – of ja er zijn wel woningen vrij, maar als je kijkt naar wat de woningbouwvereniging eist en noemt het maar op, daar voldoe ik gewoon niet aan. Ik woon nu met mijn zoontje bij mijn tante. Mijn oudste is door zijn vader ontvoerd dus ik ben nog steeds op zoek naar mijn kind eigenlijk...ja...(...) Mijn inkomen is op dit moment 550 als ik me niet vergis, en dan moet je al – als de huur 720 kost, dan moet je inkomen een paar keer die huur zijn, maar ik ben gewoon mijn hele inkomen aan de huur kwijt, dus ja, dat is het nooit van mijn leven. En zo is het nu dus. Er is zo veel gebeurd in mijn leven (...). Het is eigenlijk niet een dominomuurtje; als er eentje omvalt, valt de rest er ook achteraan.” (vrouw, 26 jaar, migrant)

Deze jongeren beseffen goed dat ze afhankelijk zijn van de goodwill van een werkgever. Daarbij zijn ze zich bewust dat ze zich moeten verhouden tot de Nederlandse normen en waarden:

“Is niet in mijn handen hè. Misschien is het dadelijk crisis enzo, weet je. Kan gebeuren (...). Ze vroegen mij ook: ‘Ben jij handig?’ Ik zei: nee, ben niet handig! ‘Heb jij wel een timmervak gevolgd?’ Nee, heb ik niet gedaan! Toen zeggen ze van: ‘Huh, die man heeft niks: geen ervaring, geen diploma, niks!’ ‘Oké’, zeggen ze toen: ‘Zou jij dan één maand bij ons gaan blijven werken, gratis. En als wij tevreden, krijg jij contract, meteen. Als níét, dan gaan we jou vertellen, jij misschien iets anders zoeken.’ En toen heb ik mijn best gedaan in die maand. Zeggen ze: ‘Wauw!’ Contract gewoon. Jaarcontract, meteen ja! (...) En Ik ben altijd op tijd. Wacht even... Wanneer ben ik te laat gekomen? Ja, twee of drie keer nèt te laat, nèt te laat hè. En hun vindt belangrijk dat jij niet ziek gaat melden. Ik heb gelukkig nog niet ziekgemeld. Tot nu toe hè, ik weet niet wat gaat gebeuren. Ja en vrij pakken, veel vrij pakken, daar houden ze niet van; is familiebedrijf hè. Hoe noem je dat, niemand gaat jou hele dag en avond kijken wat jij doet hè, je moet gewoon van jouw hart zuiver gaan doen. De werk wat je moet doen afmaken ja.” (man, 23 jaar, vluchteling)

Aan de andere kant is het niet zo dat deze jongeren alles maar accepteren. Ook zij hebben wensen over de taken die ze moeten doen en willen een prettige werkomgeving:

“Uh... eigenlijk, ik zeg eerlijk, anders was ik alláng weggegaan als ik niet leuk vind. Die collega's, sommige collega's vroegen zij aan mij: ‘Vind jij leuk hier? Ben jij graag hier?’ Ja! Ik ben graag hier, omdat ik graag hier wil blijven, anders was ik alláng weg andere werk vinden enzo. Maar tot nu toe ik denk goed. Wie weet wat gaat gebeuren enzo. Sommige collega's zijn, hoe noem je dat, niet aardig. Maar dat krijg je weer overal denk ik, dat heb je overal. Dus laat maar gewoon zitten.” (man, 23 jaar, vluchteling)

Ook is het voor deze jongeren belangrijk om anderen in hun omgeving te kunnen steunen, ook al is niet altijd duidelijk voor ze hoe ze dat kunnen doen:

“Ja, wie heeft hulp nodig dan? Ligt eraan met wat. Want uh, ja, hoe noem je dat, ik heb niet zo'n hoog niveau. (...) Sommige mensen, zij hebben stress enzo gewoon. Ja... Mensen die voelen eenzaam enzo hè. Ik wil heel graag hun gaan helpen, beetje steunen en...” (man, 23 jaar, vluchteling)

“Uhm, het doet mij goed om te weten van, ik kan hen bijstaan. En dan vooral de berichten die ik vaak van mijn broertje krijg, o mijn god. Dat ik de beste zus ben en ondanks dat ik het zelf moeilijk heb tóch voor hem klaarsta en dat-ie altijd op mij kan terugvallen, dat ik nooit oordeel. (...) Want hij zegt: ‘Als ik me fucked up voel, jij hoeft maar één ding te zeggen en dan voel ik me weer goed.’ (vrouw, 26 jaar, migrant)

8.6 De Kindmoeder

Melissa

Melissa is 17 als ze zich bij het Jongerenloket meldt. De jongerenconsulent ziet meteen dat ze zwanger is. Haar vriend Peter (19) komt met haar mee. Op dit moment woont Melissa nog bij haar ouders, maar ze wil graag samenwonen. Haar vader werd heel boos toen hij hoorde dat ze zwanger was, omdat het toen al te laat was voor een abortus. Melissa wil het kindje sowieso houden. Ze is er blij mee, want ze wil graag moeder worden. Ze vertelt dat haar vader in de groenvoorziening werkt en haar moeder schoonmaakster is. Melissa heeft op een ZMLK¹⁵-school gezeten en is uitgestroomd met profiel Arbeid. Peter heeft praktijkonderwijs afgerond en heeft nu een baan voor twaalf uur per week als postbezorger. Melissa weet niet waar ze verzekerd is. De jongerenconsulent spreekt met Peter af dat hij gaat zoeken naar een tweede baan en verwijst ze naar team Inkomen voor een uitkeringsaanvraag. De vier weken wachttermijn verstrijkt en Melissa en Peter bellen niet voor de aanvraagset. Ook krijgt de jongerenconsulent geen contact.

Na een tijdje lukt dit wel. Het blijkt dat ze een huisje in onderhuur hebben gevonden. De huur is veel te hoog, 800 euro per maand, maar ze hebben het toch genomen, want het kindje wordt bijna geboren. Er is nog niets aangeschaft voor de baby. Met spoed wordt MEE ingeschakeld en wordt er via de Éngele van Zitterd-Gelaen voor een babyuitzet gezorgd. Melissa's ouders hebben al drie paar schoentjes gekocht. Echte Nikes, zegt ze trots.

De jongerenconsulent overlegt met collega's en besluit een zorgmelding te doen. Hierdoor krijgen Melissa en Peter na de bevalling in ieder geval meteen hulp en wordt goed in de gaten gehouden of ze in staat zijn de baby te verzorgen. Peter heeft meer uren gekregen bij de post en met een aanvulling vanuit de bijstand redden ze het net. Er wordt afgesproken dat een halfjaar na de bevalling wordt bekeken of Melissa bemiddelbaar is naar werk. Als Melissa bevalt is ze 18. Na een halfjaar komt Melissa opnieuw bij het Jongerenloket. Alleen, want Peter is al een maand niet meer thuis geweest. Ze denkt dat hij niet terugkomt. De baby, een jongetje, is bij haar oma. Werken kan Melissa niet zegt ze. Ze kan toch niet bij haar zoontje weg? En haar ouders kunnen niet oppassen. De jongerenconsulent legt uit dat er kinderopvang is en dat het belangrijk is dat ze aan haar toekomst gaat werken. Ze legt contact met de accountmanager van team Werk. Ondertussen woont Melissa in een veel te dure woning. Dat kan niet zo blijven.

De Kindmoeder: liefdevol, niet effectief steunend netwerk. Steunrijk vanuit de samenleving	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Bij (een van beide) ouders of zelfstandig met partner (dikwijls instabiele relatie). Ouders hebben veelal ook een licht verstandelijke beperking.
Opleiding	Geen startkwalificatie. Arbeid of Dagbesteding. Stages succesvol.
Financiën	Wajong niet toegekend. Financiële steun van familie wordt in natura gegeven. Schulden bij zorgverzekering. Vaak beschermingsbewind
Motivatie m.b.t. werk	Wil wel werken en beseft dat dit nodig is, maar heeft geen reëel beeld van wat er van werknemers wordt gevraagd. Ziet geen mogelijkheden om buiten schooluren te werken, vanwege het kindje.
Werknemersvaardigheden en -veerkracht	Laag. Moeite met houden aan dagritme, zoals op tijd opstaan. Wel stuurbaar, respect voor autoriteit. Laag werktempo, moeite met begrijpen van instructies. Verzuimt makkelijk om kleine redenen.
Gedrag	Zegt ja, doet nee. Overschat eigen kunnen met betrekking tot het moederschap. Gezondheidsvaardigheden matig ontwikkeld.

¹⁵ Onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen.

Houding ten opzichte van medewerker JLK	Jongere staat open voor ondersteuning, maar snapt informatie niet altijd. Dit valt dan niet meteen op. Met ondersteuning lukt het jongere wel om afspraken na te komen. Formulieren invullen kan jongere niet zelfstandig.
Omgevingsniveau	
Informele steun	(Schoon)familie liefdevol. Jongere heeft weinig contacten buiten de familie. Soms steun van tante/buurvrouw en dit geeft enige stabiliteit.
Hulpverleners	MEE; bewindvoering; Veilig Thuis en/of Kinderbescherming (in verband met zorg om het kind). Vaak ondertoezichtstelling en gezingsvoogdij.
Omgevingsinvloeden	Betrokkenen in het leven van jongere zijn vaak zelf cognitief beperkt. Hierdoor wordt jongere ondanks alle goede bedoelingen niet geholpen.
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Jongere zou vroeger in de Wajong/WSW vallen. Nu is het moeilijk een goede start te geven, omdat de jongere niet aan de verwachtingen en verplichtingen kan voldoen die onderdeel zijn van de Participatiewet.
De Kindmoeder in een meritocratie	Een jongere die zichtbaar moeilijk lerend is, kan wel solidariteit verwachten. Denk aan restaurants waar mensen met een beperking werken. Het is echter niet zo dat de maatschappij de Kindmoeder als gelijkwaardig ziet. Ook inclusie is nog niet vanzelfsprekend.

Tabel 10. De Kindmoeder in kenmerken.

De Kindmoeder in de dossiers

Omdat er geen jongeren van dit type zijn geïnterviewd, zijn twee voorbeelden uit dossiers van een jongerenconsulent opgenomen. Hierin is zichtbaar dat het zeer kwetsbare jongeren betreft. Dit komt door hun licht verstandelijke beperking en door de keuzes die ze maken met betrekking tot het moederschap. Ook is zichtbaar dat de omgeving weinig psychosociale en pedagogische steun kan bieden waardoor zij niet bijdraagt aan een stabiele leefsituatie.

Casus 1: Informatie van de jongerenconsulent over de jongere en de samenwerking met MEE

Informatie uit de intake: Jongere (20) woont bij oma. Haar tante helpt haar soms met de financiën. Er zijn schulden bij de zorgverzekering, waardoor jongere geen afspraak kan maken bij de fysiotherapeut. Dit is wel nodig. Jongere heeft een dochttertje van 2 die in een pleeggezin woont. Jongere bezoekt haar dochter elke week. Zou het liefst willen dat ze samen zouden zijn.

Vervolggesprek: Aanwezig: jongere, oma, MEE en tante. Stand van zaken besproken: MEE-begeleiding verloopt redelijk. Er zijn afspraken gemaakt met jongere i.v.m. dagritme. Sommige dingen gaan goed, andere dingen minder, zoals het doen van de afwas voor oma. Onduidelijkheid over de financiële situatie en de nieuwe rekeningen die blijven binnenkomen zorgen voor een hoop onrust bij alle betrokkenen. Er is daarom door familie gesteld dat jongere over twee maanden woonruimte dient te hebben. Jongere geeft aan dat ze zelf geen mogelijkheden ziet qua wonen. MEE heeft reeds een intakegesprek gepland bij Moveoo. Besproken: mogelijkheden bijzondere bijstand (voor huur) gezien de situatie.

Nieuw contact: Jongere bezocht in het ziekenhuis na een aanrijding. Ze heeft tot op heden nog geen bezoek ontvangen, maar heeft groot nieuws: ze is weer zwanger. Jongere weet echter niet hoe en of ze het nieuws aan familie wil brengen. Ik zal vandaag contact opnemen met MEE. Gevraagd hoe bezoek aan Moveoo is verlopen. Geeft aan dat het een fijn gesprek was, maar wil niet in de opvang. Afsproken dat we opnieuw moeten afstemmen met betrokken partijen.

Casus 2: uit de communicatie van de jongerenconsulent

Jongere (18) afkomstig van praktijkonderwijs. Woont bij haar vader, maar logeert bij vriendin. Gesprek na drie maanden: Jongere geeft aan dat het niet goed gaat met haar. Ze geeft aan overal te hebben gesolliciteerd, maar geen werk te kunnen vinden. Soms kan ze een proefdag draaien, om vervolgens niets meer te horen. Gevraagd of ze dan zelf belt of ze is aangenomen. Doet ze niet. Wanneer ik vraag of ze meerdere uitzendbureaus heeft benaderd, blijkt dit niet het geval. Erop gewezen dat ze dus nog niet overal heeft gesolliciteerd. Jongere heeft geen inkomen. Geeft aan geen zorgtoeslag te ontvangen. Samen gebeld naar de belastingdienst: zorgtoeslag gaat rechtstreeks naar CJIB. Er staan nog 4 boetes open, in totaal 630 euro.

Cliënt gesproken: is 14 weken zwanger. Niet duidelijk of ze een verloskundige bezoekt. In de ochtend heeft ze moeite met opstaan, omdat ze erg moe is. Woont momenteel weer bij haar vader. Het contact met haar vader is niet goed. Vader zit in de schuldsanering en is niet op de hoogte van zwangerschap. Jongere kan niet goed inschatten hoe hij zal reageren. Ze wilt het liefst zo snel mogelijk ergens anders gaan wonen en gaat zich inschrijven bij haar vriend. De relatie heeft ups en downs. Ze weet niet of haar vriend voldoende inkomsten heeft. Ook heeft haar vriend een zoonje waarvoor hij alimentatie betaalt. Haar zwangerschap verloopt goed, ze heeft alleen last van bandenpijn. Ze rookt minder (gemiddeld 3 sigaretten per dag).

Telefonisch contact: Wil bij haar vriend blijven wonen, maar heeft ook al 3 keer geappt dat ze een eigen woning wil hebben, want ze gaan toch uit elkaar. Wisselvallig in beslissingen. Wajong is aangevraagd, verwachting is dat ze deze niet krijgt. Vader is op de hoogte van de zwangerschap en heeft haar de deur geweigerd. Ze gaat zich bij vriend inschrijven. Positief is dat ze haar afspraken nakomt en tot inzicht komt.

8.7 De Gesteunde

Roeland en Carolien

Roeland (17 jaar) meldt zich samen met zijn ouders bij het Jongerenloket. Binnenkort wordt hij 18 en zijn ouders willen weten waar hij dan aanspraak op kan maken. Roeland is na de HAVO begonnen aan een studie, maar heeft die niet afgemaakt. Momenteel is hij thuis. Volgens zijn ouders is de prikkelgevoeligheid de grootste reden om met zijn studie te stoppen. Op de middelbare school werd hier rekening mee gehouden, maar op het HBO minder. Roeland is al jong gediagnosticeerd met autisme. Hij heeft een hoog IQ. Hij woont nog thuis, maar dit begint voor ouders wel belastend te worden. Er zijn geen schulden en de ouders zeggen voorlopig wel te kunnen bijdragen. De jongerenconsulent geeft aan dat dit ook moet tot zijn 21^e, mits ze voldoende draagkrachtig zijn. Een uitkering vanuit de gemeente is voor 18-jarigen niet ruim.

Vanuit de Jeugdwet is er een PGB. Roeland krijgt begeleiding bij zijn dagritme en het aangaan van sociale situaties. Ouders willen graag dat de begeleiding na zijn 18^e verjaardag doorgaat met dezelfde begeleider. De consulent legt uit dat dit dan bij de Wmo aangevraagd moet worden en dat onzeker is of het dezelfde aanbieder kan blijven.

De jongerenconsulent stelt voor Roeland in contact te brengen met het Participatiehuis voor ondersteuning bij het zoeken naar werk. Ouders stemmen hiermee in. Roeland is zelf stilletjes aanwezig, omdat ouders het woord voor hem doen. Dit valt de jongerenconsulent wel op. Enkele maanden later, Roeland is inmiddels 18 jaar, is er opnieuw contact. Zijn ouders hebben een Wajong-uitkering aangevraagd, maar die is afgewezen omdat er nog ontwikkelmogelijkheden zijn. Dit snappen ze niet, want het gaat thuis namelijk helemaal niet goed. Roeland is steeds vaker gefrustreerd, ligt het liefst tot 12 uur in zijn bed en verzorgt zichzelf niet goed. Ouders hebben gehoord van Kamers met Kansen en vragen of Roeland daarheen kan.

Door de grote begeleidingsbehoefte is dit echter geen optie. Het traject met de jobcoach verloopt moeizaam. Roeland heeft een paar dagen een proefplaatsing gehad bij McDonalds. Dit ging helemaal niet goed. Ouders hadden de jobcoach gewaarschuwd voor de overprikkeling en Roeland kon inderdaad niet met de drukte daar omgaan. Ze voelen zich niet gehoord.

Wederom een paar maanden later. Roeland komt op het spreekuur met een begeleider van Levanto. Hij is hier recent gaan wonen. Roeland vertelt meer dan eerst en de begeleider stimuleert hem om zijn verhaal te doen. Ouders zijn nog steeds intensief betrokken en denken constructief mee. Ze geven nu meer uit handen; zien dat Roeland anders niet volwassen wordt. Vader is bewindvoerder geworden van Roeland om te voorkomen dat hij in de schulden komt. Verder wordt in het gesprek besproken of een beschutte werkplek een optie zou zijn.

Carolien (21) komt met haar moeder bij het Jongerenloket. Haar ouders zijn gescheiden, maar met beiden is goed contact. Carolien woont bij haar moeder. Ze komt van het ZML-onderwijs. Wajong is afgewezen, vanwege een loonwaarde van dertig procent. Carolien heeft de afgelopen jaren vrijwilligerswerk gedaan bij de kinderboerderij van een vriendin van haar moeder. Die is nu echter gestopt en dus zit ze thuis. Moeder vraagt aan de jongerenconsulent om mee te denken over begeleid wonen en werken. Zelf geeft Carolien aan graag een baantje te willen. Haar financiële zaken zijn op orde met behulp van een bewindvoerder en moeder ondersteunt haar bij haar ADL. Een hulpverlener van MEE biedt wekelijks ambulante begeleiding. Carolien oefent dan met name met het zelfstandig reizen met de bus, zodat ze meer vrijheid en mobiliteit krijgt. Door haar lagere IQ is het niet waarschijnlijk dat regulier werk haalbaar is, maar moeder en Carolien zijn ook nog niet toe aan de stap naar dagbesteding. Doordat er een IBA is afgegeven gaat de jongerenconsulent in gesprek met de klantmanager Werk om te kijken wat er mogelijk is en neemt (met toestemming) contact op met MEE om een gesprek met alle partijen te plannen. Er wordt een begeleide werkplek gevonden bij een speelgoedwinkel. Carolien kan hier een proefplaatsing krijgen voor twaalf uur per week. Als dit goed gaat krijgt ze een halfjaarcontract. De start is onrustig. Carolien wordt overvraagd en snapt de vragen van haar leidinggevende niet. Moeder vangt haar na elke werkdag op en oefent met haar de vragen die ze kan stellen op haar werk. Moeder heeft ook contact met de jobcoach. Die gaat in gesprek met de leidinggevende om te kijken of de werkzaamheden zo zijn in te richten dat Carolien het kan bijbenen. Na twee maanden krijgt ze inderdaad een contract. Ook is er zicht op een woonplek bij Talent. Met een aanvullende uitkering kan Carolien daar over een halfjaar gaan wonen. Ze verheugt zich er nu al op om samen met haar moeder spulletjes te kopen voor haar eerste eigen huis.

De Gesteunde: Voorbeeldnetwerk. Steunrijk vanuit de samenleving	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Woont meestal nog thuis, maar de situatie is/wordt kwetsbaar door de hoeveelheid ondersteuning die jongere nodig heeft. (Begeleid) zelfstandig wonen is een wens van ouders en jongere. Met beide ouders goed contact. Overwegend een gezonde financiële situatie.
Opleiding	Bij gedragsprobleem: onafgemaakt MBO4/HBO. Soms is REA-college een optie. Bij LVB: ZMLK of PRO-onderwijs, uitstroom Arbeid of Dagbesteding is vaak het hoogst haalbare niveau.
Financiën	Jongere heeft geen schulden. Geen eigen inkomen. Soms een kleine bijbaan. Moet met geld leren omgaan. Eventueel bewindvoering.
Motivatie m.b.t. werk	Jongere wil werk, maar ziet ook dat dit niet vanzelf zal gaan. Heeft weinig zicht op wat precies nodig is om tot een duurzame arbeidsplaats te komen. Hier gaat werk vaak op mis. Bij LVB: jongere is trots op behaalde certificaten. Soms is vrijwilligerswerk mogelijk.
Werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht	Jongere heeft moeite met het verwerken van prikkels en heeft een laag werktempo. Zolang ouders intensief betrokken zijn zal jongere niet afhaken. LVB-jongeren zijn beleefd tegen leidinggevende, maar geven niet aan als ze iets niet snappen. Jongeren met gedragsproblematiek moeten nog leren zich te verhouden tot leidinggevendenden.

Gedrag	Jongere kan moeilijk met sociale relaties omgaan en zichzelf moeilijk vermaken. In de kinderjaren veelal beschermd en gesteund door ouders, dit maakt de stap naar volwassenheid groot. Jongere is beïnvloedbaar en heeft weinig zicht op de ernst van de problematiek. Wordt vaak overschat qua IQ en/of gedrag.
Houding ten opzichte van medewerker JLK	Jongere communiceert in eerste instantie adequaat ¹⁶ . Ouders zorgen dat jongere afspraken nakomt en - zodra de leeftijd van 18 jaar is bereikt - dat jongere zich bij het Jongerenloket meldt voor een inkomensvoorziening. De jongerenconsulent moet vaak eerst het vertrouwen van ouders winnen, omdat zij al veel ervaring (en teleurstelling) met hulpverleners hebben opgedaan.
Omgevingsniveau	
Informele steun	Ouders werken samen in hun zorg om jongere en steunen effectief. Contact broers/zussen naar tevredenheid van jongere. Overbelasting bij ouders komt voor. Ouders hebben de neiging problematiek bij de jongere weg te houden. Stimuleren hem wel om zelfstandig te worden.
Hulpverleners	Ambulante begeleiding, gestart vanuit Jeugdwet. GGZ in het verleden vaak betrokken. Later in het proces bijv. beschermingsbewind/begeleid wonen. PGB, beheerd door ouders. Van Jeugdwet naar Wmo leidt soms tot minder uren hulp en wisseling van zorgaanbieder.
Omgeving	Steunend, jongere heeft geen zicht op overbelasting van zijn netwerk.
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Jongere die door de maatschappij wordt gezien in zijn kwetsbaarheid. Kansen worden gegund op het gebied van begeleid werk. Samenleving oordeelt wel over jongere bij het vertonen van onaangepast gedrag.
De Gesteunde in een meritocratie	Van jongeren met een LVB wordt niet verwacht dat ze kansen grijpen. Van inclusie is niet echt sprake, ze worden meer als een buitencategorie gezien waar wel sympathie voor is, maar die niet echt 'meedoet'. Bij gedragsproblematiek is de solidariteit minder groot. Dan wordt de situatie waar de jongere in terecht komt eerder als eigen schuld gezien.

Tabel 11. De Gesteunde in kenmerken.

De Gesteunde in de interviews

Bij dit type jongeren valt op dat ze meer verbinding hebben met hun omgeving dan anderen:

Kijk, school is wat je er zelf van maakt natuurlijk, basisschool dat was ja, in L., ben ik geboren en getogen en woon er inmiddels 22 jaar ik ken iedereen. Ook als ik aan het werk ben in mijn eigen dorpje. Je komt iedereen tegen en wordt herkend. Van school of vrienden van vrienden, je komt altijd wel bekenden tegen (...). Als je terug gaat kijken, was mijn basisschool een leuke tijd. (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

Deze jongeren krijgen voldoende kansen om zich te ontwikkelen. Oudere broers/zussen zijn een voorbeeld. En er is de drang om zich te bewijzen:

"Ik wou beveiliging gaan doen, (...) die kant wou ik eigenlijk. Maar dan moest ik een rijbewijs hebben, ja ik heb nog geen rijbewijs ook al ben ik inmiddels 22. Dus detailhandel gekozen omdat ik eerst informatie had gevraagd bij mijn broer die heeft ook detailhandel (...) Ja ben ik die kant op gegaan, heb niveau 2 en 3 detailhandel gedaan. Destijds heb ik alleen in winkels gewerkt en in winkels stagegelopen, dus ja ik ben eigenlijk in de winkelbranche blijven zitten." (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

Negatieve feedback is daarentegen bij de meeste jongeren ook onderdeel van de schooltijd:

¹⁶ In enkele situaties treft de medewerker niet de jongere, maar ouders. Dit komt voor als jongere niet met vreemden contact durft te maken, of moeite heeft uit huis te komen. De jongerenconsulent zal er altijd naar streven zelf met de jongere in contact te komen.

“Ik voel bij mijzelf gewoon de trigger van uh... ik wil voor mijzelf gewoon eigenlijk kunnen bewijzen dat uhhh, dat ze gewoon fóút zaten (...) Want meerdere malen dat – op een gegeven moment, ook toen bij mijn derde beoordeling – want vier keer in het jaar had je dan zo’n beoordelingsmoment eigenlijk en dan moest je je werk presenteren – en op een gegeven moment werd er gewoon letterlijk door een beoordelaar uit het bedrijfsleven gezegd: ‘Mensen met (naam aandoening) zou ik niet aannemen, want ja, dat zijn alleen maar een last. Ja, op dát moment dan, ja, dan kun je wel echt pijnlijk worden! (...) op een gegeven moment echt, het huilen stond me nader dan het lachen.” (man, 20 jaar, gedragsproblemen)
Deze jongeren beseffen dat ze meer moeten doen om zelfstandig te worden en stellen doelen. Een rijbewijs is een veelgehoorde wens, ook bij andere typen jongeren. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het Topje van de ijsberg is dit voor de Gesteunde financieel meestal haalbaar:

“Kijk ik bedoel ik ben 22 ik probeer toch een eigen leventje op te bouwen (...) dus ja ook een beetje op zoek naar een eigen woning en ja dan een beetje een fatsoenlijk en financieel stabiele situatie op te bouwen. Hoop dat ik echt ja fatsoenlijke baan wil ik niet zeggen, maar hoop dat ik dan wel voldoende uren heb dat ik rustig wat kan gaan opbouwen, dat ik rustig op mij zelf kan gaan wonen (...). Heel graag dat ik uiteindelijk bedrijfsleider of eerste verkoper word of dat ik de leiding heb over de vulploeg of de kassa en zo (...) dan gaan kijken hoe mijn leven er uit ziet.” (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

“Ik ben nu ook bezig met mijn rijbewijs, dus zodra ik die eigenlijk heb, dus dat zal met geluk misschien over een jaartje zijn of anders halfjaartje, dat ik dan ergens een baan kan zoeken wat ook fijn bij mij ligt en waar ik ook fatsoenlijk kan verdienen om op mezelf te gaan. Eigen gezinnetje opbouwen.” (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

Door hun voorbeeldnetwerk krijgen deze jongeren meer ondersteuning en worden problemen in de kiem gesmoord, hoewel hun gedrag erg problematisch kan zijn en ze niet altijd overzien wat goede keuzes zijn en wat hun situatie juist negatief beïnvloedt. Door inmenging van het voorbeeldnetwerk blijven grote negatieve gevolgen voor hun leefsituatie vaak uit:

“Ja ik, het zijn situaties dat ik die tegen ben gekomen op momenten als je op stap gaat ja of, uhm is het maar een heftige discussie of een ruzie dat het toch ja, dat je toch een beetje opgefokt raakt zeg maar. (...) Kijk, ik ben ook wel eens fysiek agressief in aanraking gekomen, maar nogmaals om te benadrukken, door mijn ouders...ik ben nog nooit in aanraking gekomen met justitie.” (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

“Duidelijk ja, wat wel en niet mocht thuis (...) en dat heb ik een keer gedaan, heb ik meteen wel van geleerd, ik was die avond op stap gegaan, om 5 uur ‘s morgens thuis en ik moest om 11 uur alweer werken. Was pap niet blij mee. Met zo’n kop werken doe ik nooit meer.” (man, 22 jaar, gedragsproblemen)

Ook bij dit type jongere vormen korte contracten en weinig werkzekerheid een probleem. Veelal is er sprake van uitzendwerk dat elk moment weer kan stoppen. De jongeren voelen zich inwisselbaar en niet begrepen. Ook hebben ze niet altijd zicht op wat ze kunnen eisen qua werk, waardoor ze vaker werk afwijzen of ontslagen worden door niet goed functioneren:

“Dat is te vast, ik vind het overdreven, snap dat het een groot bedrijf is, alles op snelheid, zo veel seconden bla bla bla, maar het is allemaal, ja, te robotachtig zeg maar. Een mens moet een beetje vrijheid hebben en als je zo’n baan...dan moet je robots halen. Dat vind ik dan” (man, 20 jaar, gedragsproblemen)

“Want dan denken ze : ja dat is maar een praktijkmeisje (...) Maar ik vind gewoon– sommige mensen zijn handig in werken met hun handen en niet zo goed in hun hoofd. Maar daar kunnen wij niets aan doen, want daar worden wij mee geboren, denk ik ofzo? (...) Ik snap dat je voor sommige dingen écht wel een diploma nodig hebt. Maar... tegenwoordig moet je al een diploma hebben voor te gaan vakkenvullen! En waarom moet je een diploma hebben voor vakken vullen? Want je doet het alleen in de rekken zetten! En de datums naar voren halen. Dat kan ook een stom kind van 10 ofzo! Snap je?” (vrouw, 20 jaar, LVB)

8.8 De Zelfstandige

Monique

Monique (18) woont bij haar ouders en twee jongere broertjes. Ze heeft de Havo gehaald. Tijdens de eerste maanden op het HBO kreeg ze last van stemmingsstoornissen. Haar vader heeft hier ook last van en had snel door dat het niet zo goed ging met zijn dochter. Hij heeft haar gestimuleerd om naar de huisarts te gaan en een tussenjaar in te laten zodat er snel kon worden gestart met behandeling bij de GGZ. Dit was effectief en met medicijnen is Monique volgens eigen zeggen weer de oude. Wel heeft ze nog gesprekken met de praktijkondersteuner van de huisarts, omdat ze wat weerbaarder moet worden tegen stress en tegenslag. Tijdens zo'n gesprek gaat het over hoe ze de tijd naar het volgende studiejaar gaat overbruggen. De praktijkondersteuner verwijst Monique naar het Jongerenloket. Bij de intake wordt Monique in eerste instantie niet als kwetsbaar gezien door haar opleidingsniveau, maar vanwege haar psychische problemen gaat het Jongerenloket wel ondersteuning bieden. Ze wordt op de vacaturemailinglijst gezet en de jongerenconsulent zorgt ervoor dat ze een beroepskeuzetest kan maken. Dit omdat Monique twijfelt of haar studie wel echt bij haar past. Drie weken later bespreken ze de uitslag en kijken ze naar wanneer er open dagen zijn bij opleidingen. Ondertussen heeft Monique een baan gevonden bij een winkel. Hier kan ze voorlopig 32 uur per week werken en als ze weer gaat studeren kan ze daar voor acht uur per week blijven. Er hoeft daardoor geen inkomensvoorziening te worden aangevraagd. De jongerenconsulent helpt haar verder nog door mee te kijken wat ze bij DUO moet regelen. Ook wordt Kamers met Kansen besproken. Monique wil wel uit huis, maar is bang is dat ze dan terugvalt in een depressie. De ondersteuning wordt afgesloten zodra er zicht is op een plek bij Kamers met Kansen en Monique zich weer heeft ingeschreven voor een studie.

De Zelfstandige: Voorbeeldnetwerk. Steunrijk qua beeldvorming en ondersteuning	
Persoonsniveau	
Leefsituatie	Stabiel. Woont bij ouders of zelfstandig. Ook wel Kamers met Kansen.
Opleiding	Startkwalificatie of hoger.
Financiën	Jongere heeft meestal geen schulden, of beperkt en oplosbaar (DUO).
Motivatie m.b.t. werk	Gemotiveerd zodra er een balans is bereikt. Jongere snapt wat nodig is om aan het werk te komen en blijven.
Werkn. Vaardigheden/veerkracht	Op orde en wat eventueel ontbreekt is te trainen in relatief korte tijd.
Gedrag	Jongere kan zich redelijk goed uiten en staat open voor ondersteuning. Problemen zijn niet ondermijnend aan het leven van de jongere.
Houding t.o.v. medewerker JLK	Jongere stelt concrete hulpvraag en neemt de aangeboden hulp serieus. Komt afspraken na en kan reflecteren op de eigen situatie. Vaak is geen behoefte aan het opbouwen van een vertrouwensband, maar wel aan praktische ondersteuning.
Omgevingsniveau	
Informele steun	Jongere heeft voldoende mensen om zich heen.
Hulpverleners	Soms GGZ of praktijkondersteuner.
Omg. invloeden	Jongere wordt effectief ondersteund door omgeving.
Maatschappelijk niveau	
Maatschappelijke invloeden	Jongere heeft mogelijkheden om een goede maatschappelijke positie te bereiken. Heeft tijdelijk hulp nodig. Dit wordt door de maatschappij geaccepteerd en niet als zwakte gezien.
De Zelfstandige in een meritocratie	Dit type jongere heeft de mogelijkheid om kansen te benutten, een opleiding af te ronden en op te klimmen op de maatschappelijke ladder, ondanks een beperkte mate van kwetsbaarheid.

Tabel 12. De Zelfstandige in kenmerken.

De Zelfstandige in de interviews

Er is één interview gehouden met een jongere in dit type. Opvallend in dit interview is dat de jongere minder betekenis gaf aan haar levensloop dan andere typen. Er was door deze jongere een heel concrete vraag bij het Jongerenloket gesteld, die inmiddels was beantwoord. Door het vooral functioneel en resultaatgericht gebruiken van de ondersteuning, onderscheidt dit type jongere zich van de andere. De Jongerenconsulent is niet – zoals bij veel andere typen – een vertrouwenspersoon of een veilige baken die eerst stabiliteit in de situatie moet aanbrengen voor er doelen gesteld kunnen worden.

Het is voor dit type jongere vanzelfsprekend om een vriendenkring te hebben en daar leuke dingen mee te doen:

“Ik heb een redelijk grote vriendengroep. Laatst zijn we naar de Efteling geweest met z’n achten. Dit doen we wel vaker... (...) Samen chillen bij een van ons thuis ook.” (vrouw, 18 jaar)

Deze jongeren hebben binding met de lokale omgeving, bijvoorbeeld door lidmaatschap van een vereniging of een vaste vriendengroep waarmee ze in de gemeente dingen ondernemen:

“Ik heb zelf in 2008 al bij scouting gezeten, altijd al, echt van jongs af aan ben ik begonnen en toch leuk blijven vinden en op gegeven moment was het dan van oké dan ga ik leidinggeven. En dat bevalt wel.” (vrouw, 18 jaar)

De doelen die deze jongere stelt lijken haalbaar gezien de situatie. Vaak is er ondanks een bepaalde mate van kwetsbaarheid wel de mogelijkheid om doelen te stellen en deze te bereiken:

“Uhm, ik hoop dat ik langzaam mijn plekje kan krijgen in de maatschappij. Dus niet zonder baan kom te zitten. (...) Ja, als ik die baan heb dan hoop ik dat ik in een leuk huisje kan wonen en op mezelf kan gaan. Ja, een beetje zelfstandigheid en onafhankelijkheid, dus.” (vrouw, 18 jaar)

Wat verder is dat het hebben van werk in een ander perspectief lijkt te staan dan bij de overige typen. Daar is werk over het algemeen het grootste doel, terwijl deze jongere meer wil bereiken in het leven en ook waarde hecht aan een goede sociale positie en het ontdekken van de wereld:

“Eeh ja, er zijn toch wel dingen in de wereld die ik nog wel graag wil zien. Ik wil dat Route 66 wel eens gezien hebben (...) is altijd al een droom van me geweest. Sowieso daarlangs dan, ja er is een plek in Wyoming genaamd (naam jongere), daar wil ik wel eens geweest zijn. Een hele mooie foto met mijzelf en het naambordje maken heeft altijd op mijn bucketlist gestaan.” (vrouw, 18 jaar)

8.9 Resultaten uit de zelfredzaamheidsmatrices

De analyse van de ZRM's levert een opmerkelijk resultaat op. Het beeld dat voorkomt uit de ZRM's is namelijk anders dan wat op basis van de dossiers mag worden verwacht. De ZRM-scores zijn relatief hoog waardoor het lijkt het of de jongeren zelfredzaam zijn, terwijl dat niet zo is. Wat hierin mogelijk meespeelt is dat de gemeente een aangepaste versie van de ZRM gebruikt waarin slechts drie categorieën zijn opgenomen. In de derde categorie (de beste zelfredzaamheid) komt nog steeds problematiek voor. Bijvoorbeeld een 3-score op het leefgebied justitie¹⁷, kan meespelen in het geheel van problemen; een enkel contact met de politie, vanwege agressie, kan namelijk leiden tot verwijdering van de woongroep met dakloosheid tot gevolg. Dan is de ZRM-score hoog, maar het probleem tegelijkertijd zwaar. Het spanningsveld tussen de onverwacht hoge scores en gelezen problematiek in de dossiers levert bij het interpreteren van de scores de vraag op of de ZRM op zichzelf een betrouwbaar middel is om de kwetsbaarheid van deze doelgroep in kaart te brengen. Deze vraag beschouwen we nader in de discussieparagraaf van dit onderzoek. Door de gemiddelde scores per type te berekenen, wordt wel helder op welk levensgebied de laagste zelfredzaamheid wordt ervaren.

---

¹⁷ De 3 bij justitie staat voor: zelden contact met justitie/ politie/ geen strafblad.

Hieronder zijn de gemiddelde scores per type jongere in kaart gebracht. De nummers staan voor de volgende typen:

1. De IJlberg
2. De Autoriteitsmijder
3. De Nieuwkomer
4. De Kindmoeder
5. De Gesteunde
6. De Zelfstandige

Patroon	Inkomen schulden	Huisvesting	Gezinsrelaties	Geestelijke gezondheid	Fysieke gezondheid	Verslaving	ADL	Sociaal netwerk	Maatschappelijke participatie	Justitie	Onderwijs/ startkwalificatie	Arbeids- mogelijkheden
1	1,89	2,24	2,38	2,1	2,55	2,68	2,46	2,58	2,5	2,8	2,38	1,94
2	1,71	2,49	2,51	2,55	2,64	2,91	2,66	2,58	2,36	2,8	2,39	2,2
3	1,78	2,33	2,48	2,73	2,89	3	2,84	2,41	2,78	3	1,56	2,12
4	1,44	2,44	2,33	2,22	2,66	3	2,11	2,44	2,22	2,89	2,11	2
5	2,06	2,58	2,82	1,91	2,64	2,68	2,35	2,61	2,45	2,95	2,25	1,78
6	2,13	2,49	2,71	2,5	2,79	2,9	2,81	2,77	2,82	2,97	2,81	2,61

Tabel 13. Gemiddelde scores op de ZRM per type.

Kijkend naar de laagste scores dan valt op dat bij vier patronen de financiële situatie als het meest kwetsbaar wordt aangemerkt. In totaal gaat het om 63,2 procent van de jongeren (n=245). Bij de Gesteunde is te zien dat zij minder financiële problemen beschrijven (gemiddeld 2,06) dan jongeren zonder steunend netwerk, maar uit de dossiers blijkt dat hier nog steeds bijna altijd een schuldenlast wordt gemeld. Bij het leefgebied startkwalificatie scoort de Nieuwkomer het laagst (1,56), maar ook een score 2 gaat niet uit van een startkwalificatie, waardoor – op de Zelfstandige na – bij alle andere jongeren de startkwalificatie een aandachtspunt is.

Bij arbeidsmogelijkheden valt op dat alleen de Zelfstandige, hoog scoort (2,6). Bij alle overige typen is overwegend sprake van lichte tot intensieve begeleiding bij het vinden en behouden van werk. Ook is bij bijna driekwart van de jongeren (73,1%) (n=283) sprake zijn van gebrek aan werknemersvaardigheden, ondanks de inspanningen van scholen en stagebedrijven. Zowel het sociaal netwerk als maatschappelijke participatie scoort relatief hoog bij alle typen. Sociaal netwerk kent een gemiddelde van 2,56 (verloop van 2,44 tot 2,77) en maatschappelijke participatie 2,52 (verloop van 2,36 tot 2,82). Dit terwijl in de dossiers wordt gesproken over beperkte netwerksteun en minimale maatschappelijke participatie. Deze score wordt verklaard doordat jongeren zelf aangeven tevreden te zijn over hun netwerk en participatiemogelijkheden. Tot slot is bekeken of er een verband is te ontdekken bij jongeren waar meerdere ZRM's in het dossier opgenomen waren. Dit is in de analyse niet duidelijk geworden. Er komen zowel verslechtingen als verbeteringen voor in hetzelfde patroon. Het invullen van de ZRM is afhankelijk van het startmoment van de begeleiding en dit wisselt per jongere. Soms wordt de problematiek in de loop van de tijd pas duidelijk en is de ZRM voor het laatst ingevuld op het dieptepunt van de situatie. In andere gevallen zijn er kort na elkaar ZRM's ingevuld en is het niet waarschijnlijk dat de situatie van de jongere al heeft kunnen verbeteren. Er kan op basis van de ZRM's alleen dus niet geconcludeerd worden of de zelfredzaamheid van de jongere verbetert gedurende het verloop van meerdere ondersteuningstrajecten bij het Jongerenloket.

8.10 Samenvatting van de resultaten met betrekking tot de typen jongeren

In bovenstaande paragrafen is uitgewerkt wat elk type jongere karakteriseert. Bij elk type is sprake van risico's, maar zeker ook van krachten. Elke jongere heeft kwaliteiten die kunnen helpen zijn situatie te verbeteren. Samengevat wordt in onderstaande tabel aangegeven welke prioriteiten in de aanpak van de jongerenconsulent worden onderscheiden, welke risico's er verbonden zijn aan het type en welke kracht aangesproken kan worden in de begeleiding. In de conclusies van dit onderzoek werken we de aanpak per type vervolgens nader uit.

Type	Prioriteit aanpak	Risico	Kracht
Het Topje van de ijsberg	Breed in kaart brengen Rolmodel of ervaringsdeskundige	Strategische zelfpresentatie Problemen overspoelen mogelijkheden jongere	Denkniveau Betrokkenheid hulpverlening
De Autoriteitsmijder	Motivatie om te werken	Afkeer tegen instituties. Weinig motivatie om dingen te doen die de jongere niet leuk vindt.	Hechte sociale omgeving
De Nieuwkomer	Werk Inclusie in de lokale gemeenschap Rolmodel: Nederlandse waarden/normen	Jongere zal niet aangeven als hij iets niet begrijpt, waardoor hij opdrachten niet uitvoert en later blijkt dat er hierdoor grotere problemen zijn ontstaan	Motivatie om te werken
De Kindmoeder	Basisvoorzieningen	Overschatten en/of overvragen	Steunbaar
De Gesteunde	Kansen geven om uit te proberen wat werkt Samenwerking met ouders	Overbescherming door ouders Weinig motivatie	Sociale en maatschappelijke steun
De Zelfstandige	Ondersteunen bij praktische hulpvragen, gericht op snelle verbetering.	Alles zelf willen oplossen, soms wat bravoure en zelfoverschatting	Compensatiemogelijkheid en

Tabel 13. Prioriteiten, risico's en krachten van de typen jongeren

8.11 Met wie werkt het Jongerenloket samen?

In de ondersteuning van kwetsbare jongeren zijn veel partijen actief. In [bijlage 6](#) wordt een schematisch overzicht gegeven met voorbeelden van de verschillende disciplines.

In de dossiers zijn zo'n vijftig samenwerkingspartners geteld ([bijlage 7](#)). Dit overzicht is niet compleet, maar geeft wel een indruk van veelvoorkomende partners. De samenwerkingspartners hebben ieder een eigen perspectief in de ondersteuning van jongeren:

- **Onderwijs** De professionals vanuit onderwijs focussen in eerste instantie op een zo hoog mogelijk uitstroomniveau van de jongere. Zij ondersteunen leerlingen en streven naar vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters. Ook leggen ze de verbinding tussen school en het Jongerenloket, mocht dit nodig zijn.
- **Hulpverlening** Bij verwijzing naar het voorliggend veld (eerstelijns hulpverlening) wordt ervan uitgegaan dat de jongere zelf een hulpvraag kan stellen, maar bijvoorbeeld bij de GGZ kan ook sprake zijn van onvrijwillige hulpverlening. Tot slot kan ook de GGD, als vangnet, ondersteuning bieden aan zorgwekkende zorgmijders.
- **Wonen** Diverse aanbieders in de regio ondersteunen jongeren bij zelfstandig wonen en/of bieden beschermde/begeleide woonvormen aan. Variërend van de lichte ondersteuning die Kamers met Kansen biedt, tot de intensieve bescherming van Levanto, zijn hulpverleners in meer of mindere mate betrokken bij de gesprekken met de jongerenconsulent. De daklozenopvang Moveoo wordt gezien als 'laatste redmiddel'.

- **Werk/participatie** De gemeente werkt samen met interne partijen zoals team Werk en ook met het UVW, jobcoaches, dagbestedingsorganisaties en (indirect) werkgevers.
- **Gemeentelijke afdeling.** Het begeleiden van jongeren in de gemeente Sittard-Geleen kan niet zonder intensief contact met andere afdelingen binnen de gemeente. Meest voorkomend zijn de teams Inkomen en Werk en de Wmo-afdeling.

8.12 Hoe wordt de ondersteuning door het Jongerenloket ervaren?

In alle interviews is aan de jongeren gevraagd hoe zij de ondersteuning door de gemeente ervaren. Er is geen verschil tussen de typen, daarom geven we de resultaten in deze paragraaf gezamenlijk weer. Zonder uitzondering zijn de jongeren tevreden over de jongerenconsulent. Dit komt zowel door de houding als de daadwerkelijke hulp die de consulent biedt.

De consulenten worden betiteld als vriendelijk, te vertrouwen en bereid om met de jongere mee te denken. Er wordt snel gereageerd op vragen. Door de jongere te laten vertellen hoe hij bij het Jongerenloket terecht is gekomen en wat er vervolgens is gedaan, wordt duidelijker waar de tevredenheid precies door is ontstaan.

“Ze zijn niet kritisch, zijn erg open, hebben respect voor alle fouten die je gemaakt hebt.” (man, 23 jaar)

“Zij kijkt naar wat ik wil, zal ik maar zeggen. Uhm, ze begrijpt me. Ze toont begrip voor me, zal ik maar zeggen. Ze zoekt echt naar een oplossing voor me. Want (naam jongerenconsulent) hoef ik maar te appen als er iets is, of als ik iets met mezelf zit ofzo, en dan kan ik haar al meteen bellen. (...) En ze toont respect naar anderen en (andere jongerenconsulent) ook. Ja nu in deze tijd haal ik wel veel steun aan hun. Hun zijn wel echt aan het zoeken naar een oplossing en dat ik gewoon aan de bak kom.” (vrouw, 20 jaar)

Begrip tonen en zien wat de jongere nodig heeft is van grote betekenis:

“En die had ook heel veel begrip. Op het moment dat ik een afspraak niet door kon zetten – of ik had een andere afspraak bij de huisarts ofzo – dan belde ik op het laatste moment: ‘Ja, Ik kan niet, ik was vergeten ... – en dan maakte ze gewoon een nieuwe afspraak! Dus doorzetten. (...) Ze begeleidt met zoveel: wauw! Als ze dát in het verleden hadden gedaan...” (vrouw, 26 jaar)

Wel is het voor de jongeren lastig als de jongerenconsulent meer dingen ziet die nodig zijn dan de jongere zelf op dat moment wil of kan zien:

“Ja goed, ja er wordt goed naar je geluisterd... en dat ik wel begrepen word, serieus genomen. En het gaat ook over thuis, mijn moeder en zo. Alleen soms komen ze al met al van ja ik vind dat je dit moet doen of dat moet doen of...ik vind dat een beetje ja, ja je komt dan met één vraag zeg maar hierheen, maar daarna komen er steeds meer dingen bij. Van dit en dat en over dat ze zich zorgen maken en dan willen ze dit en dat en dan komt er nog meer bij. Je moet mij niet dwingen van doe dit, doe dat.” (man, 20 jaar)

Naast de ervaring dat de jongerenconsulent begrip toont en altijd voor ze klaarstaat, voelen jongeren zich ook daadwerkelijk geholpen door de consulent. Jongeren geven bij de vraag wat de jongerenconsulent dan precies doet vooral concrete diensten aan als het helpen bij het opstellen van een cv en motivatiebrief. Ze zijn niet op de hoogte van veel van de acties achter de schermen, zoals het contact leggen met andere hulpverleners of bemiddelen voor een hersteltermijn:

“Ik wil mij huisvestigen was mijn eerste vraag. Nou, ik moet zeggen: op het begin ben ik dánkbaar voor het feit dat er überhaupt de kans bestaat van: goh, jij kan het zelfstandig niet, kom bij ons, en we kijken wat de mogelijkheden zijn. Uhm.... Nou (naam jongerenconsulent) heeft me best wel goed begeleid om eerlijk te zeggen. Ze heeft geholpen met uitzoeken waar ik me moest melden om me in te schrijven want ik kwam uit Duitsland. En ze heeft geholpen met overzicht krijgen over mijn administratie. Ook heeft ze me telefoonnummers gegeven voor hulp bij mijn schulden.” (vrouw, 26 jaar)

“Oh die is wel goed, ik kreeg inderdaad een berichtje op WhatsApp en zo (...), echt heel veel instanties doen dat niet. Dat is gewoon goed. Ik word goed geholpen en ja ze hebben hier, het is de gemeente, ze hebben natuurlijk heel veel mogelijkheden. Ik heb eens een keer een fiets gekregen via (naam consulent), zodat ik me kon vervoeren naar het vrijwilligerswerk, ja. Voor zulke dingetjes (...) de helpende hand (...) ik kom hier al twee jaar, ja, we kennen elkaar inmiddels en ze weet wat ik wel en niet kan.” (man, 23 jaar)

“En ja, ik moet zeggen ik vind (naam jongerenconsulent) ook heel aardig en heel vriendelijk eigenlijk. Ook qua hulp, heel veel aangeboden gekregen, qua werk wat ik kon doen en ook veel geregeld voor ja met (naam winkel) en dergelijke. Ook (naam andere jongerenconsulent) intussen heb ik ook veel contact mee gehad, die is ook veel mee naar banen geweest eigenlijk waar ik gesprekken had (...) en van daaruit heb ik eigenlijk een heel mooie positie nu gekregen. Ja moet ik zeggen Jongerenloket heeft veel voor mij betekend en als ik nu nog problemen zou mogen ondervinden op het werk kan ik contact opnemen.” (man, 22 jaar)

8.13 Wat zijn de ervaringen met andere afdelingen van de gemeente?

De jongeren hebben niet allemaal ervaring met andere afdelingen van de gemeente. Over de jobcoaches en het Participatiehuis zijn de jongeren net zo tevreden als over het Jongerenloket, hoewel ze soms vinden dat het lang duurt voor er een plek is waar ze aan de slag kunnen:

“Niet zo zeer eigenlijk, van oh, dit moest beter of ik had liever zo gewild, dat echt niet, zeer tevreden met de hulp wat zij hebben geboden. (naam accountmanager werk) heeft voor mij werk gezocht, ja. En toen heeft hij mij geappt: ik heb werk voor jou, wat vind jij? Ik zei: ja! Wat ze moesten doen hebben zij gedaan. Maar als ik weer geen werk heb, ik zou éerst zelf gaan oplossen. Eerst zelf oplossen...” (man, 23 jaar).

“Ja, dat is eigenlijk ook, ja, mede door het Jongerenloket ben ik daar gekomen, bij (naam accountmanager). Die heeft heel lang heeft die uhh, eigenlijk naar een werkervaringsplek gezocht, zoals dat heet. En ik moest redelijk wat maanden wachten ook thuis. En op een gegeven moment dan denk je, ja, schiet nou 'ns toch 'ns op! En uh ja, ik wil zélf – ik wil eruit! Ik wil aan de slag! Omdat uh... ja, ik zit toch met mijn eigen dingetje, en uhh, maar op zich ja wat – het heeft even geduurd maar de plek wat-ie voor me heeft gevonden dat – sluit perfect aan.” (man, 20 jaar).

“Nou gelukkig is die persoon er gekomen die mij kon helpen. En toen (naam jobcoach) kwam, toen lukte het wel. En wat ook écht leuk is aan haar, dat heb ik ook aangegeven, op het moment dat zij mij vraagt: ‘Goh, probeer dit eens’, en het lukt, en ik geef aan: ‘Ja het is gelukt!’ Zij geeft je ook die motivatie, zo van: ‘o, ja, goed zo! Je hebt het goed gedaan!’ Weet je? Dat geeft je weer zin om dóór te gaan.” (vrouw, 26 jaar)

Over team Inkomen zijn de jongeren minder tevreden. Zij voelen zich gecontroleerd en hebben het idee dat ze aan onnodig veel eisen moeten voldoen. Er is weinig begrip voor de noodzakelijke procedures. In de interviews geven de jongeren aan dat ze de benadering afstandelijk vinden. Ook hebben ze het gevoel dat ze gecontroleerd worden en dat er ‘aan hun hoofd wordt gezeurd’. Jongeren hebben moeite om te snappen wat de consulent Inkomen van hen vraagt en waarom dat nodig is, zo blijkt uit dit fragment:

“Ja, nou ik moet je zeggen: het aanvragen van de uitkering dat is iets wat wel veel veranderd mag worden. (...) ik kreeg een waslijst van dingen die ingeleverd moesten worden, enne... ik werd er al chagrijnig van (...) Ik had zoiets van: die hele uitkering, hou het maar, want als ik – voelde me ook echt een beetje vernéderd, om het maar zo te zeggen. (...) En ondervraagd worden alsof ik op het politiebureau zit, nou dan hóéft het niet voor mij. (...) Weet je: als ik het goed had, dan had ik die hele uitkering niet nodig! (...) Het waren veel stukken die geleverd moeten worden, binnen een bepaalde tijd. (...) Daar zaten bijvoorbeeld scheidingspapieren tussen, die had ik niet meer, (...) overzicht van mijn schulden. Nou mensen, die heb ik niet! Als ik die had dan had ik zelf wel een regeling kunnen treffen (...) Ik heb zoiets als, stel je voor, iemand komt een uitkering aanvragen, hou daar alsjeblieft rekening mee: gééf uitstel, leg uit hoe zij die dingen kan aanvragen. Wat is de snelste en de makkelijkste manier?” (vrouw, 26 jaar)

Als een uitkering niet wordt toegekend of te laat komt, dan ervaart de jongere dit als onrecht en ziet niet dat hij mogelijk ook een eigen aandeel heeft in het verloop van de aanvraag. Het krijgen van een uitkering wordt door sommige jongeren ook gezien als een absoluut recht waar geen verplichtingen tegenover staan. Er is weinig begrip vanuit de jongeren voor regels die gelden:

“Ja echt, ze zijn veels te moeilijk. Ik krijg nu mooi mijn centen. Toen ik bij Levanto ging wonen kreeg ik een uitkering van 90 euro per maand, zorgverzekering vroeg 110, hoe moet ik die betalen? Dus dat is, is dat een minimale norm waar ik dan recht op heb? Zijn dat écht mijn rechten? En dat was dus niet zo. Meerdere mensen van Levanto, zijn ertegen ingegaan. Ik kon geen kant uit. (...) Ik heb in de schuldsanering met mijn moeder gezeten, veel honger gehad, mijn moeder heeft mij, drie dagen geen kruimel brood te vreten gehad, naar winkel gestuurd om koffie te halen, toen ik omkiepte in de rij. Dat heb ik bij Levanto nog een keer mee gemaakt, omdat de gemeente niks kon uitkeren.” (man, 23 jaar)

8.14 Wat zou de gemeente nog meer kunnen doen voor kwetsbare jongeren?

Aan alle jongeren is de volgende vraag gesteld: stel je bent een dag burgemeester van Sittard-Geleen. Wat zou je veranderen in jouw gemeente? Deze vraag leverde zowel lachbuien als stiltes op, want het was voor deze jongeren heel lastig om zich voor te stellen dat ze de baas zouden zijn. Toch konden zij goed aangeven wat ze zouden doen. Het buurthuis voor jongeren zou terugkomen en er zouden meer Cruyff Courts en betere BMX-banen worden aangelegd:

“In 2 Your Place was oké. En uhm... bijvoorbeeld... (...), nu is daar het pand gesloten en die jongeren kunnen nu ook helemaal niks. En als ik hoor – die krijgen bijvoorbeeld bijna niks aan subsidie van de gemeente. Terwijl het eigenlijk toch wel een heel goed initiatief is want, je wordt daar meteen met open armen ontvangen en uh... was eigenlijk wel altijd een leuke plek. Uh, er waren bijvoorbeeld mensen – de ene die had dan een psychisch probleem, of er zat bijvoorbeeld een transgender bij. En ja dan denk je, wat moet je diegene vertellen, maar sommige verhalen... het haakt toch op elkaar in.” (man, 20 jaar)

Nou, je hebt in Sittard drie of vier plekjes om te kunnen BMX'en bijvoorbeeld, ik zou al die vier plekjes op één plek gooien (...) Ik heb het daar twee weken geleden nog met een groepje jongeren over gehad. (...) Dat zou het echt compleet maken. Het is nu gewoon een park wat nog niet af is, dat is ook heel erg urban, wordt niet verzorgd door de gemeente, er wordt niet gebezemd, ligt overal glas, hier en daar liggen uitgedoofde jointjes, ook waar kinderen spelen. (...) Het is van dop je eigen boontjes maar, dat snap ik ook, maar geef ons dan ook een plek die het waard is om schoon te houden en een beetje hulp.” (man, 23 jaar)

Ook is de veiligheid van de leefomgeving een grote zorg voor jongeren:

“Sowieso is het vaak, sommige dingen zijn minder toegankelijk voor jongeren. We kunnen wel overal met de fiets naar toe, maar we kunnen de fiets niet overal neergooien. En het risico dat hij weg is, is heel groot. Ja, en veiligheid op straat is in het algemeen, soms voel je je wat, ja dan loop je ergens en dan heb je zoiets van, oei dit is niet zo'n goede buurt hier. Ja voel ik me toch niet zo veilig.” (vrouw, 18 jaar)

8.15 Wat vinden professionals optimale ondersteuning aan deze jongeren?

In beide focusgroepen is ingegaan op de aangeboden casus. Er ontstond een sfeer van elkaar bevragen, aanvullen en ondersteunen bij gedeelde ideeën. Grote verschillen in visie kwamen niet voor. Aan de hand van de casus is gestart met de vraag hoe de ideale ondersteuning van de jongere eruit zou zien. Vervolgens is gevraagd met wie zij in die ideale situatie zouden samenwerken, en wat daar in de huidige werkwijze al van is terug te zien. Tot slot is ingegaan op wat er nog beter kan. Door de casus in meerdere delen te presenteren, ontstond herkenning bij de professionals. Zij ervoeren tijdens het focusgroepinterview dat dit de jongeren zijn waar zij mee werken; uitdagend en complex, waarbij het opbouwen van een vertrouwensband een eerste prioriteit is en waarbij het verhaal nooit in een keer komt.

De belangrijkste onderdelen van ideale ondersteuning zijn de onderdelen die door meerdere professionals én in beide focusgroepen werden genoemd:

- Continuïteit door een vast contactpersoon waarop de jongere kan terugvallen.
- Minder verschillende professionals inzetten bij dezelfde jongere, die onderling optimaal afstemmen. Zo ervaart de jongere dat er een betrouwbare kring van hulp voor hem is.
- Inbreng van het informele netwerk en/of ervaringsdeskundigen als rolmodel. Vooral omdat professionals wisselen en een informeel contact meestal ook 's avonds of in het weekend bereikbaar is, vragen niet hoeven wachten en problemen minder escaleren.
- Kwetsbare jongeren eerder in beeld krijgen. Hierbij hoort in ieder geval een warme overdracht in de laatste fase van het onderwijs.
- Doelgericht handelen bij de problemen die een mogelijke bedreiging vormen van de leefsituatie, zoals schulden en gebrek aan huisvesting. Hierbij moet de professional vooral niet afwachten tot de jongere initiatief toont, maar waar nodig ingrijpen en zorgen voor een veilige situatie voor de jongere.
- Stel de jongere centraal in de financiering. Laat de jongere én de professionals geen last hebben van schotten in financiering tussen school, UWV, gemeente en hulpverlening.

- Liever preventief dan curatief werken. Alles wat je kunt voorkomen, met name op het gebied van schulden, moet door eerdere inzet van lichte ondersteuning voorkomen worden. Daarnaast kun je door preventief te werken, voorkomen dat jongeren het idee krijgen dat ze pas hulp krijgen als ze ‘kapot’ zijn, zoals jongeren dat zelf ook wel noemen.
- Bereikbaarheid van hulp en sneller kunnen opschalen. Geen wachtlijsten meer bij bijvoorbeeld een moeder-kindhuis. En sneller gebruik kunnen maken van crisisplekken:

“De vertrouwenspersonen bij ons, dat is een luisterend oor. En die kan wel zeggen: misschien moeten we gaan melden bij het schoolmaatschappelijk werk, die kan wel ietsjes meer ... en die verwijst dan naar het zorgadviesteam (...) die schalen op naar Centrum voor Jeugd en Gezin, maar dan wordt de vraag van de jongere nog niet beantwoord. Er wordt van álles ingezet en school, een psycholoog, een hulpverlener mag niet meer communiceren met ouders, want het kind is ouder dan 12, maar ouder mag wel van buiten hè - die wonen niet in Sittard, van buitenaf – elke dag een uur rijden om die jongere bij die psycholoog te droppen.” (coördinator voortijdig schoolverlaters)

Na het bespreken van deze elementen voor ideale ondersteuning, is in elke focusgroep doorgepraat over hoe professionals in de praktijk werken. Waar jongeren vaak binnenkomen bij het Jongerenloket met een vraag over inkomen of werk, is dit niet het eerste waar de op wordt ingegaan als blijkt dat het een complexe situatie is. Werken aan vertrouwen, aansluiten en het opdoen van succeservaringen wordt als voorwaardelijk genoemd. Daarna kunnen pas doelen gesteld worden als beter welzijn en welbevinden, een werkplek/baan en een stabiel inkomen:

“Ik zou eerst werken aan stabiliteit ja. En vertrouwen in zichzelf, maar ook in de ander - want ze heeft natuurlijk geleerd dat je een ander niet kunt vertrouwen – maar dat is ook wel heel belangrijk om te bouwen aan een toekomst. Dus daar zal ook iemand in moeten investeren. En ik had vóór die veiligheid nog, dat professionals betrokken worden. Want ze heeft dan die stap gezet naar het Jongerenloket, maar er is verder nog níemand.” (begeleider woontrainingscentrum)

Bij het in beeld krijgen van de jongere wordt aangegeven dat dit al in de schoolfase zou moeten gebeuren. Hierdoor wordt voorkomen dat jongeren te lang blijven doorlopen met problemen:

“Nou, dat je al vroegtijdig het netwerk, en de gemeente betreft, want die zullen een doorstart kunnen laten plaatsvinden. Dat je een warme overdracht krijgt vanuit de setting waar die jongen wél floreert, dat dit overgenomen wordt. Goed inzicht krijgt hoe die jongen functioneert en dan in die lijn verder gaat (...). Waardoor je preventief kunt handelen, en naadloos aansluiten op datgene waarin hij succesvol is. (...) Dan kun je het later gaan ombouwen naar minder begeleiding op het moment dat het ook kán. En dan langzaam maar zeker loslaten. Of, als het verergert, kun je op tijd ingrijpen.” (stagecoördinator VSO).

Wat wil de jongere zelf?

Bij het bespreken van de casus van Anton kwamen vanuit de professionals in eerste instantie veel doelen en interventies naar voren. Echter, na verloop van tijd gaf een van de deelnemers aan dat het belangrijker is om eerst te kijken naar wat Anton zelf wil, om zo zijn eigen regie te stimuleren:

“Wat ik heel erg mis eigenlijk bij Anton, we gaan allemaal –met goeie bedoelingen – gelijk op hulp zitten, en als ik dit zo lees, is de hele vraag van Anton niet meer gehoord. Dat we allemaal ándere dingen gaan doen voor Anton, en dat Anton denkt: ja, ik kom daar voor een báán en mensen gaan ineens allemaal... Dat roept het bij mij op, dat-ie denkt: ja da-hag, dat ga ik allemaal niet doen! (...) Uh CV sturen – hij heeft een IQ van tachtig, en ADHD – ik mis Anton (...) de hele vraag van Anton is weg. En we hebben ineens een heel zorgtraject ingezet. Kijk ja, dat roept het bij mij op.” (accountmanager Werk)

Het informele netwerk opbouwen

Een van de eerste interventies die bij de casussen werd genoemd is het betrekken van het netwerk. En als er geen netwerk is dat een constructieve bijdrage kan leveren, dan moet er worden gezocht naar een ander informeel contact. De jongeren die hulp vragen hebben vaak geen rolmodel en ook de hulpverleners en jongerenconsulenten zijn slechts tijdelijk betrokken. Hoewel zij een goed voorbeeld kunnen zijn voor de jongere, en soms zelfs een substituutouder, is het volgens de professionals ook nodig om een informeel contact te vinden dat deze rol op zich kan nemen. Een van de respondenten verwoordde dit vanuit eigen ervaring:

“Mijn man heeft als steigerbouwer gewerkt. Die heeft dan wat van die mannekes, weet je, dat zijn niet de meeste slimme jongens. En dan: Hoe gaat het? Ja shit! En dan hoor je waar ze tegen aanlopen! Een was 15 en is ziek geworden, twee jaar ziek geweest en wordt uit de ziektewet gegooid. Daar heeft hij zelf helemaal niet aan gedacht en nou zit hij opeens zonder inkomen! Dat werkt zó demotiverend; hij is al psychisch niet in orde, daar wordt-ie alleen maar onrustig van. Dus dan denk ik: er is ook níemand die hem helpt. We helpen nu door alles een beetje op te pakken, maar thuis: zijn moeder zuipt, zijn vader heeft-ie nooit gezien.” (casemanager Inkomen)

Snel kunnen handelen

Het durven interveniëren en zo nodig ingrijpen is belangrijk volgens de professionals. Niet alleen om erger te voorkomen, maar ook om het vertrouwen van de jongere te vergroten.

“Vooral de snelheid waarmee die dingen gebeuren... Wij zijn gewend, in ons soort kringen om te praten ‘óver’. En de snelheid waarmee de dingen dan uiteindelijk bij de klant terechtkomen, dat duurt veel te lang. Die jongere die wil – en zeker met deze populatie – die wil ook resultaat horen, en dan krijg je vertrouwen En het een volgt dan weer op het ander.” (medewerker team Werk)

Bij de aanpak de casussen werd een veilige woonsituatie als eerste prioriteit genoemd, omdat anders alle ruimte verdwijnt om aan verbetering te werken. En het is een kwestie van maatwerk. De ene jongere heeft baat bij een uitkering om stress om geld te reduceren, een ander heeft nodig dat er wordt aangestuurd op werk vinden om zo een succeservaring op te doen. En bij de een werkt het om steeds contact te zoeken en te checken of hij zijn afspraken nakomt, terwijl een ander daar juist op afhaakt:

“Laatst had ik er eentje die had me twee weken genegeerd. Ik was op vakantie, toen kwam ik terug en kwam-ie niet meer opdagen. Had-ie me geblokkeerd, hè. Dus ik denk: hier gaan we weer. Toen heb ik het een paar weken op wat voor manier ook geprobeerd. Maar op een gegeven moment ben ik langs de deur gegaan, deed zijn moeder open en heeft hem uit bed gehaald, toen ben ik met ze gaan zitten. Sindsdien heb ik weer elke dag contact met hem, is-ie ook weer op zijn werk – ik denk dat vooral het ‘er zijn’ op dat moment het belangrijkste is. En werk hè, of het nou schoonmaken is of iets anders (...). Uhm, wat ik merk is dat die jongeren gewoon moeten merken dat je er bent. Dat je – ondanks dat ze te laat gaan komen, want dat gaat gebeuren, ondanks dat ze praten over geweld, seks, drugs (...) want dat gaat óók gebeuren. En ondanks dat ze af en toe een uitbarsting krijgen, dat je elk moment laat zien, ondanks dat je me af probeert te stoten – want ze proberen van alles – dat je toch nog wel gewoon er bent.” (jobcoach)

Leren en motiveren

Deze jongeren hebben niet alleen hulp nodig, maar moeten ook leren hoe zij in de toekomst zelf hun problemen kunnen aanpakken. Denk aan gezondheidsvaardigheden en budgetteren.

“Wat me daarstraks ook een paar keer door het hoofd schoot, is dat in de scholingsfase zelf, van deze kwetsbare doelgroep wordt gezegd: ja ze kunnen dit niet, ze kunnen dat niet. En ze kunnen vaak véél meer dan wij denken, óók met een IQ van tachtig. Maar je moet ze ook wel méénemen en verantwoordelijkheden geven. En láát ze maar fouten maken, maar geef ze daardoor ook vertrouwen. En ik denk - wij noemen dat dan empowerment - is wel een heel erg belangrijk gegeven, om hem uiteindelijk zover te krijgen dat-ie de regie ook over zijn eigen leven kan nemen. Hij zal blijven aanlopen tegen inzichtelijke problemen, maar dan uh, maar hij weet wél dan wat verantwoordelijkheid is, ook al kan-ie dat niet altijd zelf.” (medewerker REA-college)

Naast begeleiding op het werk is motivatie cruciaal. Sommige jongeren wijzen veel soorten werk af en dan is het de kunst om de voordelen van dat werk in te laten zien. Werken in de horeca zorgt voor mee vrije tijd overdag en werkervaring in de schoonmaak zorgt voor een beter cv. Aan de andere kant geven professionals aan dat het geen zin heeft om jongeren te dwingen. Als een jongere zich gedwongen voelt, ‘is hij sneller bij je terug dan dat hij op zijn werk is’, aldus een van de jongerenconsulenten. Als er werk is gevonden, komt veel neer op de begeleiding op en vanuit de werkplek. Als er geen klik is met een leidinggevende of jobcoach, ontstaat er geen stabiliteit:

“Ja, dat is ook wat ik tegenkom (...) het is echt afhankelijk van waar - of nee wíé werkt daar (...). Is er een manager, een coördinator, die ze snapt. Want anders heb je - zo heb ik er veel, dan komen ze en dan zijn ze weg. Hetzelfde als met school, dan gaan ze en dan zijn ze weer weg. En dan blijf je op en neer en zo komt er geen rust en stabiliteit, en ook geen vast inkomen dus.” (jobcoach)

8.16 Ideale ondersteuning versus de huidige werkelijkheid

Nadat de ideale ondersteuning in beeld is gebracht door de professionals, is er gevraagd wat er in de huidige werkwijze al aanwezig is en wat nog ontbreekt of zou moeten worden verbeterd.

Volgens de respondenten zijn de volgende elementen al aanwezig:

- Jongerenconsulenten van de gemeente zijn actief in het opvolgen van de jongeren. Ze maken contact en blijven de jongere motiveren. Het maakt niet uit welke consulent je treft, iedereen werkt laagdrempelig. Hun screening op leefgebieden is goed.
- Er wordt door de jongerenconsulenten regie gevoerd op de casussen van de jongeren.
- Het MBO-knooppunt waarbij de jongerenconsulent en leerplichtmedewerker wekelijks aanwezig zijn op school, is een goede stap.
- Schoolgaande jongeren die uitstromen met profiel Arbeid komen van school af met een goed verzorgd CV en hebben geoefend met het schrijven van een sollicitatiebrief.
- De samenwerking met school, het Jongerenloket, leerplicht en RMC¹⁸ verloopt goed.
- Jobcoaches hebben meer vrijheid om passend bij de leeftijd van de jongere te werken:

“Ik denk ook de vrijheid die ik krijg bij het jobcoachen. Dat het niet alleen maar gaat om het werk. Je merkt bij de mensen die de oudere groep coachen, zeg maar, dat het écht gaat om werk, ja dan is het gewoon een halfuur een gesprek inplannen: wat gaat er goed, wat moeten we nog doen op het werk? En dan wegwezen. En bij die jongeren hebben we onze eigen groep, dan, dan merken we dat er wat meer de vrijheid is in wat we doen; hoe vaak we afspraken plannen. En daar moeten we wel nog hard voor blijven vechten want af en toe is het zo iets van: waarom ga je nou elke week naar die of die toe? Daar is toch niks aan de hand? Dus we moeten wél blijven uitleggen van: het is juist omdat we elke week gaan dát er niks aan de hand is!” (jobcoach)

Over wat nog meer of beter kan zijn de respondenten eensgezind:

- Er hoeft in veel situaties van jongeren niet méér ondersteuning te komen, maar de ondersteuning kan veel beter worden gestroomlijnd. Door de grote hoeveelheid disciplines en instanties die vaak bij een jongere betrokken zijn, ontstaat vertraging. Ook worden dingen dubbel gedaan of juist helemaal niet, omdat de hulpverleners elkaar niet goed genoeg kennen en niet weten wat ieders taak is. Een kritische afweging van wie op welk moment betrokken moet zijn, is voorwaardelijk aan optimale ondersteuning.
- De procedures behorend bij de inkomensaanvraag moeten korter en meer vanuit de jongere worden ingericht. Ook zou een beschikking van een andere gemeente moeten worden overgenomen. Verder is het niet meteen beëindigen van een uitkeringsrecht als de jongere werk vindt belangrijk, zodat het geen probleem is om de uitkering weer te starten als er maar een kort contract is geweest. Dit gebeurt nu incidenteel, maar moet het uitgangspunt zijn bij alle uitkeringen in een tijd van flexibel en uitzendwerk. Opvallend is dat deze wensen expliciet door de casemanagers Inkomen zijn genoemd. Zij willen dat de werkwijze verbetert en er meer aandacht komt voor jonge hulpvragers:

“Het proces om geld en huisvesting te krijgen, daar gaat tijd overheen. Dus als je het hebt over deze doelgroep, dan lopen ze achter de feiten aan en is die druk zo hoog dat ze ook snel afhaken. Dus hoe hóú je iemand, zeg maar, daarbij? Ja daar gaat vaak vier, zes, acht weken over. En dan moet nog een beslissing gemaakt worden of het wel een uitkering mag zijn, hè. Of de maat mag zijn. En daar zou ik toch in het begin al – daar geef je rust over hè? Dan zeg je: ‘Nou, er is geld, daar hoeft je je geen zorgen om te maken.’” (medewerker Vangnetteam)

- Volgens de professionals is het lastig om informatie uit te wisselen als de jongere hier geen toestemming voor geeft, terwijl de situatie hier soms wel om vraagt. Bijvoorbeeld met huisartsen of de GGZ gaat dit moeizaam. Huisartsen geven geen informatie vanwege hun beroepsgeheim. Als een jongere in een onveilige situatie leeft - bijvoorbeeld als er vermoedens zijn van een beginnende psychose - dan is uitwisseling van informatie wenselijk en zelf noodzakelijk om escalaties te voorkomen.

¹⁸ Regionaal Meld- en Coördinatiepunt Voortijdig Schoolverlaters.

- Bedrijven moeten meer worden betrokken bij deze doelgroep. Bijvoorbeeld in het opleiden van jongeren die niet meer in het schoolsysteem passen. Of door het bieden van (werkervarings)contracten na een succesvol verlopen stage.
- Meer afstemming onderling. Bijvoorbeeld dat woonbegeleiders en hulpverleners hun interventies meer delen met de jongerenconsulent. Nu gebeurt het nog dikwijls dat de consulent niet weet of er iets gedaan is met de afspraken die met de jongere en zijn begeleider zijn gemaakt. Meer terugkoppeling van alle partijen naar elkaar toe zal helpen de ondersteuning efficiënter in te richten.

Tot slot is aan de professionals gevraagd dat als ze één ding zouden kunnen veranderen in de ondersteuning van de jongeren, wat dan het eerste zou zijn. De meest genoemde ideeën zijn:

- Geld. ‘De jeugd heeft de toekomst, dus stop het korten op ondersteuning van jongeren’ was een unanieme mening. Met geld wordt in dit geval niet per se méér geld bedoeld, maar vooral het goed besteden van het gemeentelijk budget. Nu vallen jongeren tussen wal en schip in de overgang van de ene regelgeving naar de andere. Bijvoorbeeld bij de overgang van Wmo naar WLZ.

“Laat het geld voor ondersteuning aan de jongere gekoppeld worden en niet aan de instanties of gemeente. Dan kunnen we steeds kijken wat voor de jongere het beste is, in plaats van binnen onze eigen schotten blijven. Met name in de overgang van 18- naar 18+. Hierdoor zou het ook goedkoper kunnen.” (casemanager Inkomen)

- Betere aansluiting van trajecten naar werk op hun leefwereld en mogelijkheden. Hierbij is het nodig om te focussen op wat echt bij ze past, het aanleren van werknemersvaardigheden en omgaan met werkgevers, maar ook hun overige problemen.
- Pak schulden anders aan. Zorg dat zodra een jongere zich meldt schulden niet verder kunnen oplopen. Als een jongere hard aan zijn toekomst werkt, zou het kwijtschelden van schulden na een bepaalde tijd mogelijk moeten zijn. De gemeente zou kleine schulden ook zelf kunnen afbetalen tegen een tegenprestatie zoals vrijwilligerswerk.
- Hulpverleners moeten meer tijd krijgen om te investeren in vertrouwen bij jongeren die al negatieve ervaringen hebben met hulpverlening.
- Preventie. Koppel de Cruyff Courts, waar jongeren kunnen voetballen aan het opbouwwerk. Heropen buurtwerk. Door betere signalering van jeugdwerkers en ervaringsdeskundigen komen kwetsbare jongeren eerder in beeld.
- Het verschil in ondersteuningsmogelijkheden op MBO Entree en niveau 2 is te groot. Jongeren lopen stuk als de klas ineens dubbel zo groot is terwijl ze minder hulp krijgen. Ook is de ondersteuning op het MBO-onderwijs volledig de verantwoordelijkheid van de onderwijsinstelling zelf. Hierdoor komen grote verschillen in ondersteuning voor.
- Woonvoorzieningen die aansluiten bij de jongere. Deze jongeren komen soms in de sociale opvang of daklozenopvang terecht, terwijl ze zich daar niet kunnen handhaven.
- Jongeren ondersteunen die nu ‘onder de radar’ verdwijnen. Doordat deze jongeren geen woning, inkomen of werk hebben kunnen ze niet worden ingevoerd in de systemen en is er geen budget voor hun ondersteuning. Tegelijkertijd kiezen de jongerenconsulenten ervoor om deze jongeren wél een plek te bieden binnen het Jongerenloket.

“Ik moet wel zeggen, als ik kijk naar de afgelopen drie jaar dat ik hier nu werk, zie ik wel dat er een, héle grote verandering is gemaakt. Waarin we voorheen mensen gewoon wégstuurden: je hebt geen adres, dus je past niet binnen mijn vakje, is het nu van: kóm maar - ook al zie ik je niet in het systeem, kan ik je nergens vinden – kóm maar, we gaan kijken wat we nog wél voor je kunnen doen. En dat is wel een héél grote verandering, hoor. (...) Maar dat betekent soms wel dat wij bezig zijn met jongeren en daar állerlei acties voor doen, terwijl die, uh, voor mijn caseload zeg maar niet eens zichtbaar kunnen zijn omdat die jongere niet zichtbaar is in het systeem. En als je er dan zo een paar tussen hebt rennen, dat kost tijd maar je krijgt geen geld.” (jongerenconsulent)

9. Conclusies

Zonder twijfel is een van de belangrijkste conclusies uit dit onderzoek dat het initiatief van de gemeente om een Jongerenloket op te starten zeer goed is geweest. De jongerenconsulenten worden zowel door de jongeren zelf als de brede groep professionals gewaardeerd. Het geduld van de jongerenconsulenten en hun vermogen om bij jongeren aan te sluiten, helpt de gemeente in contact te komen en blijven met deze kwetsbare burgers. Burgers die in veel gevallen niet zonder professionele ondersteuning hun leven kunnen leiden en dankzij positieve ervaringen bij het Jongerenloket het vertrouwen krijgen dat de benodigde hulp beschikbaar is. De jongerenconsulenten behalen goede resultaten, ook bij jongeren die moeilijk te bereiken zijn en voeren hun werk uit met bevologenheid en een sterk ontwikkeld normatief beslissingsvermogen.

Dit onderzoek geeft een betrouwbaar beeld van de leefsituatie van kwetsbare jongeren in deze gemeente. Dit beeld is door meerdere soorten informatie tot stand gekomen waaronder de dossierstudie, interviews en de gesprekken met de focusgroepen. Desondanks is niet uit te sluiten dat er situaties van jongeren zijn gemist. Er zijn bijvoorbeeld weinig dossiers gevonden van jongeren met een lichamelijke beperking. Dit is opvallend omdat ook deze doelgroep niet vaak meer een Wajong-uitkering krijgt toegekend. De jongeren die geïnterviewd wilden worden, waren niet de kwetsbaarste jongeren in hun type. Allen waren in staat hun verhaal te vertellen en in bepaalde mate te reflecteren. Door de dossierstudie is echter ook de meest kwetsbare categorie jongeren in voldoende mate in beeld gebracht.

Door Sittard-Geleen in dit onderzoek centraal te stellen, is een genuanceerd beeld ontstaan van haar ondersteuning van kwetsbare jongeren. Een logische vraag is dan in hoeverre de kennis die dit onderzoek heeft opgeleverd voor andere gemeenten van waarde kan zijn. Als we kijken naar de kengetallen, is Sittard-Geleen een middelgrote gemeente. Ook kent Sittard-Geleen een sterke arbeiderscultuur en invloeden die voortkomen uit de mijnbouw. Hierin is de Westelijke Mijnstreek uniek, maar vergelijkbare cultuuraspecten worden ook in andere steden gezien. De cultuur horend bij lage SES-gezinnen kan ook voorkomen bij langdurig werklozen en woonwagenbewoners en zal overal herkenbaar zijn als een cultuur waarin terughoudendheid en achterdocht heerst ten opzichte van autoriteiten en professionele hulpverlening. Concluderend kan worden gesteld dat dit onderzoek voor middelgrote gemeenten informatief is en dat met name de typeringen van de jongeren ook voor andere gemeenten ondersteunend zijn. Voor grotere gemeenten is een beperking van dit onderzoek dat problemen die daar meer voorkomen, zoals verdergaande radicalisering en toegankelijkheid van de gezondheidszorg, in dit ons onderzoek geen aandacht hebben gekregen.

In dit hoofdstuk keren we eerst terug naar het theoretisch kader; de invloed van de meritocratie op de situatie van kwetsbare jongeren. Daarna gaan we per type jongere in op de aanpak van de ondersteuning die we op basis van de resultaten van het onderzoek belangrijk achten. Vervolgens wordt ingegaan op drie belangrijke factoren die mede bepalen of jongeren een duurzame positie op de arbeidsmarkt vinden: het voorbeeldnetwerk, werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht. De beperkingen van deze drie elementen - in combinatie met de problematieken van de jongeren - komen hierbij ook naar voren. Vervolgens worden de werkzame factoren van het Jongerenloket, en de ervaringen van de jongeren met de gemeente, in brede zin beschreven. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met conclusies over optimale ondersteuning.

9.1 Kwetsbare jongeren in een meritocratie

In dit onderzoek is de meritocratische samenleving als kijkkader gebruikt omdat dit het blikveld op de ondersteuningsvraag van de jongere in onze participatiesamenleving verbreedt. Door niet alleen te kijken naar het individu, maar ook naar wat de huidige samenleving van jongeren verwacht, wordt de gevolgen duidelijk van maatschappelijke invloeden op het welzijn en welbevinden van kwetsbare jongeren. Door naar de jongere te kijken op een wijze die sociaal betekenisvol is wordt verdergegaan dan alleen de jongere en zijn ondersteuningsvraag (of vaker nog: diagnose) en geven we woorden aan hoe die jongere zich in onze maatschappij staande moet (gaan) houden. Voor een gemeente geeft dit perspectief mogelijkheden om op het niveau van groepen - in dit geval jongeren - te kijken naar wat kan helpen om hun situatie positief te beïnvloeden.

Zoals benoemd heeft een meritocratie een belangrijk voordeel voor burgers: kansen en mogelijkheden zijn niet langer afhankelijk van onder meer afkomst, sociale status en etniciteit. De jongeren in dit onderzoek zouden dus evenveel kansen en mogelijkheden moeten hebben als ieder ander. Toch zijn zij niet in staat zelfstandig hun leven op te bouwen. In dit onderzoek zijn hier meerdere redenen voor gevonden:

- **Vaak zijn deze jongeren afkomstig uit gezinnen met problemen zoals schulden of werkloosheid.** Krijgen deze jongeren dan daadwerkelijk gelijke kansen? De problemen in het gezin maken de mogelijkheden die een jongere krijgt in ieder geval minder groot en de mogelijkheden om gezond te leven zijn voor gezinnen met schulden beperkter.
- **Een lage SES lijkt van ouder op kind te worden doorgegeven.** Voor het merendeel van de dossiers geldt dat het opleidingsniveau van de ouders laag (tot middelhoog) is. Het is minder waarschijnlijk dat kinderen van laagopgeleide ouders gaan studeren (Vrooman et al., 2014) en daarmee een hoger opleidingsniveau afronden. Bij sollicitaties en op de arbeidsmarkt fungeert de hoogte van de opleiding echter wel als indicator voor de 'verdienstelijkheid' van een kandidaat (Beer & van Pinxteren, 2016; Vrooman et al., 2014). Ook hebben ouders vaak een netwerk dat zich rondom hun eigen opleidingsniveau en arbeidspositie bevindt. De toegang tot banen op dat niveau wordt hiermee aan hun kinderen doorgegeven (Vrooman et al., 2014).
- **Bij deze jongeren bestaat het risico op stigmatisering.** Het zou zo kunnen zijn dat deze jongeren door hun persoonlijke 'bagage' op school anders worden gezien dan leeftijdsgenoten, waardoor ze minder kansen krijgen. In de interviews kwam naar voren dat een deel van de jongeren op school slechte ervaringen heeft opgedaan. Zij voelden zich niet gezien en onderschat. Op basis hiervan is niet te zeggen dat hun problematiek daadwerkelijk meespeelt in de kansen die zij krijgen. In de focusgroepinterviews kwam namelijk een grote gedrevenheid naar voren om deze jongeren juist kansen te geven en een goede start in de samenleving te bieden. Het is dus voorstelbaar dat het gevoel van 'minder kansen krijgen' meer van de jongeren zelf afkomt, dan van de daadwerkelijke situatie. Het gevoél niet te gezien worden heeft echter wel invloed op het ervaren van erkenning (Sebrechts, 2018). Dit wordt in dit onderzoek bijvoorbeeld bevestigd in het interview waarin een jongere zegt dat werkgevers niet zien dat praktijkschoolleerlingen ook veel kunnen, ondanks dat ze geen diploma kunnen halen.

In een meritocratie is weinig solidariteit met hen die het niet zelfstandig redden. Het niet kunnen verzilveren van die kansen wordt als 'eigen schuld' gezien (Swierstra & Tonkens, 2008). Dit oordeel staat haaks op wat de participatiesamenleving voor ogen heeft. Daar zou iedereen moeten kunnen meedoen en zo er meer omgezien worden naar elkaar, ook als burgers een kwetsbaarheid hebben. Niemand zou meer achter de spreekwoordelijke geraniums terecht hoeven komen, iedereen zou worden uitgenodigd om mee te doen in de samenleving (van Houten, 2015).

Door de complexe levens van de jongeren die we in dit onderzoek hebben leren kennen, concluderen we dat het omzien naar elkaar niet tot stand komt zoals de ontwerpers van de participatiesamenleving voor ogen hadden. Deze jongeren hebben eerder te maken met een gebrek aan solidariteit en met veroordeling door de samenleving dat zij hun kansen niet hebben gegrepen, terwijl er sociale en/of individuele problemen spelen waardoor zij hier geen mogelijkheid toe hadden. Ook kwamen in de dossierstudie ((met name bij Het topje van de ijsberg) jongeren voor die thuiszitten zonder werk, opleiding of dagbesteding. Dit terwijl de uitvoering van de Participatiewet zou moeten zorgen voor meer banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dat dit niet gelukt is, blijkt uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (van Echtelt et al., 2019).

Het is bekend dat de transities in 2015 gepaard zijn gegaan met bezuinigingen op de beschikbare budgetten. Het zou te ver voeren om te concluderen dat dit te maken heeft met een gebrek aan solidariteit die de meritocratie tot gevolg heeft, maar het ontbreken van tijdige hulp kan wel als een gebrek aan solidariteit ervaren worden, blijkt uit de interviews.

De gemeente Sittard-Geleen heeft in haar visie opgenomen dat wie écht hulp nodig heeft, die ook krijgt. Dit streven wordt bereikt voor de jongere die bij het Jongerenloket aanklopt voor hulp, maar komt onder druk te staan als er ook betrokkenheid van team Inkomen nodig is.

Naast de transities in het sociaal domein is er de laatste jaren door zorgverzekeringen fiks gekort op vergoedingen voor onder meer fysiotherapie en vrij verkrijgbare medicijnen. Jongeren in een kwetsbare positie worden extra kwetsbaar als zij niet de mogelijkheid hebben hun gezondheid op peil te houden. Het niet kunnen betalen van fysiotherapie leidt in sommige situaties rechtstreeks tot minder belastbaarheid op het werk. Dit beperkt de jongere om een duurzaam stabiele werksituatie te bereiken en om de maatschappelijke ladder te beklimmen. Deze achterstand halen zij niet meer in als er al op zo'n jonge leeftijd gezondheidsproblemen ontstaan die niet adequaat kunnen worden behandeld.

Voor een deel van de jongeren in dit onderzoek geldt dat zij gedrag vertonen dat niet begrepen wordt door de samenleving. Denk aan verbale agressie, onverschilligheid of gebrek aan respect voor anderen. De jongerenconsulenten veroordelen dit gedrag niet, maar jongeren komen deze veroordeling elders wel tegen. Op een werkplek is het afhankelijk van de werkgever of hij met dit type jongeren kan omgaan. Eerder onderzoek toonde aan dat stigmatisering en een werkgever die geen kennis heeft van de situatie, belemmerend werken in de school-naar-werktransitie (Büscher-touwen et al., 2018; Hogansen et al., 2008; Lindsay et al., 2016; Magill-Evans et al., 2008 in Gerritsen et. al, 2019). Als de (on)mogelijkheden van de jongere niet begrepen worden, leidt dit vaak tot ontslag. Dit belemmert deze jongeren om bestaanszekerheid op te bouwen.

Ook als jongeren bij het aanvragen van een voorziening onaangepast gedrag vertonen (zoals het niet nakomen van afspraken of niet op tijd inleveren van bewijsstukken) wordt dikwijls gedacht dat jongeren niet willen meewerken of onverschillig zijn. Door ons bewust te zijn van deze vooronderstelling kunnen we iets veranderen aan hoe we met deze jongeren omgaan. Bijvoorbeeld door eerst te onderzoeken of er geen sprake is van niet kunnen. Deze jongeren hebben geen baat bij een sanctie van de gemeente als ze niet op tijd hun formulieren inleveren, maar behoefte aan een 'kompas'; aan iemand die ze begeleidt, leert hoe ze anders kunnen handelen bij problemen en zo samen met de jongere een koers uitzet voor de toekomst. Ook bij schulden wordt weinig solidariteit getoond. Jongeren met schulden hebben steeds vaker te maken met schuldeisers en incassobureaus die weinig begrip hebben voor hun situatie. Zonder solidariteit zal er weinig van betalen terechtkomen, simpelweg omdat de jongere op dat moment niet de mogelijkheid heeft om te betalen.

De meritocratie lijkt voor jongeren met een ondersteuningsvraag dus geen samenleving van gelijke kansen te zijn, maar een maatschappij waarin ze moeten strijden om hun hoofd boven water te houden en (soms met afgunst) kijken naar hen die het wél gemaakt hebben. En daarmee concluderen we op basis van dit onderzoek dat er een verandering nodig is in hoe we met deze jongeren omgaan. Een gemeente die uitgaat van acceptatie van kwetsbaarheid en solidariteit met hen die het niet zelfstandig redden, zal een jongere verder helpen dan een gemeente die voorwaarden stelt voor het krijgen van hulp waar de jongere vaak niet aan kan voldoen.

9.2 De aanpak van de jongerenconsulent per type jongere

Jongeren hebben in dit onderzoek verteld over wat ze hopen te bereiken en waar ze tegen aanlopen in hun persoonlijke situatie. We onderscheidde op basis van de interviews en dossierstudie zes typen jongeren en gaven hun situatie weer op persoonlijk, omgevings- en maatschappelijk niveau. Door de indeling op sociale kenmerken uit te werken, ontstond een breder beeld van de factoren die hun situatie beïnvloedden dan bij een indeling die slechts op diagnose of gedragskenmerken wordt gemaakt. Uitgaande van de brede beschrijving op meerdere niveaus, kunnen we in deze conclusies de aanpak per type jongere schetsen. Het kennen van de verschillen tussen de typen kan professionals helpen nog beter maatwerk te leveren. De aanpak per type jongere werken we hieronder nader uit.

Aanpak bij het Topje van de ijsberg

Het topje van de ijsberg kenmerkt zich door gedragsproblematiek en het ontbreken van een voorbeeldnetwerk. Vaak woont deze jongere in een voorziening voor beschermd of begeleid wonen. De jongerenconsulent moet zich er bij dit type extra bewust van zijn dat het verhaal nooit in een keer helder is. Deze jongere verbergt zaken uit strategische zelfpresentatie. Nauwe afstemming met professionals om de jongere heen is bij dit type dan ook cruciaal. Slechte voorbeelden en 'verkeerde' vrienden vormen een risico op financiële problemen, verslaving en criminaliteit.

Het eerst goed in beeld krijgen van wat er speelt is voorwaardelijk om te kunnen gaan werken aan werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht. De beïnvloedbaarheid van de jongere kan door de jongerenconsulent constructief worden gebruikt door een rolmodel voor de jongere te zoeken; een ervaringsdeskundige of informele mentor die een aantal stappen verder is richting zelfstandigheid waaraan de jongere zich kan spiegelen.

Aanpak bij de Autoriteitsmijder

De Autoriteitsmijder kenmerkt zich door een sterke verbinding met de omgeving waarin de jongere woont, in combinatie met een laag opleidingsniveau. Deze jongere is moeilijk te begeleiden, omdat er een - vanuit de socialisatie gevoede - afkeer van instituties bestaat. Wil de Autoriteitsmijder vertrouwen krijgen in de consulent dan zal dit stukje bij beetje gaan, want deze jongere zal steeds bewezen willen zien dat de consulent hem niet benadeelt. Duidelijkheid vanuit de consulent over wat wel en niet wordt geaccepteerd is van groot belang. Als een Autoriteitsmijder zelfstandig wil worden is positieve bevestiging belangrijk om zelfvertrouwen en motivatie te laten

groeien, vooral als de omgeving het niet eens is met de stappen die de jongere zet. Hierbij is van belang in ogenschouw te nemen, dat deze jongeren van huis uit weinig is meegegeven qua werknemersvaardigheden en -veerkracht.

In een werkrelatie met een Autoriteitsmijder ontstaat weinig wederkerigheid en dit kan lastig zijn voor een hulpverlener. Hier is het de kunst om het gedrag van de jongere niet persoonlijk op te vatten en onvoorwaardelijk aanwezig te blijven. Als het lukt om de omgeving van de jongere te laten zien dat de ondersteuning door de jongerenconsulent van waarde is, kan de consulent het respect winnen van de sociale omgeving. Dit respect zal dan wel gekoppeld zijn aan die specifieke jongerenconsulent en niet aan het Jongerenloket of de gemeente in het geheel. Dit kan het lastig maken om de ondersteuning over te dragen aan bijvoorbeeld het Participatiehuis; elke nieuwe ondersteuner zal opnieuw het vertrouwen van de Autoriteitsmijder en zijn sociale omgeving moeten winnen.

Aanpak bij de Nieuwkomer

De Nieuwkomer kenmerkt zich door vlucht of migratie naar Nederland in de puberleeftijd en door een laag opleidingsniveau. De Nieuwkomer is het meest gebaat bij een concrete aanpak van zijn werkloosheid. Werk geeft status voor dit type jongere. Tegelijkertijd moet er aandacht zijn voor het leren omgaan met Nederlandse normen en waarden, onder meer bij het leren van werknemersvaardigheden. Hierbij kan de inzet van een informele mentor een belangrijke rol spelen, zodat deze jongere niet alles zelf hoeft uit te vinden. Ook zijn deze jongeren gebaat bij verbinding met de lokale gemeenschap door bijvoorbeeld sport.

Het kennen van de cultuur van de Nieuwkomer en het bespreken van wat daarin voor de jongere zelf belangrijk is, zorgt voor vertrouwen in de consulent. Als de problemen groter zijn dan werkloosheid alleen, is het van belang om in de gaten te houden of er (psycho)somatische klachten ontstaan die gerelateerd zijn aan langdurige stress.

Aanpak bij de Kindmoeder

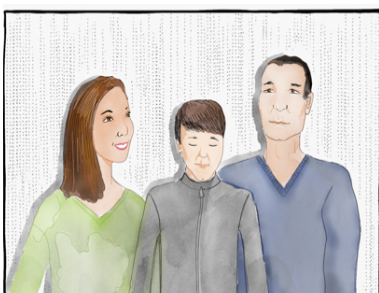

De Kindmoeder is een jonge vrouw met een licht verstandelijke beperking (of zeer moeilijk lerend) die jong moeder is geworden. Dit type is maar in 2,3 procent van de dossiers gevonden, maar deze jongere vraagt intensieve steun, omdat op (bijna) alle levensgebieden kwetsbaarheid bestaat. De jongerenconsulent heeft veel tijd nodig om de jongere te ondersteunen bij eenvoudige taken en het risico op overvraging is groot.

Doordat problemen zich opstapelen kan de jongerenconsulent het gevoel krijgen geen grip te krijgen op de situatie. Oprechte aandacht geeft de jongere het vertrouwen dat de consulent echt wil helpen. Helpen

betekent eerst het stabiliseren van de leefsituatie, aanpakken van schulden en een inkomen regelen. Dit heeft voorrang op het zoeken van werk. Het werken aan werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht is vaak niet (meteen) mogelijk. Wel is het goed om verwachtingen te bespreken ten aanzien van werk en een realistisch beeld te geven van de mogelijkheden van kinderopvang en het soort werk dat haalbaar is. Het versterken van het informele netwerk met mensen die de jongere goed kent en die een voorbeeldrol hebben, heeft bij de Kindmoeder een positieve invloed op de zelfredzaamheid

Aanpak bij De Gesteunde

De Gesteunde is een jongere met vaak fikse problematiek op het gebied van gedrag en/of intelligentie, maar waarbij een voorbeeldnetwerk intensief betrokken is. Voor de jongerenconsulent is het dus van belang om niet alleen een constructieve werkrelatie met de jongere op te bouwen, maar ook met de ouders. Door hun ervaringen met de jongere serieus te nemen en betrouwbaar te zijn zullen zij vertrouwen krijgen in de jongerenconsulent. Eerdere negatieve ervaringen kunnen lang invloed blijven houden. Een gerichte aanpak op het vergroten van de

werknemersvaardigheden, -veerkracht en zelfredzaamheid is bij dit type jongere het meest gepast. Juist omdat de Gesteunde zelfstandig wil worden, is het belangrijk dat de consulent uitgaat van het verhaal van de jongere zelf. Waar de jongere het goedvindt kunnen ouders worden betrokken. Zo kan een sluitend netwerk om de jongere heen worden gevormd dat kan ingrijpen bij dreigende escalaties. Tegelijkertijd is het van belang de jongere gecontroleerd te laten 'vallen en opstaan' zodat hij zich stap voor stap kan ontwikkelen in zijn weg naar (meer) zelfstandigheid.

Aanpak bij de Zelfstandige

De Zelfstandige heeft compensatiemogelijkheden, waardoor vaak maar kortdurende ondersteuning nodig is. Veelal heeft deze jongere een startkwalificatie en vervolgopleiding en wordt de kwetsbaarheid veroorzaakt door psychische problematiek. Dit type jongere heeft het meest aan een luisterend oor en kleine interventies die de balans weer herstellen. Meestal volstaat advies, tijdelijke begeleiding of een inkomensvoorziening ter overbrugging naar nieuw werk om weer zelfstandig verder te kunnen. Ook kan de jongere zelf vaak hulpbronnen aanboren. De hulpverlening is vaak praktisch van aard en het werken aan werknemersvaardigheden en -veerkracht is goed haalbaar. Hierdoor is het in vergelijking met hen, sneller mogelijk om doelen te bereiken.

9.3 Voorbeeldnetwerk, werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht

Dankzij de dossieranalyse en interviews is duidelijk geworden dat de groep jongeren die een beroep doet op het Jongerenloket is in te delen in zes typen. Er zijn vier typen onderscheiden waarbij het netwerk de jongere niet effectief ondersteunt richting zelfstandigheid (65,6 procent van het totaal). Als we op deze manier naar de typen jongeren kijken, wordt zichtbaar dat het hebben van zowel een voorbeeldnetwerk als werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht bijdragen aan het vinden van een duurzame plek op de arbeidsmarkt. Bij typen jongeren die een of meer van deze kenmerken missen, zien we in de dossierstudie en interviews een minder positieve uitkomst van de ondersteuning en een vaker optredende terugkeer naar de jongerenconsulent. Bij de jongeren die wel een voorbeeldnetwerk hebben, zien we dat ondersteuning door dit netwerk het perspectief op werk positief beïnvloedt.

Figuur 2. Beïnvloedende factoren op duurzaam arbeidsperspectief

In de dossierstudie hebben we verschil gezien in de uitkomst bij vergelijkbare problemen van de jongere. Een voorbeeld: in twee casussen uit de dossierstudie hebben we gezien dat er na veel inspanning van de jobcoach een baan in een winkel werd gevonden voor twee jonge vrouwen met vergelijkbare problematiek. Bij de ene vrouw (type de Gesteunde) was een voorbeeldnetwerk aanwezig, bij de andere (type de Autoriteitsmijder) niet. De Gesteunde kreeg hulp van haar ouders toen ze na de tweede dag niet meer naar haar werk wilde. Ze vroegen haar waar ze moeite mee had. Dit bleek de hoeveelheid opdrachten te zijn die ze tegelijkertijd kreeg. Haar ouders hielpen door met haar te oefenen hoe ze dit aan haar chef kon vertellen. Toen dit desondanks op het werk niet lukte, stimuleerden haar ouders hun dochter om de jobcoach te vragen lang te komen en het gesprek samen te voeren. Toen lukte het wel en de jonge vrouw was tevreden over het gesprek met haar chef. Er werden wat aanpassingen gedaan en gaandeweg ging het beter. Nu kwam de jonge vrouw na een werkdag tevreden thuis. Bij de tweede vrouw, liep het anders. Haar ouders steunden haar niet. Haar vader werd juist boos toen ze haar verhaal thuis vertelde. Hij zei haar te weigeren zo veel tegelijk te doen. Ook sprak hij laetdunkend over werkzaamheden zoals stofzuigen en het vullen van schappen. Daar was ze toch niet voor in de winkel gaan werken? Op zijn minst zou ze klanten moeten helpen aan de kassa. Na een week kwam de vrouw weer bij de jongerenconsulent. Ze had een reprimande gekregen omdat ze zo brutaal was tegen haar chef en had haar baan toen meteen opgezegd.

Uiteraard zijn dit niet de enige dossiers waarin dit verschil duidelijk is geworden, maar ze zijn wel representatief voor wat we hebben gezien in de dossierstudie. Hierdoor kunnen we stellen - zonder te pretenderen dat het gaat om absolute wetmatigheden - dat uit de dossiers van de jongeren blijkt dat er sprake is van een positieve invloed van een voorbeeldnetwerk op de door de jongere beheerste werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht.

Een voorbeeldnetwerk dat de jongere helpt een koers uit te zetten voor hun toekomst leeft constructief gedrag voor en helpt met doelen stellen. Een dergelijk netwerk zien we terug bij de Gesteunde en in veel gevallen ook bij de Zelfstandige. Bij de Nieuwkomer komt een dergelijk netwerk slechts incidenteel voor, als ouders mee zijn gekomen naar Nederland.

Uit eerder onderzoek weten we dat het helpt als ouders dezelfde doelen voor hun kind nastreven als ze voor zichzelf hebben gedaan (Fullarton & Duquette, 2015). Naast ouders kunnen ook broers en zussen, of andere familie en informele contacten een voorbeeld zijn voor de jongeren. Zo'n netwerk kan de jongere helpen onderzoeken waarom hij onderdelen van het werk niet fijn vindt en ervoor zorgen dat hij hulp vraagt als dat nodig is. Uit het literatuuronderzoek van Gerritsen et. al. (2019) blijkt óók dat de invloed van het netwerk groot is bij het maken van de stap van school naar werk. Jongeren ervaren ouders en andere informele ondersteuners als essentieel van waarde in dit proces (Carroll & Dockrell, 2010; Wong, 2017).

Alleen een voorbeeldnetwerk, werknemersvaardigheden en -veerkracht is niet genoeg

De hierboven geschetste figuur kan de indruk wekken dat iedere jongere in staat zou moeten zijn te werken, zolang aan het volgende wordt voldaan: een voorbeeldnetwerk, werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht. Dit is niet de conclusie die we trekken, gezien de kenmerken of problemen van jongeren die we overstijgend aan de typen hebben gevonden. Ook blijkt uit de dossiers en de interviews dat voor een deel van de jongeren de ondersteuning door de gemeente niet toereikend is, ongeacht of zij een voorbeeldnetwerk hebben of niet.

Beperkt door fikse problematiek kent een deel van de jongeren te weinig 'leerruimte' om zich te ontwikkelen tot werknemer in een reguliere (al dan niet begeleide) setting. Hiermee is er een categorie hulpvragers geïdentificeerd waarvoor het (nog) niet mogelijk is stappen te zetten naar zelfstandigheid en arbeid, maar waarbij niet definitief vaststaat dat er helemaal geen perspectief op arbeid gaat komen. Het betreft de groep waarbij het UWV wel aangeeft dat er geen loonwaarde kan worden bepaald, maar dat er niet uitgesloten wordt dat groei van het arbeidsvermogen nog mogelijk is. Deze jongeren komen niet meer in aanmerking voor de Wajong met begeleiding vanuit het UWV en zijn 'te goed' voor de Wet Langdurige Zorg (WLZ). Vóór de veranderingen in het sociaal domein werkten zij vaak op een Sociale Werkvoorziening. Hier konden zij werken naar vermogen en verdienden een salaris. Dit is nu niet meer het geval, omdat nieuwe instroom in de sociale werkvoorzieningen niet meer is toegestaan.

Op basis van dit onderzoek kan dan ook de conclusie worden getrokken dat de verscherpte toegang tot de Wajong en het afbouwen van de sociale werkvoorzieningen (ook) in Sittard-Geleen heeft geleid tot een groep jongeren met een grotere behoefte aan ondersteuning dan de hulp die de gemeente op dit moment kan bieden. Deze jongeren zien we vooral terug bij de typen het Topje van de ijsberg, de Kindmoeder en de Gesteunde.

Zij komen echter wel naar de gemeente voor hulp, omdat dit de eerste aangewezen instantie is. Het Jongerenloket doet wat het kan om deze jongeren te helpen en zet nog steeds alles wat mogelijk is aan ondersteuning in, maar desondanks worden zij overvraagd. Zij zijn de eersten die tussen wal en schip geraken en te maken krijgen met een opeenstapeling van problemen waar ze zelf geen invloed op kunnen uitoefenen. In het gunstigste geval kan de jongerenconsulent ze ondersteunen bij het aanvragen van een indicatie voor dagbesteding, maar dit wordt meestal niet toegekend als er een Wajonguitkering al is afgewezen. Hier ontstaat ruimte tussen wet- en regelgeving waar deze jongeren de dupe van zijn, zeker zolang diverse partijen naar elkaar kijken voor een oplossing.

9.4 Werkzame factoren van het Jongerenloket

De jongeren die bij de gemeente aankloppen voor hulp zijn in veel gevallen hun hele leven al bekend met problemen in hun thuissituatie en/of van persoonlijke aard. Zij ervaren niet veel mogelijkheden om zelf hun leven positief te beïnvloeden. Door de situatie van deze jongeren te bekijken vanuit een indeling op sociale kenmerken in plaats van een indeling die alleen naar het individu kijkt én door in de ondersteuning te werken aan werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht kan een positieve verandering in gang gezet worden.

Voor alle typen jongeren geldt dat de jongere als uniek persoon wil worden benaderd en niet alleen wil worden gezien op basis van medische diagnose of opleidingsniveau.

Als de jongerenconsulent met een brede blik naar de jongere kijkt, waarin ook de sociale kenmerken en maatschappelijke invloeden een plek krijgen, is het bij een aantal typen mogelijk om stapsgewijs hun eigen regie te vergroten. Dit geldt met name voor de Autoriteitsmijder, de Gesteunde, en de Nieuwkomer. Als een jongere van het type het Topje van de ijsberg in een stabiele situatie terecht komt, is het vergroten van de eigen regie ook hier haalbaar. Door deze stappen naar eigen regie te zetten, laat de jongerenconsulent zien dat de jongere succesvol kan zijn. Door meer eigen regie, krijgt een jongere meer grip op zijn leven en kan worden gewerkt aan keuzes maken voor een goede toekomst. Door verder te kijken dan alleen de hulpvraag waar de jongere mee komt of zijn primaire problematiek, wordt het werken aan (arbeids)participatie in een groter geheel geplaatst. Dit komt ten goede aan de kwaliteit van leven van de jongere.

De jongerenconsulent ondersteunt in praktische zin, waardoor snel kleine resultaten worden bereikt en er vertrouwen ontstaat in de ondersteuning die de consulent geeft. De jongeren voelen zich gehoord en gezien. Als jongeren over de schreef gaan, worden zij hier wél op aangesproken, maar niet op veroordeeld. Zo ervaart de jongere steeds een nieuwe kans te krijgen om zichzelf te verbeteren.

Uit de dossieranalyse blijkt dat de jongerenconsulenten over een grote dosis geduld beschikken. Door de jongere telkens neutraal tegemoet te treden - ook na niet op komen dagen of het maken van onhandige keuzes - toont de consulent dat de jongere het altijd waard is om hulp te krijgen.

Om laagdrempelige, onvoorwaardelijke ondersteuning te kunnen bieden, moeten de jongerenconsulenten op juiste wijze gefaciliteerd blijven. De conclusie is dat op het moment dat de handelingsruimte van de Jongerenconsulenten wordt beperkt, de successen die nu zo sterk uit dit onderzoek naar voren komen, onder druk komen staan. Dit kan gebeuren als er meer waarde aan dossiervorming wordt gehecht, dan aan persoonlijk contact. Het geldt ook zolang de financiering van het Jongerenloket niet voorziet in ondersteuning van 'spook-jongeren' en als deze niet aansluit bij de groei van het aantal jongeren dat het Jongerenloket weet te vinden.

9.5 Andere afdelingen van de gemeente

Jongeren geven over het Participatiehuis en het werk van de accountmanagers en jobcoaches eenzelfde mening als over het Jongerenloket. De jongeren ervaren dat de aanpak van de jongerenconsulent wordt doorgezet door de medewerkers van het Participatiehuis. Met name de resultaatgerichte aanpak wordt hierbij als positief benoemd.

Dat de laagdrempelige en presente wijze van ondersteuning nog geen gemeengoed is, blijkt uit de mening over team Inkomen. Het verschil in benadering is in hun ogen (te) groot. Met nadruk wordt gesteld 'in hun ogen', omdat in dit onderzoek alleen de beleving van jongeren zelf centraal heeft gestaan. Om iets te kunnen zeggen over team Inkomen in zijn algemeenheid, moet de specifieke verantwoordelijkheid die de medewerkers dragen en hun visie op hun werk worden meegewogen. Omdat dit onderzoek niet ging over het functioneren van team Inkomen is dat niet gebeurd.

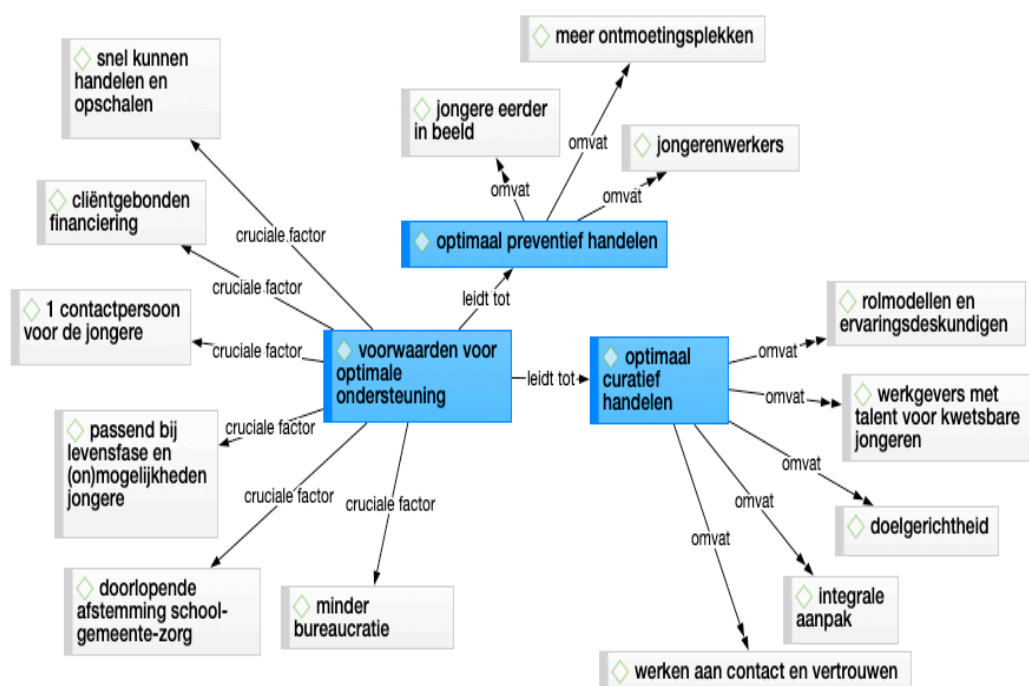
Uit de interviews en dossierstudie bleek dat de jongeren niet goed begrijpen waarom een bepaalde procedure nodig is. Net als voor iedereen, is het voor hen belangrijk dat ze weten waarom ze aan regels moeten voldoen en waarom ze bepaalde vragen moeten beantwoorden. Deze jongeren komen al op jonge leeftijd in een systeem terecht waarin zij zich afhankelijk voelen van frontlijnwerkers die (niet altijd positieve) invloed hebben op hun kwaliteit van leven. Een leven waarin ze steeds te maken hebben met bureaucratie en regelgeving die niet aansluit bij hun behoefte. Dat bij de gesprekken met de focusgroepen het appel op minder bureaucratie met name afkomstig was van de deelnemers die werken bij team Inkomen, laat zien dat er beweging kan ontstaan naar een andere manier van werken.

9.6 Professionals en optimale ondersteuning

Optimale ondersteuning ontstaat niet alleen door kennis over de doelgroep en het aansluiten op hun leefwereld. De samenwerking tussen professionals is minstens zo belangrijk. Daarom gaan we in deze paragraaf verder in op wat professionals en jongeren zelf optimale ondersteuning vinden en trekken we conclusies voor het aanbod van de gemeente.

Jongeren met een ondersteuningsvraag in Sittard-Geleen hebben te maken met diverse professionals vanuit school, zorg en de gemeente zelf. Dit is te zien in de lijst met samenwerkingspartners in [bijlage 6](#). Uiteraard heeft niet iedere jongere met al deze partners te maken, maar in veel gevallen zijn in ieder geval het Participatiehuis en de teams Werk en Inkomen betrokken. Regelmatig is er ook betrokkenheid vanuit een Wmo-indicatie, in de vorm van eerstelijns hulpverlening en/of woonbegeleiding. Ook is de geestelijke gezondheidszorg vaak betrokken. Samen staan deze professionals voor de taak de jongere te begeleiden in zijn weg naar zelfstandigheid.

De onderdelen van optimale ondersteuning zijn in te delen in drie categorieën: voorwaarden voor optimale ondersteuning; optimaal preventief handelen en optimaal curatief handelen. Iedere categorie kent een nadere uitsplitsing in factoren die de ondersteuning optimaal maken. Hieronder is in beeld gebracht hoe dit er volgens de professionals dan zou uitzien.

Figuur 3 optimale ondersteuning van jongeren in Sittard-Geleen.

Aan een deel van deze elementen wordt in Sittard-Geleen al voldaan. De integrale aanpak van de jongerenconsulent is door medeprofessionals breed onderschreven als positieve ontwikkeling en de afstemming die tussen school en consulent plaatsvindt zorgt voor het eerder in beeld krijgen van jongeren.

Wat beter kan, hangt samen met een andere visie op het ondersteunen van jongeren dan tot nu toe vanuit de gemeente gebruikelijk is. Het gaat dan bijvoorbeeld om een holistische benadering van de jongere waarbij minder nadruk ligt op prestaties. Ook de houding van de professionals is anders bij jongeren, namelijk meer directief dan in de huidige hulpverlening gangbaar is. Dit is nodig om te voorkomen dat er een opeenstapeling van problemen ontstaat.

Om te komen tot optimale ondersteuning concluderen we op basis van dit onderzoek dat er ook belemmeringen zijn in het bieden van deze ondersteuning die verder reiken dan de invloed van een enkele gemeente als Sittard-Geleen. Verandering in dit soort regels kan alleen maar tot stand komen als gemeenten hun krachten bundelen en signalen (blijven) afgeven naar de landelijke overheid. De belangrijkste aanpassingen die nodig zijn om de belemmeringen weg te nemen zijn:

- Een andere wijze van financiering. Bezuinigingen hebben geleid tot een verschraving van het zorgaanbod en 'schotten' in de financiering zoals de overgang van 18- naar 18+-jarigen en de overgang van school naar gemeente. Dit werkt belemmerend op aansluitende ondersteuning.
- Makkelijkere afstemming met (medische) professionals. Het kunnen afstemmen met professionals wordt nu met regelmaat beperkt door wet- en regelgeving zoals de AVG en het medisch beroepsgeheim (Rijksoverheid, 2016). Hierdoor nemen medici minder makkelijk deel aan overleg over kwetsbare burgers. Hulpverleners kunnen bijvoorbeeld de huisarts niet inschakelen zonder toestemming van hun cliënt, zelfs als er in de optiek van de hulpverlener sprake is van gevaar voor de cliënt of zijn omgeving.
- Meer ondersteuning in het onderwijs vanaf MBO-niveau 2 tot aan de universiteit. Nu is er op MBO Entreeniveau nog de mogelijkheid om kleine klassen te vormen en relatief veel individuele begeleiding te geven. Vanaf niveau 2 verandert dit in grote mate. Hierdoor is de overgang van Entree naar niveau 2 of hoger voor veel kwetsbare jongeren te groot. Zodra een jongere een startkwalificatie heeft behaald (niveau 2 of hoger) wordt ondersteuning helemaal niet meer gefinancierd door de overheid en is wat er nog wel mogelijk is aan ondersteuning, afhankelijk van het budget dat de onderwijsinstelling hiervoor vrijmaakt.

10. Aanbevelingen aan de gemeente Sittard-Geleen

Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten en conclusies worden aanbevelingen gedaan. Hierbij wordt eerst ingegaan op hoe de gemeente Sittard-Geleen, ondanks de meritocratie in Nederland, kwetsbare jongeren meer tot hun recht kan laten komen op hun weg naar zelfstandigheid en welzijn. Vervolgens doen we aanbevelingen ten aanzien van het werk van het Jongerenloket en de typen jongeren.

10.1 Aanbevelingen met betrekking tot kwetsbare jongeren in een meritocratie

Ondanks dat de meritocratie een landelijk verschijnsel is, kan een gemeente op lokaal niveau wel verbetering bewerkstelligen van de leefsituatie van jongeren. Door rekening te houden met de effecten die een meritocratie kan hebben op het gevoel van erkenning en zelfrespect, kan op lokaal niveau ervoor worden gezorgd dat deze jongeren zich meer erkend voelen.

Zo bevelen we aan om jongeren die deelnemen aan een werktrainingsvoorziening (zoals al bestaat bij het Goed Sittard of zoals verderop in hoofdstuk 10.3 wordt gesuggereerd) een salaris te geven in plaats van een uitkering. Het gaat dan niet om een salaris in arbeidsrechtelijke zin, maar om geld te verdienen voor het werk dat je doet. Het kan jongeren helpen zich gewaardeerd te voelen als ze geen inkomensspecificatie meer krijgen, maar een loonstrookje. Kunnen zeggen dat je werkt en geld verdient geeft meer maatschappelijke erkenning dan zeggen dat je een uitkering hebt en onbetaald werk doet. Door het gevoel van geld verdienen, krijgen jongeren meer het besef dat ze werken en dat hier wat tegenover staat, zeker als dat salaris net boven uitkeringsniveau zou liggen.

Dat de gemeente de kosten die hiermee gemoeid zijn vanuit de Participatiewet betaalt, hoeft voor de jongere geen belemmering te zijn om het als salaris te ervaren. Ook zou bij deelname aan een dergelijke voorziening de aanvraagprocedure voor een inkomensvoorziening kunnen vervallen. Als een jongere actief is in het werktrainingstraject, en constructief werkt aan zijn doelen, voldoet hij aan de voorwaarden om een inkomen te krijgen. Hiermee wordt het werken in een werktrainingsvoorziening genormaliseerd.

Voor jongeren die niet in staat zijn aan de werktrainingsvoorziening deel te nemen, of die daarna op een dagbestedingsplek terechtkomen, zou het helpen als ook zo'n dagbesteding 'werk' wordt genoemd. De term dagbesteding is voor veel jongeren negatief geladen. Werk doet meer appel op wat door de samenleving als 'normaal' wordt gezien.

Baankansen (en daarmee op de maatschappelijke ladder kunnen opklimmen) kunnen ook positief worden beïnvloed door het halen van een rijbewijs. Voor de meeste jongeren in dit onderzoek is dit qua intelligentie mogelijk, maar financieel gezien niet. Een rijbewijs vergroot de regio waarin een jongere kan zoeken naar werk en tevens het aantal functies dat de jongere kan uitvoeren. Als de gemeente jongeren zou helpen bij het betalen van rijlessen door het verstrekken van een renteloze lening (die later wordt terugbetaald), vergroot dit de kans op werk.

10.2 Aanbevelingen voor het Jongerenloket en de verschillende typen jongeren

Doordat er bij de intake van de jongerenconsulent een aangepaste ZRM wordt gebruikt, worden leefgebieden overgeslagen die van belang zijn bij het bepalen van de ondersteuning. Het verdient aanbeveling dat de gemeente zich verdiept in de meest recente ZRM (Zelfredzaamheidsmatrix.nl, 2017) om zo grondiger in kaart te kunnen brengen hoe jongeren die zich melden bij het Jongerenloket functioneren. Aanvullend op de ZRM wordt aanbevolen om de aanpak, prioriteiten en kwaliteiten per type jongere uit te werken, zoals in de conclusies kort is opgenomen. Door een hanteerbaar werkmodel kan een nog effectievere ondersteuning worden gerealiseerd.

Gezien het feit dat het Jongerenloket door zowel jongeren als professionals wordt gewaardeerd, is een logische aanbeveling om het Jongerenloket vooral te laten bestaan. Om als Sittard-Geleen nog meer aan te sluiten bij kwetsbare jongeren is een tweetal aanbevelingen te geven:

- Laat inkomensaanvragen van jongeren onder de 27 jaar beoordelen door de jongerenconsulent. Dit zorgt ervoor dat jongeren dezelfde benadering krijgen gedurende de hele fase van 18 tot 27 jaar. Dit komt ten goede aan de continuïteit en het verschil in tevredenheid over het Jongerenloket en het team Inkomen wordt hiermee opgelost. Door de jongere centraal te stellen en niet de regelgeving is een doorlopende begeleidingslijn mogelijk. Mocht dit binnen de regelgeving van de gemeente niet kunnen, waarborg dan een warme overdracht van de jongerenconsulent naar team Inkomen. Neem de kennis en ervaring serieus die deze consulent al heeft opgedaan met de jongere, zodat er een betere aansluiting ontstaat op de (on)mogelijkheden van de jongere.
- Breid het Jongerenloket uit met collectieve (preventieve) voorzieningen. Uit de huidige preventieve acties van de jongerenconsulenten blijkt dat dit helpt om intensievere ondersteuning (deels) te voorkomen. Door meer vanuit collectieve voorzieningen aan te bieden, ontmoeten jongeren elkaar en kan efficiënt en effectief worden gewerkt worden aan onder meer budgetteren en gezondheidsvaardigheden.

10.3 Aanbevelingen met betrekking tot ideale ondersteuning

Uit dit onderzoek blijkt dat de huidige ondersteuning al veel goede elementen kent. Daarom starten we hier met aanbevelingen die hetgeen dat al goed is verder versterken.

Vervolgens gaan we nader in op:

- meer zicht op (nog) niet zichtbare jongeren,
- procedures die passen bij de leeftijd en (on)mogelijkheden van jongeren,
- de financiën van de jongeren,
- werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht,
- het versterken van het informele netwerk,
- het belang van preventieve, collectieve voorzieningen.

Verder versterken van wat al goed gaat

In de focusgroepen is de afstemming tussen de jongerenconsulenten en andere professionals als positief punt benoemd. Het verder versterken van deze samenwerkingsverbanden is van meerwaarde om te komen tot een zo goed mogelijk aansluitende zorg. Dit kan de gemeente faciliteren door bijvoorbeeld professionals zoals in de focusgroepen aanwezig waren (begeleide) intervisie te laten volgen rondom complexe casussen. Hierdoor ontstaat wat Zacka (2017) noemt, een gedeeld waardenkader en wordt het vanzelfsprekender om samen normatieve afwegingen te maken die niet in beleid vast te leggen zijn. De gemeente kan met een dergelijk initiatief ook haar voordeel doen door op deze manier input te krijgen van een groep gedreven professionals die goede ideeën hebben ter verbetering van het lokaal beleid.

Meer zicht op (nog) niet zichtbare jongeren

De medewerkers van het jongerenloket zouden meer kunnen betekenen als zij gefaciliteerd worden in het ondersteunen van 'spookjongeren', zodat dit niet meer neerkomt op de hoeveelheid 'vrijwilligerswerk' die een jongerenconsulent wil doen.

Ook zou het goed zijn te investeren in de 16- tot 18-jarigen jaar die nu nog niet goed de weg naar het jongerenloket weten te vinden. Dit kan onder meer door het knooppunt, zoals nu in het MBO is gestart, uit te breiden naar andere vormen van onderwijs als praktijkonderwijs en VSO.

Eenvoudiger procedures en persoonlijk contact

Zowel bij het aanvragen van een inkomensvoorziening als op veel andere fronten lopen jongeren aan tegen complexe procedures. Jongeren moeten - veel meer dan vroeger - in staat zijn keuzes te maken, hun administratie op orde te hebben en te weten hoe ze moeten omgaan met instanties en aanvraagformulieren. Kunnen zij dat niet, dan lopen ze inkomen of voorzieningen mis, waardoor schulden kunnen ontstaan of hoger worden (hierover verderop meer). Het verdient aanbeveling dat de gemeente kritisch gaat kijken naar wat zij van burgers verwacht qua intelligentie, taalvaardigheid en personeigenschappen en of deze verwachting realistisch is. Burgers willen een overheid die eerlijk is, goed luistert en de burger serieus neemt (Kaal, Plantinga & ter Berg, 2019). Door rekening te houden met verschil in het mentale vermogen van burgers en door procedures zo eenvoudig mogelijk te maken, wordt voorkomen dat burgers fouten maken, waarvan zowel zij als de gemeente de dupe worden. Daarbij wordt aangeraden om in een vroegtijdig stadium persoonlijk contact met burgers op te nemen, zodat er bij onregelmatigheden op tijd bijgestuurd kan worden (WRR, 2017). Hierbij zien we ook een verband met de mogelijkheden van de lokale overheid om minder vanuit een meritocratie te handelen. Respect voor en solidariteit met hen die niet de snelste of slimste zijn uit zich in een lokale overheid die toegankelijk en begrijpelijk is voor iedereen. De werkwijze van de consultants van het Jongerenloket, die binnen hun reikwijdte van hun ondersteuning al actief in contact treden met de kwetsbaarste jongeren, kan hierbij als voorbeeld dienen voor andere afdelingen.

Financiën van de jongeren

De jongeren in Sittard-Geleen kampen veelal met een schuldenlast die ontstaat voor of kort na hun 18^e verjaardag. Voor jongeren is het een zware last om vanaf jonge leeftijd blijvend schulden te hebben. De landelijke overheid en gemeenten worstelen met de schulden van kwetsbare burgers. Schuldhulpverlening is meestal duurder dan het simpelweg overnemen en afbetalen van schulden, maar schulden kwijtschelden is maatschappelijk gezien niet te accepteren, zo is de heersende opinie.

Om de situatie van de jongeren te verbeteren zijn de volgende aanbevelingen te geven:

- Handel snel en actief op het moment dat een jongere met schulden zich bij het Jongerenloket meldt. Bijvoorbeeld door contact op te nemen met de schuldeisers en te vragen om een tijdelijke stop van aanmaningen en incassokosten tot de situatie van de jongere in kaart is gebracht.
- Onderzoek de mogelijkheid om schulden over te nemen in ruil voor een tegenprestatie die ten goede komt aan de lokale gemeenschap. Zo kan zowel op de kosten voor Sittard-Geleen als op het leereffect voor jongeren worden ingespeeld.

Wil de gemeente meer inzetten op het voorkómen van financiële problemen, dan zou een preventieve interventie zoals het ZakgeldProject hier op zijn plaats zijn. In Nijmegen wordt - door samenwerking tussen een bank en een welzijnsinstelling - gezorgd dat kinderen uit financieel kwetsbare gezinnen, leren omgaan met geld. Zij krijgen zakgeld vanuit dit project en worden begeleid bij het maken van keuzes waar zij hun geld aan uitgeven (RVNhub, n.d.).

Werknemersvaardigheden en werknemersveerkracht

Jongeren trainen werknemersvaardigheden in principe tijdens het onderwijs en stages. Een jongere die zonder belemmeringen zijn schooltijd doorloopt, heeft hier voldoende aan en kan zelf de omslag maken naar wat er in een reguliere baan wordt verwacht. Voor jongeren waarvoor dit niet genoeg is, biedt het Participatiehuis van de gemeente Sittard-Geleen de mogelijkheid om in een veilige omgeving te werken aan maatschappelijke- en arbeidsparticipatie (Werkhoehetzit.nl, z.d.). Voor een deel van de jongeren is dit aanbod niet toereikend.

We hebben bij deze doelgroep te maken met een hulpvrager die zich nog aan het ontwikkelen is tot volwassene. Een doelgroep die het liefst focust op zelfstandige deelname aan de samenleving, maar hierbij (nog) hulp nodig heeft en niet beschikt over voldoende werknemersvaardigheden en -veerkracht. In dit onderzoek zien we deze hulpvraag bij alle typen terug, met uitzondering van de Zelfstandige.

Ook brengen kwetsbare jongeren een diversiteit aan problemen met zich mee die niet direct met werk te maken heeft, zoals schulden, gebrekkige gezondheidsvaardigheden en minder goed ontwikkelde weerbaarheid. Om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van deze groep burgers, wordt de aanbeveling gegeven een plek te creëren waar deze jongeren kunnen werken aan 'werkfit' en 'participatiefit' worden. Een dergelijke voorziening kent, naast het in paragraaf 10.1 genoemde voorstel om jongeren loon te betalen, de volgende kenmerken:

- Er is niet alleen aandacht voor werknemersvaardigheden en -veerkracht, maar ook voor algemene zaken als budgetteren, sociale vaardigheden en gezond leven.
- De voorziening zou gericht moeten zijn op doorstromen naar (begeleid) regulier werk.
- De werktrainingsvoorziening kan ook helder maken of de jongere in staat is door te stromen naar (begeleide) arbeid of dat dagbesteding geïndiceerd is.
- In het kader van erkenning van kwaliteiten, kan het helpen om certificaten uit te reiken als jongeren zich bepaalde vaardigheden eigen hebben gemaakt. Dit geeft een succeservaring en zorgt voor meer zelfvertrouwen. Het kan dan gaan om zelfontwikkelde certificaten, maar ook om officiële certificaten, als VCA¹⁹, om direct baankansen te vergroten.
- Geef het beroepsonderwijs een rol in deze voorziening. Voor een deel van de jongeren is terugkeer naar school een te grote stap, maar het halen van een diploma intellectueel gezien haalbaar. Mogelijkheden om op een werktrainingsvoorziening een deel van een opleiding te volgen, komen tegemoet aan de ervaring dat deze jongeren op een andere wijze leren²⁰. Ook zijn er MBO's die op de werkplek onderwijs verzorgen aan jongeren die niet meer in de schoolbanken kunnen leren.²¹

Voor jongeren waarvoor het niet haalbaar is om werkfit te worden, blijft het lastig om een stabiele leefsituatie te bereiken. Zoals is geconcludeerd, heeft de gemeente Sittard-Geleen te maken met jongeren waarvoor de Participatiewet te weinig ondersteuning biedt, terwijl zij ook niet onder de Wajong (en het ondersteuningsaanbod van het Uvv) vallen. Zij zouden beter af zijn als er geen druk ligt op het verrichten van betaald werk.

Deze jongeren zitten nu vaak thuis, terwijl dat niet is wat we willen als samenleving. Bij jongeren waarvoor een werktrainingsvoorziening geen meerwaarde heeft, is dagbesteding (vaak) geïndiceerd. Bij dagbesteding vormen hun beperkingen geen belemmering om deel te nemen.

¹⁹ Erkend certificaat voor veilig werken, verplicht in veel bedrijven.

²⁰ Zie bijvoorbeeld: www.destadsboom.nl

²¹ <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/ArbeidstoeleidingSchoolexprogrammaGraafschap-College.pdf>

Het nadeel kan zijn dat zij zich niet thuis voelen op een plek met oudere deelnemers. Het is daarom aan te bevelen om te investeren in dagbesteding speciaal voor jongeren, die meer wordt ingericht op basis van hun interesses en een begeleidingsstijl die past bij hun leeftijd. Kleine dingen als de muziek die op de werkplek wordt gedraaid, taalgebruik en het gesprek dat wordt gevoerd tussen de jongeren, dragen eraan bij dat de jongere zich op zijn plek voelt. Het geen dagbesteding meer noemen maar werk, kan deze jongeren helpen zich erkend te voelen.

Versterken van het informele netwerk

Bij het Topje van de ijsberg, de Autoriteitsmijder, de Nieuwkomer en de Kindmoeder, is het ontbreken van een voorbeeldnetwerk een belemmering om te kunnen werken aan duurzame verbetering van werknemersvaardigheden en -veerkracht. Ook het ontbreken van vrienden, nodigt uit tot nadere reflectie op het belang van informele contacten. Het is de gemeente Sittard-Geleen aan te raden de ontwikkelingen te volgen met betrekking tot de inzet van informele ondersteuners en de werkzame factoren daarvan te integreren in het handelen van de jongerenconsulenten. Denk hierbij aan onderzoek naar de inzet van ervaringsdeskundigen zoals dat van Alie Weerman (2016), naar informele mentoren van Levi van Dam (2019) en naar invloed van positieve rolmodellen van Jan Dirk de Jong (2016). Een informele ondersteuner kan de jongere helpen koers te bepalen en kan een substituut zijn voor het ontbrekende voorbeeldnetwerk. Daarbij zijn de jongerenconsulenten tijdelijk betrokken in het leven van de jongeren. Ondanks dat ook zij tijdelijk een rolmodel kunnen zijn en het 'kompas' waar de jongere op kan varen, verdient het aanbeveling om informele contacten te betrekken die ook ná de periode van ondersteuning een vangnet vormen waar de jongere op kan terugvallen.

Preventie en collectieve voorzieningen

Tot slot willen we pleiten voor de terugkeer van preventieve, collectieve voorzieningen. Denk hierbij aan buurthuizen, jongeren- en welzijnswerk. Ondanks de keuzes die de gemeente Sittard-Geleen heeft moeten maken als gevolg van de tekorten op het gemeentelijk budget, is het belangrijk om te beseffen dat preventie uiteindelijk tot minder kosten voor de gemeente zal leiden. Bijvoorbeeld door ondersteuning bij budgetteren of het vergroten van gezondheidsvaardigheden, verbetert de startpositie van jonge mensen. Ook hebben preventieve interventies de meerwaarde dat jongeren eerder in beeld komen. Dit is nu al terug te zien in de individuele preventieve acties die de jongerenconsulenten uitvoeren, maar kan nog effectiever door collectief te gaan werken. Het gebrek aan mogelijkheden om elkaar te ontmoeten, wordt zowel door de professionals als de jongeren zelf genoemd. Als deze mogelijkheid er komt, kunnen jongeren op laagdrempelige wijze in contact komen met leeftijdsgenoten, straathoekwerkers en ervaringsdeskundigen.

Een andersoortige collectieve voorziening die wordt aanbevolen is het uitbreiden van de bestaande collectieve zorgverzekering voor minima, met fysiotherapie en tandartskosten. Als jongeren door deze vergoedingen beter in staat zijn aan de eisen van regulier werk te voldoen, is dat de investering hoogstwaarschijnlijk meer dan waard.

Wil de gemeente haar kosten en baten van preventieve interventies beter in kaart brengen dan is het Effectenplein een goede manier om dit te doen. Met deze methodiek worden effecten van collectieve werkwijzen en buurtvoorzieningen zichtbaar. Ook wordt duidelijk wat er precies effectief is aan een bepaalde voorziening en waarvan kan worden geleerd voor een volgende keer (Effectenplein, z.d.). Door zo naar de inzet van preventieve en collectieve interventies te kijken, wordt een brug gebouwd tussen de meerwaarde die professionals benoemen en de terughoudendheid van beleidsmakers en financiers die te maken hebben met lastige keuzes in het besteden van algemene middelen ten bate van de burgers in een gemeente.

10.4 Aanbevelingen met betrekking tot overige afdelingen van de gemeente

De signalen die zijn afgegeven door de jongerenconsulenten, de jongeren zelf, alsmede de overige professionals zijn duidelijk: om een stabiele leefsituatie van de jongere te bereiken is het cruciaal dat een aanvraag voor een inkomensvoorziening eenvoudiger wordt.

De groep 18- tot 27-jarigen is binnen de Participatiewet apart omschreven. Hierbij geldt dat zij eerst vier weken zelf moeten zoeken naar een baan, vóórdat zij recht hebben om de procedure voor een inkomensvoorziening te starten (SZW, 2017). Bij een deel van de jongeren is duidelijk dat in deze weken - in combinatie met de maximaal acht weken beslistermijn die hierop volgt - de kans op het vinden van werk nihil is. Bij bestaande financiële problemen, kan deze termijn leiden tot cumulatie van de schuldenlast (Movisie, SZW & Jeugdinstituut, 2018).

Gemeenten moeten zich in principe houden aan de zoektermijn, maar mogen ervan afwijken door het bieden van maatwerk, zoals omschreven in artikel 18 van de Participatiewet (Movisie, SZW & Jeugdinstituut, 2019). Dit gebeurt in Sittard-Geleen maar zelden, terwijl er ook gemeenten zijn waarbij andere keuzes worden gemaakt. Tot slot schetsen we de werkwijze van de gemeente Scherpenzeel als voorbeeld van een andere werkwijze die gehanteerd wordt bij de ondersteuning van kwetsbare jongeren.

Good practice: de gemeente Scherpenzeel

In Scherpenzeel wordt bij alle jongeren waarvan bekend is dat ze een afstand tot de arbeidsmarkt hebben, afgeweken van de zoektermijn. Volgens deze gemeente heeft het geen meerwaarde ze zelf naar werk te laten zoeken en is dit soms zelfs schadelijk voor de jongere. Het gaat hier om jongeren die aan dezelfde voorwaarden voldoen als bij het Jongerenloket.

Deze jongeren worden van begin tot eind ondersteund door dezelfde consulent, ongeacht of het gaat om zoeken van werk, een inkomensvoorziening of andere participatievragen. Hierdoor loopt een aanvraag voor een inkomensvoorziening naadloos over in bemiddeling en begeleiding richting werk. In de gemeente Scherpenzeel wordt altijd voorrang gegeven aan een aanvraag voor levensonderhoud, waardoor de beslistermijn slechts twee tot vier weken bedraagt.

De jongere vult zo veel mogelijk in op het aanvraagformulier. Er wordt vooraf altijd gevraagd of er iemand in de omgeving van de jongere hierbij kan helpen. Is dit niet mogelijk dan worden, als de jongere dat wil, vrijwilligers ingeschakeld die hierbij ondersteunen. Wat uiteindelijk niet is ingevuld op het formulier, wordt samen met de consulent doorgenomen en aangevuld.

Bij het inleveren van bewijsstukken wordt onderscheid gemaakt in welke stukken nodig zijn om het recht op een uitkering vast te kunnen stellen en welke niet. Een geldig ID-bewijs en een bewijs van inkomen en vermogen is altijd nodig. Het niet aanleveren van een bewijs van de zorgverzekering of een overzicht van schulden is niet van invloed op het recht van uitkering en de behandeling van de aanvraag (persoonlijke communicatie, 5 december 2019).

11. Aanbevelingen voor nader onderzoek en slotwoord

Dit onderzoek heeft een schat aan informatie opgeleverd van en over jongeren in Sittard-Geleen en over wat zij nodig hebben om een goede plek in onze samenleving te verwerven. De verhalen van de jongeren zelf, samen met de steun die ze krijgen van de gemeente en het netwerk van bevlogen professionals hebben in dit onderzoek een prominente plek gekregen. De typering van de jongeren en verdere uitkomsten van dit onderzoek vormen een basis voor onderzoek dat de kennis over deze doelgroep vergroot. Hiertoe doen we de volgende aanbevelingen:

- Verdiep het onderzoek naar de leefwereld van jongeren met een ondersteuningsvraag op het gebied van (arbeids)participatie door deze jongeren over een langere tijd te volgen. Doordat de school-naar-werktransitie geen stap is maar een fase, geeft dit de mogelijkheid om beter in kaart te brengen hoe deze jongeren omgaan met de uitdagingen die ze op tijdens deze fase tegenkomen.
- Verbreed het onderzoek; van ondersteuning bij arbeid en inkomen naar sociaal functioneren in brede zin. Zo komt er meer zicht op hun informele netwerk, sociale kenmerken en de invloed van maatschappelijke processen op hun welbevinden.
- Onderzoek de fase vóór de start bij het jongerenloket nader. Het rapport over 18-/18+ - ondersteuning van jongeren in acht nemend, is het wenselijk om eerder te starten met ondersteuning (SZW, 2017). Door de focus op jongeren vanaf 18 jaar, worden mogelijk kansen op verbetering gemist. Daarbij kunnen preventieve activiteiten leiden tot minder hulpvragen bij de jongvolwassenen vanaf 18 jaar.

11.1 Slotwoord

Aan de start van het onderzoek hadden we veel vragen over kwetsbare jongeren in Sittard-Geleen. Dit onderzoek levert echter ook informatie op over kwetsbare jongeren in bredere zin. In dit slotwoord laten we nog eenmaal het licht schijnen op de onderzoeksresultaten en beantwoorden we de vraag hoe het komt dat er sprake is van groei van het aantal jongeren dat het niet zelfstandig redt. Dit doen we vanuit het kijkkader dat we in dit onderzoek hebben gebruikt; de meritocratische samenleving, maar ook vanuit de transities in het sociaal domein en vanuit de jongeren zelf. Ieder antwoord dat we formuleren levert ongetwijfeld weer nieuwe vragen op, zoals gebruikelijk in een dynamische samenleving. Vragen om over na te denken en waar we antwoorden op moeten zoeken, zodat we kwetsbare jongeren een betere start kunnen geven. Want de start kan beter en de ondersteuning ook, ondanks al het goede dat Sittard-Geleen - overigens niet als enige gemeente - al doet.

Wat is de invloed van de waarde die we als samenleving hechten aan diploma's en prestaties op de groei van het aantal jongeren dat het niet redt zonder ondersteuning?

Van jonge mensen wordt veel verwacht. Werken, studeren en het vinden van een goede baan. Zonder diploma's tel je niet mee en krijg je weinig erkenning van de samenleving. In dit onderzoek hebben we gezien dat het moeilijk is voor kwetsbare jongeren om anders te zijn; ze beseffen heel goed dat voor hen geen glanzende toekomst met een hoog inkomen in het verschiet ligt. De samenleving laat het merken op het moment dat ze niet de slimste of snelste zijn. Een praktijkschoolleraar - zoals we die bij alle typen tegenkomen - wordt gezien als minder dan een havist en krijgt daardoor een baan niet, zelfs als er helemaal geen diploma vereist is. De Gesteunde met een concentratieprobleem, wordt gezien als niet waardevol voor een bedrijf. Kortom, het lijkt in onze samenleving alleen te gaan om wat je presteert. De focus op individuele prestaties die hieraan ten grondslag ligt, is niet bevorderlijk voor het welzijn van mensen, zo stellen onderzoekers Schout en Wienen recent in NRC²². Nederland is volgens hen de meest competitieve economie van Europa en wereldwijd staan we op de vierde plaats. Om dit tij te keren zouden we de prestatimaatschappij een halt moeten toeroepen. Als we kijken naar wat iemand méér in huis heeft dan alleen diploma's en prestaties, kunnen we

---

²² <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/01/23/minder-jeugdhulp-zorg-voor-een-ontspannen-samenleving-a3987955>

stoppen met kleuters lastigvallen met CITO-toetsen en zijn snoeiharde targets en prestatieafspraken niet meer het juiste middel om het functioneren van medewerkers te meten. Het is dus verstandig om na te denken over een niet-meritocratische invulling van werk. Werk vermindert sociale uitsluiting en biedt een sociaal netwerk. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid pleitte er dus recent ook voor om mensen die moeilijk aan werk komen een basisbaan te bieden als opstap naar regulier werk. Een baan zorgt voor inkomen, maar ook voor zelfrespect, identiteit, en het gevoel mee te doen in de samenleving. (WRR, 2019).

In dit onderzoek hebben we de situatie van de jongeren breed in beeld gebracht. We hebben niet alleen gekeken naar hun individuele problemen, maar ook de sociale en maatschappelijke factoren die hierop van invloed zijn zichtbaar gemaakt. Door verder te kijken dan alleen het etiket dat wellicht ooit op hen is geplakt of het ontbreken van een diploma, kunnen we als samenleving meer ruimte maken voor eigenschappen die óók waardevol zijn, zoals collegialiteit en inzet. Want de Gesteunde met een groot concentratieprobleem is misschien juist de collega die altijd zorgt voor een fijne sfeer op de werkplek. En de Kindmoeder die niet achter de kassa kan staan omdat ze niet goed is in rekenen, is misschien het best in het zoeken van een product dat een klant niet kan vinden. De WRR pleit ervoor om iedereen die dat wil en kan aan werk te helpen, dit als een maatschappelijke opdracht te zien en de kwaliteit en inclusiviteit van werk als centrale prioriteit van de politiek te beschouwen. Op basis van de uitkomsten van ons onderzoek in Sittard-Geleen sluiten we ons hier zeker bij aan.

Is de groei te verklaren vanuit de transities in het sociaal domein?

De jongerenconsulenten in Sittard-Geleen zien een toename van jongeren met psychosociale klachten én van jongeren en ouders die door jarenlange frustraties en bureaucratie overbelast zijn. Deze jongeren krijgen het alleen maar moeilijker nu hulp, op basis van uitvoering van de Participatiewet, in eerste instantie van het eigen netwerk moet komen, terwijl dat netwerk vaak ontbreekt. En als het netwerk ontbreekt, kost het professionals tijd en energie om het op te bouwen. Daarbij is het cruciaal dat zij de ruimte krijgen om - passend bij het type jongere - naar een netwerk te zoeken dat een voorbeeldfunctie kan vervullen.

Hierbij is namelijk geen sprake van een *one size fits all* - oplossing die je uit de kast trekt. Zeker als ouders (om welke reden dan ook) niet kunnen bijdragen aan een stabiele toekomst voor hun kind, vraagt het inzet van andere mensen om de jongere heen: van een tante die de Kindmoeder leert hoe ze met haar huilende baby om moet gaan; een buurvrouw die de Nieuwkomer helpt bij het aanvragen van een OV-chipkaart; de wijkvader die ervoor zorgt dat het Topje van de ijsberg 's nachts niet meer op straat rondhangt. Zo'n voorbeeldfiguur is voor kwetsbare jongeren cruciaal om een stabiele toekomst op te bouwen.

Het opbouwen van een netwerk vraagt tijd en inzet van professionals die niet geholpen zijn met korten op de budgetten en een grote administratieve last waarmee ze hun interventies moeten verantwoorden naar financiers. Ze zijn wél geholpen met tijd om waardevol contact te leggen en zo de jongere te helpen zijn netwerk op te bouwen.

De ondersteuning van professionals hoeft daarbij niet altijd individueel gericht te zijn. De situatie van kwetsbare jongeren vraagt ook om collectieve, preventieve voorzieningen, zo pleiten ook Schout en Wienen in de NRC, zodat jongeren in de rust en veiligheid van het buurthuis of het Cruyffcourt de wereld kunnen ontdekken. Hierdoor kunnen ze zich, voor henzelf vaak ongemerkt, leren verhouden tot wat er van ze wordt verwacht als ze eenmaal volwassen zijn. Tevens zijn ze bij signalen van kwetsbaarheid vroegtijdig in beeld bij welzijnswerkers.

Een ander gevolg van de transities is het appel dat wordt gedaan op vaardigheden als invullen van formulieren en het snappen van regels en plichten. Er wordt te veel van burgers verwacht als ze in aanmerking willen komen voor een voorziening uit de Participatiewet. Het doenvermogen, waar het rapport *Weten is nog geen doen* (WRR, 2017) over spreekt, is bij deze groep jongeren (nog) niet goed ontwikkeld. De ontorechte vanzelfsprekendheid dat er altijd een netwerk is, die de Participatiewet lijkt te hanteren, speelt dus ook mee bij de aanvraag van voorzieningen. Daarnaast is er helaas ruimte ontstaan tussen de ondersteuning die een gemeente biedt vanuit de Participatiewet en Wmo enerzijds en de landelijk georganiseerde WLZ en Wajong anderzijds.

Die ruimte is te wijten aan de transities in het sociaal domein. Hierdoor zijn mogelijkheden tot begeleid werk, zoals de sociale werkvoorziening, afgebouwd. Ook is de toegang tot de Wajong (en ondersteuning bij arbeidsintegratie vanuit het UWV) verscherpt. Door deze ruimte tussen verschillende regelingen, krijgt een deel van de jongeren niet meer de juiste zorg en ondersteuning. En als je eenmaal tussen wal en schip valt, kom je moeilijk weer op het droge.

Naast de inhoudelijke veranderingen in het sociaal domein, wordt het ontbreken van de juiste ondersteuning ook verklaard door de schotten tussen de financiering van hulp die het gevolg zijn van de transities. Hoogleraar epidemiologie van de psychiatrie Jim van Os pleit in de NRC²³ voor één budget voor (psychische) zorg. Schaf de Wmo, WLZ en Zorgverzekeringswet af en zorg voor één wet die hierin voorziet, stelt van Os. Dat komt de samenwerking en continuïteit ten goede. Hij staat daar niet alleen in. Ook professionals in onderwijs, welzijn en hulpverlening geven soortgelijke signalen af in dit onderzoek, de media en richting de politiek. Ze ervaren hinder van de schotten tussen regelgevingen. Als er een overkoepelende financiering zou zijn, zouden ze met minder professionals meer kunnen doen. Dat zorgt voor het verdwijnen van wachtlijsten. Op basis van de resultaten uit dit onderzoek zien we mogelijkheden tot verbetering, ook al zal dit verder gaan dan de mogelijkheden van Sittard-Geleen. Maar dát verandering nodig is, is duidelijk. Want het is niet langer uit te leggen dat als we streven naar optimale ondersteuning, een jongerenconsulent moet vertellen dat de hulpverlener - waar een jongere vanuit de Jeugdwet al jaren op kan bouwen - na zijn 18^e verjaardag zal vertrekken, omdat de Wmo geen contract heeft met de zorgaanbieder waar die hulpverlener werkt.

Of zijn jongeren van nu minder zelfredzaam geworden?

Ja er is sprake van minder zelfredzaamheid. Er zijn jongeren die kleine frustraties niet kunnen hanteren; niet naar een afspraak komen omdat het regent of - erger nog- hun baan opzeggen omdat ze een keer taken krijgen die ze niet leuk vinden. Ook de eerdergenoemde hoogleraar van Os stelt dat we kinderen moeten leren dat lijden bij het leven hoort. Een beetje somber of af en toe eenzaam zijn is normaal. Wat de jeugd volgens van Os vooral moet leren is het omgaan met de druk die onze maatschappij hun oplegt. Maak jongeren weerbaar tegen de eisen van de tijd. De stellingname van van Os omvat echter niet het hele verhaal van kwetsbare jongeren. Uit ons onderzoek blijkt dat er voor een deel van de jongeren meer nodig is dan enkel beter leren omgaan met de druk die de maatschappij ze oplegt. Het zou de complexiteit van hun situatie te kort doen als we zouden stellen dat de oplossing louter ligt in weerbaarheid. Als een jongere al vanaf zijn kindertijd moet zorgen voor zijn moeder, die een psychiatrische kwetsbaarheid heeft, of dagenlang geen eten krijgt, omdat ouders schulden hebben, is er meer nodig dan weerbaarheid alleen. Het zijn niet alleen de jongeren uit het type het Topje van de ijsberg waar complexe problematiek voorkomt. De Nieuwkomer, weet veelal niet wat zijn rechten en plichten zijn en komt hierdoor in de schulden. En een Kindmoeder die keer op keer wordt verlaten en hierdoor dikwijls moet verhuizen, kan nooit een steunend netwerk in de buurt opbouwen.

Het leven van deze jongeren is zelden ongecompliceerd en daarmee nooit alleen een kwestie van weerbaarder worden tegen kleine tegenslagen. Bij de jongeren in ons onderzoek is het vaak de optelsom die maakt dat ze het niet zelfstandig redden. En dus pleiten we voor het zichtbaar maken van de hele jongere, inclusief zijn problematiek, maar zeker ook van zijn talenten. We pleiten voor solidariteit, want deze jongeren redden het niet alleen. En voor optimale ondersteuning die helpt een koers uit te zetten naar een stabiele toekomst.

De groei van het aantal kwetsbare jongeren is hiermee naar ons idee verklaard. Met alle gevolgen van dien. Dat heeft u in dit rapport kunnen lezen, maar ook de media berichten op verschillende manieren over. Luisterend naar de noodoproepen van psychiaters, sociaal werkers, leerkrachten en andere bevlogen professionals, is dit nawoord dan ook een oproep aan de politiek, het bedrijfsleven en de samenleving, om deze jongeren op waarde te schatten. Ze te zien in heel hun mogelijkheden en ze te ondersteunen bij het leren omgaan met hun kwetsbaarheid. Het gaat immers om **meer dan een baan alleen**.

---

²³ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/01/21/chronisch-zieken-worden-te-ingewikkeld-gevonden-a3987666>

Bronnenlijst

- Baric, V. B., Hemmingsson, H., Hellberg, K., & Kjellberg, A. (2017). The Occupational Transition Process to Upper Secondary School, Further Education and/or Work in Sweden: As Described by Young Adults with Asperger Syndrome and Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(3), 667–679. <https://doi.org/10.1007/s10803-016-2986-z>
- Beer, P. D. E., & van Pinxteren, M. (2016). *Meritocratie. Op weg naar een nieuwe klassensamenleving?* Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Büscher-touwen, M., Groot, M. De, & Hal, L. Van. (2018). Mind the Gap Between Higher Education and the Labour Market for Students with a Disability in the Netherlands : A Research Agenda. *Social Inclusion*, 6(4), 149-157., 6(4), 149–157. <https://doi.org/10.17645/si.v6i4.1655>
- Carroll, C., & Dockrell, J. (2010). Leaving special school: Post-16 outcomes for young adults with specific language impairment. *European Journal of Special Needs Education*, 25(2), 131–147. <https://doi.org/10.1080/08856251003658660>
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. *Educational Research*. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Dam, van, L. (2019). *Who and what works in natural mentoring ?* Universiteit van Amsterdam.
- Duggleby, W. (2005). What About Focus Group Interation Data. *Qualitative Health Research*. [https://doi.org/10.1016/S0040-4039\(03\)00701-9](https://doi.org/10.1016/S0040-4039(03)00701-9)
- Effectenplein. (n.d.). Het Effectenplein. Geraadpleegd op 12 december via <https://effectenplein.wordpress.com>
- Elshout, J. (2016). Roep om respect. In *Roep om Respect. Ervaringen van werklozen in een meritocratiserende samenleving*. Amsterdam: Stichting de Driehoek. <https://doi.org/10.1177/1745691612459060>.
- Fasching, H. (2014). Vocational education and training and transitions into the labour market of persons with intellectual disabilities. *European Journal of Special Needs Education*, 29(4), 505–520. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933546>
- FASD (n.d.). Fundamentele Aanpak Sociaal Domein. Rapportage Sittard-Geleen
- Fullarton, S., & Duquette, C. A. (2015). The transition process for adolescents with learning disabilities: Perspectives of five families. *Exceptionality Education International*, 25(2), 84–106.
- Gerritsen, M., Tonkens, E., Verharen, L., & Trappenburg, M. (2019). School-to-work transitions of adolescents with a need for professional support: what do adolescents consider helpful of hindering? *Status Submitted*, 1–27.
- Gerritsen, M., van Hal, L., Meesters, J., van Bodegom, B., & Verharen, L. (2018). Hoe past het? *Journal of Social Intervention*, 27(1), 4–23.
- Hartman, C., & Tops, P. (2005). *Frontlijnsturing. Uitvoering op de publieke werkvloer van de stad*. Den Haag: Kenniscentrum Grote Steden STIP.
- Hogansen, J. M., Powers, K., Geenen, S., Gil-Kashiwabara, E., & Powers, L. (2008). Transition goals and experiences of females with disabilities: Youth, parents, and professionals. *Exceptional Children*, 74(2), 215–234. <https://doi.org/10.1177/001440290807400205>
- Jong, J.D., de. (2016) Verkeerd Verbonden. Over foute straten en foute systemen. Hogeschool Leiden
- Kaal, M., Plantinga, S., & ter Berg, J. (2019). Relatie burger-overheid 2030, (april), 44.
- Kumar, R. (2019). *Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners - SAGE*.
- Kwakernaak, M., Deuten, J., Biene, M. van, Vos, W., & Hamdi, A. (2016). *De Effectencalculator*. Nijmegen: HAN.
- Leest, J., & Baart, A. (2015). Het goed van de jongere. *Jeugdbeleid*, 9(3), 135–144. <https://doi.org/10.1007/s12451-015-0086-2>
- Lindsay, S., Hartman, L. R., & Fellin, M. (2016). A systematic review of mentorship programs to facilitate transition to post-secondary education and employment for youth and young adults with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 38(14), 1329–1349. <https://doi.org/10.3109/09638288.2015.1092174>
- Lindsay, S., McPherson, A. C., & Maxwell, J. (2017). Perspectives of school-work transitions among youth with spina bifida, their parents and health care providers. *Disability and Rehabilitation*, 39(7), 641–652. <https://doi.org/10.3109/09638288.2016.1153161>
- Lundahl, L., Lindblad, M., Lovén, A., Mårald, G., & Svedberg, G. (2015). No particular way to go: Careers of young adults lacking upper secondary qualifications. *Journal of Education and Work*, 30(1), 39–52. <https://doi.org/10.1080/13639080.2015.1122179>
- Magill-Evans, J., Galambos, N., Darragh, J., & Nickerson, C. (2008). Predictors of employment for young adults with developmental motor disabilities. *Work*, 31, 433–442.
- Meesters, J., Basten, F., & Biene, M. van. (2010). Vraaggericht werken door narratief onderzoek. *Journal of Social Intervention*, 19(3), 21. <https://doi.org/10.18352/jsi.221>
- Movisie, SZW, Jeugdinstituut (2019). Welk Maatwerk Werkt Goed voor Kwestbare Jongvolwassenen 16-27. Utrecht: Movisie.

- Persch, A. C., Cleary, D. S., Rutkowski, S., Malone, H. I., Darragh, A. R., & Case-Smith, J. D. (2015). Current practices in job matching: A Project SEARCH perspective on transition. *Journal of Vocational Rehabilitation*. <https://doi.org/10.3233/JVR-150774>
- Pharos (z.d.). Sociaal Economische Verschillen. Geraadpleegd op 10 december 2019 via <https://www.pharos.nl/factsheets/sociaaleconomische-gezondheidsverschillen-segv/>
- Reiter, H., & Schlimbach, T. (2015). NEET in disguise? rival narratives in troubled youth transitions. *Educational Research*, 57(2), 133–150. <https://doi.org/10.1080/00131881.2015.1030851>
- Rijksoverheid. (2016). *Basisprincipes Medisch Beroepsgeheim*. Den Haag.
- RVNhub. (n.d.). ZakgeldProject. Geraadpleegd op 1 januari 2020 via <https://rvnhub.nl/zakgeldproject/>
- Sebrechts, M. (2018). *When Doing Your Best Is Not Good Enough*. Universiteit van Amsterdam.
- Sittard-Geleen.nl (z.d.). Visie Sociaal Domein. Geraadpleegd op 6 januari 2019 via https://www.sittard-geleen.nl/Bestuur/Beleid/Visie_en_beleid/Sociaal_Domein
- Sittard-geleenincijfers (z.d.). Geraadpleegd op 12 december via <https://sittard-geleen.incijfers.nl/dashboard/sociale-regelingen/>
- Swierstra, T. (red.), & Tonkens, E. (red.). (2008). *De beste de baas*. Amsterdam: University Press.
- SZW, I. (2017). *Bijdrage Werk en inkomen aan integrale ondersteuning van jongeren uit de jeugdhulp die 18 worden*. Den Haag: SZW
- Van Assema, P., Mesters, I., & Kok, G. (1992). Het focusgroep-interview: een stappenplan. *Tijdschrift Voor Sociale Gezondheidszorg*, 70(7), 431–437. Geraadpleegd op 30 juni 2019 via https://www.researchgate.net/profile/Ilse_Mesters/publication/313752237_Het_focusgroep-interview_een_stappenplan/links/58c11a7992851c2adfee786b/Het-focusgroep-interview-een-stappenplan.pdf
- Van Dam, L., Bakhuizen, R. E., Schwartz, S. E. O., De Winter, M., Zwaanswijk, M., Wissink, I. B., & Stams, G. J. J. M. (2019). An Exploration of Youth–Parent–Mentor Relationship Dynamics in a Youth-Initiated Mentoring Intervention to Prevent Out-of-Home Placement. *Youth and Society*, 51(7), 915–933. <https://doi.org/10.1177/0044118X19857867>
- Van Echtelt, P., Sadiraj, K., Hoff, S., Muns, S., Karpinska, K., Das, D., & Versantvoort, M. (2019). *Eindevaluatie van de Participatiewet*. Den Haag.
- Van Houten, M. (2015). De voordelen van de participatiesamenleving. Geraadpleegd op 3 januari 2020 via <https://www.movisie.nl/artikel/voordelen-participatiesamenleving>
- Van Houten, M., & Winsemius, A. (2013). *Participatie ontward. Vormen van participatie uitgelicht*. Movisie. Geraadpleegd op 1 december 2019 via [https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Participatie ontward %5BMOV-222582-0.3%5D.pdf](https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Participatie%20ontward%5BMOV-222582-0.3%5D.pdf)
- Van Leijenhorst, L., & Crone, E. (2009). Het adolescentenbrein: inzichten in risicovol gedrag in de adolescentie uit de cognitieve neurowetenschappen. *Neuropraxis*, 13(1), 3–7.
- Vickerman, P., & Blundell, M. (2010). Hearing the voices of disabled students in higher education. *Disability and Society*, 25(1), 21–32. <https://doi.org/10.1080/09687590903363290>
- Vrooman, C., Gijsberts, M., & Boelhouwer, J. (2014). *Vershil in Nederland. Scp*. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Weerman, A. (2016). *Ervaringsdeskundige zorg- en dienstverleners*. Utrecht: Eburon
- Werkhoehetzit.nl (z.d.). Participatiehuis. Geraadpleegd op 2 januari 2020 via <https://www.werkhoezithet.nl/kennisbank/methodiek/participatiehuis>.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, (2017). Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid. *WRR Rapporten Aan de Regering.*, 97, 186. geraadpleegd op 12 januari 2020 via <https://www.wrr.nl/binaries/wrr/documenten/rapporten/2017/04/24/weten-is-nog-geen-doen/R097-Weten-is-nog-geen-doen.pdf>
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, (2020). Het betere werk. De nieuwe maatschappelijke opdracht. Geraadpleegd op 19 januari 2020 via <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2020/01/15/het-betere-werk>
- Wong, S. W. (2017). Challenges Encountered by 17 Autistic Young Adults in Hong Kong. *Support for Learning*, 32(4), 375–386. <https://doi.org/10.1111/1467-9604.12181>
- Zacka, B. (2017). *When the state meets the street: Public service and moral agency*. Cambridge. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Zelfredzaamheidsmatrix.nl. (2017). *Zelfredzaamheid-Matrix* © 2017. Geraadpleegd via www.zelfredzaamheidsmatrix.nl op 1 januari 2019.

Bijlage 1. Zelfredzaamheidsmatrix zoals gebruikt in Sittard-Geleen

DOMEIN	1 NIET zelfredzaam	2 BEPERKT zelfredzaam	3 VOLDOENDE zelfredzaam
Inkomen/ Schulden	*Onvoldoende inkomsten *Spontaan of ongepast uitgeven *Groeiende schulden	*Komt met inkomsten aan basisbehoeften tegemoet *Gepast uitgeven *Als er sprake is van schulden, zijn deze ten minste stabiel *Bewindvoering / budgetbeheer	*Komt aan basisbehoeften tegemoet zonder inkomensvoorziening *Heeft schulden in eigen beheer en deze verminderen *Mogelijkheid om te sparen
Huisvesting	*Dakloos/ verblijf in opvang *Voor wonen ongeschikte huisvesting *Huidige huur/hypotheek is onbetaalbaar *Dreigende huisuitzetting	*In veilige, stabiele huisvesting, maar slechts marginaal toereikend *In onderhuur *Inwonend bij ouders	*Huishouden heeft veilige, toereikende huisvesting *Huurcontract met bepalingen *Geheel of gedeeltelijk zelfstandige huisvesting
Gezinsrelaties	*Leden van het gezin gaan niet goed met elkaar om *Potentieel huiselijk geweld, kindermishandeling of verwaarlozing	*Leden van gezin erkennen problemen en proberen negatief gedrag te veranderen	*relationele problemen tussen leden van het gezin zijn niet meer aanwezig of nooit aanwezig geweest
Geestelijke gezondheid	*Terugkerende geestelijke gezondheidsproblemen die gedrag kunnen beïnvloeden *Er is geen gevaar voor zichzelf / anderen *Aanhoudende functioneringsproblemen door psychische symptomen	*Milde symptomen kunnen aanwezig zijn maar zijn voorbijgaand *Enkel matige functioneringsmogelijkheden door psychische problemen *Behandeltrouw is minimaal	*Minimale symptomen die voorspelbare reactie zijn op stressoren in het leven *Marginale beperking van functioneren *Goede behandeltrouw *Symptomen zijn afwezig
Fysieke gezondheid	*Medische aandoening die regelmatig behandeling vereist *Momenteel is er geen sprake van behandeling *Matige beperking van activiteit t.g.v. een lichamenlijk gezondheidsprobleem	*Een medische aandoening wordt behandeld *Behandeltrouw is minimaal *De lichamenlijke gezondheidsproblemen leiden tot een lichte beperking in mobiliteit en activiteit	*Erkent behoefte aan hulp voor de medische aandoening *Goede behandeltrouw *Er zijn geen medische problemen
Verslaving	*Bezig met gebruiken en/of bemachtigen van middelen. *Afkickgedrag of afkick-ontwijkend gedrag zichtbaar *Gebruik resulteert in ontwijken of verwaarlozen van essentiële activiteiten van het dagelijks leven	*Gebruik binnen de laatste 6 maanden *Aanwijzingen voor aan middelengebruik gerelateerde sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen *Gebruik interfereert niet met essentiële activiteiten van het dagelijks leven *Behandeltrouw is minimaal	*Cliënt heeft gedurende de laatste 6 maanden gebruikt, maar er zijn geen sociale, werkgerelateerde, emotionele of fysieke problemen t.g.v. het gebruik zichtbaar *Geen aantoonbaar voortdurend of gevaarlijk middelengebruik, goede behandeltrouw *Er is geen sprake van middelengebruik
ADL-vaardigheden	*Belangrijk probleem op een of meer gebieden van zelfzorg (eten, wassen, aankleden, naar toilet gaan) en belangrijk onvermogen tot het uitvoeren van meerdere complexe vaardigheden	*Voorziet in de meeste, maar niet in alle basisbehoeften van het dagelijks leven *De zelfzorg is op peil, maar belangrijk onvermogen tot het uitvoeren van een of meerdere complexe vaardigheden	*Voorziet in alle basisbehoeften van het dagelijks leven; alleen ondergeschikte problemen (bijv. slordig zijn, gedesorganiseerd) *Er zijn geen problemen van deze aard
Sociaal netwerk	*Familie/vrienden hebben niet de vaardigheden/ financiële mogelijkheden om te helpen *Nauwelijks contacten buiten (eventueel foute) vriendenkring	*Enige steun van familie/vrienden *Enige contacten met vrienden *Probleem met maken of onderhouden van ondersteunende relaties	*Voldoende steun van familie/vrienden *Gezond sociaal netwerk

	*Blijvend belangrijk probleem als gevolg van actief of passief terugtrekken uit sociale relaties		
Maatschappelijke participatie	*Maatschappelijk geïsoleerd *Geen sociale vaardigheden *Gebrek aan motivatie om deel te nemen	*Nauwelijks participierend in maatschappij *Gebrek aan vaardigheden om betrokken te raken	*Enige maatschappelijke participatie *Hindernissen zoals mobiliteit, discipline of kinderopvang
Justitie	*Regelmatig (meerdere keren per jaar) contact met politie / justitie	*Incidenteel contact met justitie/ politie *Geen lopende zaken	*Zelden contact met justitie/ politie *Geen strafblad/ contact politie
Onderwijs/ startkwalificatie	*Spreek, schrijft, begrijpt geen tot zeer beperkt Nederlands *Volgt inburgering *Niet in staat tot het volgen van onderwijs t.g.v. beperking(en) en/of meerdere belemmeringen	*Heeft hoogst haalbare onderwijs genoten *Volgt hoogst haalbare onderwijs/ NT2 *PRO/VSO-onderwijsachtergrond *Uitstroomprofiel arbeid *Uitstroomprofiel dagbesteding	*Heeft startkwalificatie behaald en/of volgt opleiding hoger dan SKW *Er zijn geen of beperkte belemmeringen die het behalen van een SKW in de weg staan *Kan WSF aanvragen
Arbeidsmogelijkheden	*Grote afstand tot arbeidsmarkt *Geen tot zeer beperkte werknemersvaardigheden en/of beperkte werkzoekvaardigheden *Intensieve ondersteuning naar en op de werkplek	*Enige afstand tot arbeidsmarkt *Beperkte werknemersvaardigheden en/of beperkte werkzoekvaardigheden *Lichte ondersteuning naar en op de werkplek	*Vast of tijdelijk werk *Geen afstand tot arbeidsmarkt *Goede werknemers- en werkzoekvaardigheden *Er zijn hindernissen zoals gebrek aan mobiliteit en kinderopvang aanwezig.
Jeugdzorg & CJG	*Behoeft aan ondersteuning op gebied van jeugdzorg (ambulante zorg, pleegzorg, jeugd-GGZ, jeugdzorgplus, jeugd-LVB) en jeugdbescherming *Behoeft aan ondersteuning bij (lichte) opvoedingsproblematiek en psychische problemen *(Momenteel) geen sprake van ondersteuning/ geen sprake van meldformulier of recent contact *Niet bekend CJG-gebiedsteam	*Voorziet zelf of wordt ondersteund door familie/vrienden in het invullen van meldformulier of contact maken met juiste instantie. *Meldformulier is ingevuld *Recent contact/aanvraag is in behandeling *Toegewezen aan CJG-gebiedsteam	*Voldoende ondersteuning door familie/vrienden *Geen behoefte aan ondersteuning vanuit Jeugdzorg en/of CJG *Ondersteuning vanuit Jeugdzorg en/of CJG is toereikend
WMO	*Behoeft aan ondersteuning, hulpmiddelen en huishoudelijke hulp, vervoer, begeleiding/ daginvulling, kortdurend verblijf in instelling, aansporen tot persoonlijke verzorging, beschermd wonen (psych. beperking), cliënt- en mantelzorgondersteuning *(Momenteel) geen ondersteuning *Geen sprake van meldformulier of recent contact	*Voorziet/wordt ondersteund door familie/vrienden in het invullen van meldformulier of contact maken met juiste instantie *Meldformulier is ingevuld *Recent contact/aanvraag is in behandeling	*Voldoende ondersteuning door familie/ vrienden *Geen behoefte aan ondersteuning vanuit WMO *Ondersteuning vanuit WMO is toereikend

Bijlage 2. Interviewvragen individuele interviews

Ik weet eigenlijk nog niets over jou behalve je naam en leeftijd. Kun je me vertellen met wie je woont? En wat voor soort huis/kamer heb je? Op een gemiddelde dag, hoe is dan de sfeer daar? Hoe gaan jullie met elkaar om? Heb je ouders, broers, zussen etc.? Wonen zij daar ook? Zo niet, zie je ze regelmatig? Kun je me eens vertellen hoe het in jouw jeugd ging? Wie was er toen thuis bijvoorbeeld? Werkten je ouders allebei? Wat vond je leuk om te doen na school? En doe je dat nog steeds? Had je veel vrienden/vriendinnen? Sprak je daar ook na school mee af? En spreek je die mensen nog?

Kernvraag 1: vergeleken met je vrienden van vroeger, hoe vind je dan dat jouw leven nu is? Succesvol/minder?

Je ging ook naar school neem ik aan. Wat voor school was dat? Wie was je lievelingsleraar? Hoe vond je het op school? Kun je eens terugdenken aan een heel fijne dag op je basisschool/middelbare, komt er dan iets in je op? En wanneer was het niet leuk? Ben je van school gewisseld? Wat vond je een leuk vak op school? En waar was je minder goed in?

Kernvraag 2: Als je terugdenkt aan je schooltijd. Is er dan iets waarvan je denkt, dat had ik anders willen doen?

Talenten en ambities en welzijn. Wie is er trots op jou? Voor wie ben jij belangrijk? Evt eenvoudig voorbeeld geven voor wie ik zelf belangrijk ben. Op wie zou je willen lijken en waardoor?

Kernvraag 3: Heb je een toekomstwens? En hoe zou je daar kunnen komen?

Kernvraag 4: Kun je je eens voorstellen dat het xx jaar verder is. Hoe hoop je dan dat jouw leven er uit zal zien als alles wat je wenst gelukt is?

Op doorvragen wat de waarde is, wat betekenis geeft. Wat wilde je vroeger worden?

Kernvraag 5: Voor de meeste mensen is het hebben van een baan belangrijk. Kun je op een schaal van 1 tot 10 aangeven hoe belangrijk het voor jou is?

En welk werk zou je willen gaan doen? Doorvragen op interesses etc. Heb je al wel eens dit werk gedaan? Welk wel/niet.

Kernvraag 6: Als je denkt aan werken, wat is dan iets waar ze jou altijd voor mogen vragen? En waar heb je echt geen zin in?

Wie zou jou kunnen helpen bij het opbouwen van een goede toekomst? En zijn er dan dingen die anders moeten dan nu? Welke hulp krijg je nu van de gemeente? Zijn er ook andere instanties waar je hulp van krijgt? (4) Wat had er eerder gedaan kunnen worden?

Kernvraag 7: wat vind je fijn of niet fijn aan de hulp die je nu van de gemeente en anderen krijgt?

En zijn er mensen die jou helpen, gewoon omdat ze dat willen doen?

Kernvraag 8: Kun je zelf aangeven als je hulp nodig hebt? Hoe doe je dat? (3)

Is er ook hulp die jij zelf aan anderen zou kunnen bieden en zou je dat willen? (2)

Bijlage 3. Informatiebrief en toestemmingsformulier interviews met de jongeren

Beste,

Je bent door een van de jongerenconsulenten gevraagd om mee te doen aan een interview. In deze brief leg ik je uit waarom dit interview wordt gehouden en wat je kunt verwachten. De gemeente Sittard-Geleen wil graag de hulp aan jongeren tussen de 18 en 27 jaar verbeteren. Hiervoor hebben ze gevraagd om te onderzoeken wat jonge mensen in deze gemeente graag zouden willen in hun toekomst en welke hulp ze daarbij nodig denken te hebben. Jij bent een van die jonge mensen. Ze willen ook graag weten hoe ze beter bij jouw talenten kunnen aansluiten en hoe ze samen met andere professionals kunnen zorgen dat jongeren in de gemeente een zo goed mogelijk start van hun zelfstandige leven kunnen maken. Want dat is niet voor iedere jongere even gemakkelijk. Het interview waar je aan meedoet gaat dan ook over jouw wensen en dromen, maar bijvoorbeeld ook over waar je bent opgegroeid en wie jouw voorbeelden zijn. En over welk werk je zou willen doen. Er zijn geen foute antwoorden, alles wat jij zegt is goed en bruikbaar voor het onderzoek. Het onderzoek waar je aan deelneemt bestaat uit meerdere delen: een onderzoek naar dossiers van de gemeente, interviews met jongeren en interviews met professionals. Jij bent een van de jongeren die geïnterviewd wordt.

Wie is de onderzoeker?

Mijn naam is Maritza Gerritsen. Ik ben 42 jaar oud en moeder van twee pubers. Ik ben onderzoeker voor de Universiteit voor Humanistiek in Utrecht. Zelf heb ik ook wel eens hulp van de gemeente nodig gehad. Als je verder vragen aan mij hebt, dan kun je die bij het interview stellen. Als je na het interview nog iets wilt toevoegen of vragen hebt, dan kun je mij mailen op xxxxxxxxxxxx

Wat gebeurt er met mijn interview?

Je interview wordt digitaal opgenomen (geluid, geen beeld). Dit bestand wordt beveiligd bewaard door de Universiteit voor Humanistiek. Je interview wordt vervolgens uitgeschreven en alle gegevens over jouw persoon worden er uitgehaald. Dit heet een transcript. Alleen dit transcript wordt verder voor het onderzoek gebruikt en niemand kan er dus achter komen dat jij het bent die dit interview heeft gegeven. Het kan dat in de toekomst dit transcript nog voor ander onderzoek van de universiteit wordt gebruikt, maar ook dan zijn jouw gegevens niet herkenbaar en kan niemand erachter komen dat jij degene bent die het interview heeft gegeven. Jouw jongerenconsulent krijgt geen informatie uit het interview te horen en er wordt niets over in jouw dossier bij de gemeente opgenomen. Aan het einde van het onderzoek wordt er een rapport gemaakt voor de gemeente en er wordt een artikel geschreven (in het Engels). Als je wilt kun je een exemplaar hiervan krijgen.

Toestemmingsverklaring

Datum:

Plaats:

Via deze weg geef ik toestemming voor het interview in het kader van het onderzoek van de gemeente Sittard-Geleen zoals op de voorkant van deze brief is beschreven. Ik heb voldoende informatie gehad over het onderzoek om een keuze te maken of ik meedoe. Ik weet dat mijn interview opgenomen wordt (geluidsopname) en dat alle gegevens met betrekking tot mijn identiteit zorgvuldig verwijderd worden uit de onderzoeksresultaten. Als ik tussentijds wil stoppen met het interview dan kan ik dat aangeven aan de onderzoeker en wordt mijn interview niet gebruikt voor het onderzoek. Ik beslis zelf op welke vragen ik antwoord geef (of geen antwoord geef) en niemand heeft mij gedwongen om mee te doen.

Mijn naam is:

Mijn geboortedatum:

Adres:

Woonplaats:

Mijn (geanonimiseerde) interview kan later nog voor ander onderzoek gebruikt worden.

Ik wil meedoen aan het onderzoek.

Handtekening jongere:

Bijlage 4. Informatiebrief focusgroepinterviews

Via de gemeente Sittard-Geleen bent u gevraagd mee te werken als professional aan een focusgroepinterview. In deze brief leg ik uit wat de bedoeling hiervan is.

Mijn naam is Maritza Gerritsen en ik ben als onderzoeker verbonden aan de Universiteit voor Humanistiek Utrecht. Ik voer daar mijn promotieonderzoek uit. Na een loopbaan in het maatschappelijk werk en inmiddels 13 jaar als docent en onderwijskundige op de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen werk ik sinds 2018 twee dagen per week aan dit onderzoek. De centrale vraag van mijn onderzoek is hoe we jongeren met een ondersteuningsvraag zo kunnen helpen dat zij de stap van school naar werk (of andere vormen van arbeidsparticipatie) succesvol kunnen maken. Het gaat dan om jongeren die om welke reden dan ook niet zelfstandig aan het werk komen, vaak geen of een lage startkwalificatie hebben en extra zorgen met zich mee dragen. Denk aan autisme spectrum stoornissen of ADHD maar ook het langdurig hebben van schulden of een kwetsbare thuissituatie kan zorgen dat je hulp nodig hebt om aan het werk te komen. Ik kijk naar deze groep in zijn geheel, vanuit een maatschappelijk perspectief.

Een van de deelonderzoeken in mijn promotietraject doe ik op vraag van de gemeente Sittard-Geleen. Ik onderzoek hier hoe de medewerkers van het jongerenloket de jongeren optimaal kunnen ondersteunen, wat de wensen van de jongeren zelf zijn en welke samenwerking voorwaardelijk is om tot succesvolle ondersteuning te komen. Hiervoor analyseer ik zo'n 400 dossier van het jongerenloket en heb ik inmiddels 10 jongeren geïnterviewd. Op het onderdeel samenwerken heb ik u als professional hard nodig.

Wat is een focusgroepinterview en wat is het doel?

Een focusgroepinterview is een gesprek met meerdere professionals vanuit meerdere disciplines waarin we aan de hand van een (aantal) situatie(s) van jongeren gaan kijken naar wat optimale ondersteuning zou zijn en wat er nodig is om hiertoe te komen. Uit eerder onderzoek is duidelijk dat samenwerking een van de cruciale factoren, en daarmee ook regelmatig belemmeringen, vormt voor succesvolle begeleiding van deze doelgroep. De situaties zijn gebaseerd op de dossiers van de gemeente Sittard-Geleen, maar beschrijven niet een specifieke jongere. Door in een open dialoog met elkaar te denken, dromen en doen zonder gehinderd te worden door bijvoorbeeld beleid van je eigen organisatie, financiën of gebrek aan handelingsruimte, hopen we te komen tot succesfactoren voor de begeleiding van deze jongeren.

Wanneer en waar is het en hoe lang duurt het interview?

Op maandag 30 september houden we twee focusgroepinterviews. U bent er bij een van beide bij en de tijd en locatie hoort u via de medewerker van de gemeente. Het interview duurt ongeveer twee uur.

Bij het onderzoek is ook een co-onderzoeker aanwezig.

Geheimhouding en anonimiteit

Als onderzoeker ben ik gebonden aan de ethische code voor wetenschappelijk onderzoek. Dit betekent dat ik weliswaar beeldopnames maak van het interview, maar dat die alleen voor mijn onderzoek gebruikt worden. De tekst wordt vervolgens uitgeschreven (transcript) en geanonimiseerd. In het eindverslag voor de gemeente en in het artikel dat ik ten behoeve van mijn promotieonderzoek schrijf, zult u niet herkenbaar zijn. Wel kan het transcript in de toekomst nog door andere onderzoekers gebruikt worden, maar ook zij houden zich aan de ethische code. De beeldopname wordt bewaard op een beveiligde omgeving van de universiteit. Aan het begin van het onderzoek wordt u gevraagd om te tekenen voor toestemming dat ik uw verhaal gebruik voor het onderzoek.

Meer weten of heeft u vragen vooraf?

Mocht u vooraf nog vragen hebben, dan kunt u mij bereiken op maritza.gerritsen@han.nl

Of 06-xxxx xxxx xx

Mocht u al vast wat willen lezen over mijn onderzoek, dan kan dat via:

<https://www.journalsi.org/articles/abstract/10.18352/jsi.546/>

Bijlage 5. Toestemmingsformulier focusgroepinterviews

Datum:

Plaats:

Via deze weg geef ik toestemming voor het focusgroepinterview in het kader van het onderzoek van de gemeente Sittard-Geleen zoals op de voorkant van deze brief is beschreven. Ik heb voldoende informatie gehad over het onderzoek om een keuze te maken of ik meedoe.

Mijn naam is:

Mijn geboortedatum:

Adres:

Woonplaats:

Ik weet dat mijn interview opgenomen wordt (geluids- en beeldopname) en dat alle gegevens met betrekking tot mijn identiteit zorgvuldig verwijderd worden uit de onderzoeksresultaten.

Als ik tussentijds wil stoppen met het focusgroepinterview dan kan ik dat aangeven aan de onderzoeker en wordt mijn interview niet gebruikt voor het onderzoek.

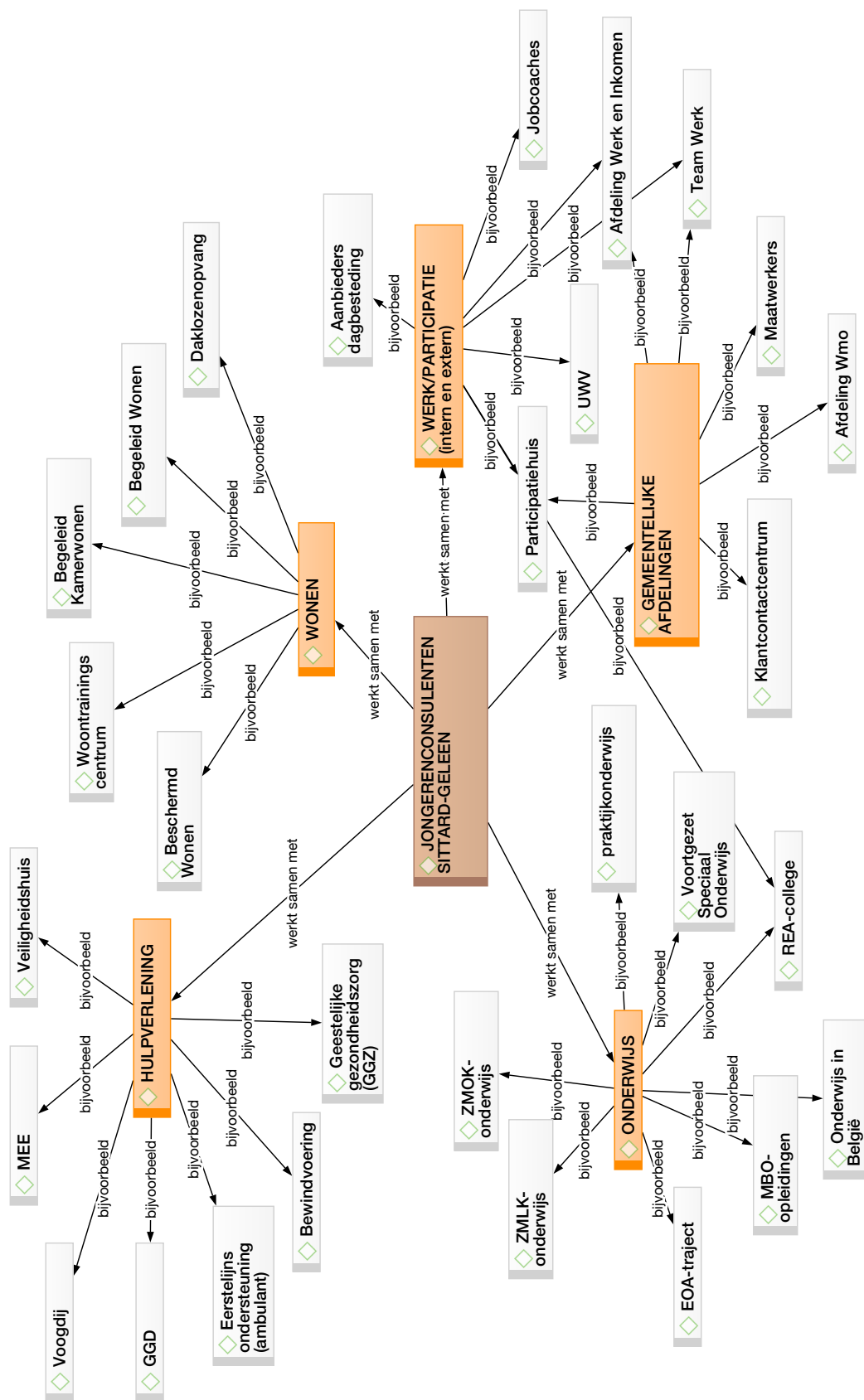
Ik beslis zelf op welke vragen ik antwoord geef (of geen antwoord geef) en niemand heeft mij gedwongen om mee te doen.

Mijn (geanonimiseerde) interview kan later nog voor ander onderzoek gebruikt worden.

Handtekening participant:

Handtekening onderzoeker: Maritza Gerritsen

Bijlage 6. Samenwerkingspartners in schema

Bijlage 7. Samenwerkingspartners van de jongerenconsulenten

	Naam	Soort samenwerking
1	Adelante	Zorgorganisatie gespecialiseerd in mensen met een lichamelijke beperking (i.c.m. geestelijke problematiek). School en revalidatiecentrum. Gelezen: woongroep voor jongeren met ASS.
2	Altracura	Eerstelijns hulpverlening
3	Amacura	Behandelaar GGZ
4	Arcus	ROC, nu gefuseerd in Vistacollege
5	Banenmakelaar	Ondersteuning werkzoekers i.h.k.v terugdringen jeugdwerkloosheid.
6	Bewindvoering	Diverse bewindvoeringkantoren, meestal beschermingsbewind.
7	Bis Bis	Kringloopwinkel, dient als participatie/werkplek met begeleiding
8	Buitenhof	Voortgezet Speciaal Onderwijs
9	Care 4 Kids	Ondersteuning, dagbesteding en woonvorm. Ook bieden ze een soort onderwijs aan op locatie.
10	CIZ	Indicatiesteller in het kader van bijvoorbeeld de WLZ
11	Credo	Dit is een huis in Maastricht dat jongeren opvangt die dakloos zijn en hen weer op de rit probeert te krijgen.
12	Da Capo	Praktijkonderwijs VO
13	De Graasj	Dagbesteding voor mensen met een WLZ-indicatie
14	De Werkplaats	Gemeentelijk initiatief om mensen (loonwaarde 50-80%) te trainen in doorstroom naar werk
15	Gastenhof	Onderdeel van Koraalgroep, jeugdzorgaanbieder. Voornamelijk LVB.
16	Jekerzicht	Een dag- en nachtopvang in regio Maastricht voor daklozen.
17	KmK	Kamers met Kansen. Begeleid kamerwonen (beperkte ondersteuning, veel zelfstandigheid)
18	Kl-ik	Ambulante hulpverlening en (beperkt) wonen.
19	Koraalgroep	Grote aanbieder van GGZ en VB-zorg
20	Kracht in Zorg	Aanbieder van wonen en ambulante zorg.
21	Leeuwenborgh	ROC, nu gefuseerd in Vistacollege
22	Levanto	Hulpverlening, wonen en ambulante (ook aanbieder van Into Your Place)
23	MEE	Ambulante begeleiding voor mensen met een beperking. Voorliggend op WMO.
24	Mensen met Mogelijkheden	Dagbesteding. Veel mensen die gebruik maken van dit aanbod hebben een WLZ-indicatie.
25	Moveoo	Dak- en thuislozenzorg
26	Orbis	GGZ
27	Parkschool	Praktijkonderwijs (VO)
28	Participatiehuis	Diverse ondersteuning van mensen voor wie de stap naar werk te groot is.
29	PIW	Partners in Welzijn. Eerstelijns maatschappelijk werk, voorliggend op WMO
30	REA-college	School voor jongeren met een Indicatie Ernstige Scholingsbelemmering. Valt onder SZW.
31	RMC/Leerplicht	Leerplichtambtenaren
32	SAHZL	Zorgaanbieder/hulpverlening Stichting Autismehulp Zuid-Limburg
33	Startbaan	Dit is een traject bij de Xaveriuschool voor de 18+-jongeren samen met het Jongerenloket. Het is bedoeld voor zeer gemotiveerde jongeren die een zetje nodig hebben.
34	Sterk in Werk	Arbeidstoeleiding/jobcoaching (jongeren verstandelijke beperking), onderdeel van Koraalgroep
35	Talent	Zorgorganisatie. Woonlocaties, dagbestedingsvormen zoals restaurants, bakkerij etc.

36	Uit de Steigers	Aanbieder van onder andere dagbesteding.
37	UWV	Uitvoeringsorgaan Werknemers Voorzieningen
38	Veiligheidshuis	Verschillende organisaties werken samen om criminaliteit/overlast terug te dringen en veiligheid in gezinnen te vergroten.
39	Veilig Thuis/ Veiligheidstafel	Instelling voor hulpverlening/advies in het kader van huiselijk geweld. Bij de veiligheidstafel overleggen meerdere disciplines of ingrijpen in een situatie noodzakelijk en gerechtvaardigd is.
40	Vincentius	Kerkelijke goede doelen stichting
41	Vistacollege	ROC, bedient heel regio zuid.
42	Vixia	Beschut werk voorziening (voorheen WSW)
43	Voordeel & Vervolg	Project waarin onderwijsinstellingen gemeente en het bedrijfsleven samenwerken om kwetsbare jongeren en mensen met afstand tot de arbeidsmarkt aan werk te helpen.
44	Voordeuroverleg	Overleg van medewerkers van woonaanbieders om snel de juiste woonplek te vinden
45	Teams Werk & Inkomen	Intern: afdeling die aanvraag inkomensvoorziening behandelt.
46	Wijkteam	Eerstelijns hulpverlening, laagdrempelig
47	WMO	Intern: afdeling die de WMO-voorzieningen behandelt
48	Xaveriuschool	Speciaal onderwijs (ZMOK, SO en VSO)
49	Xonar	Jeugdzorg, voornamelijk 18 -
50	Zuyderland	Ziekenhuis, in deze context wordt meestal de GGZ-afdeling bedoeld.